

NUDVASINTA KRIKŠČIONYBĖ

Informacija, kuria čia dalinuosi, nėra jokia naujiena ar siekis ką nors nustebinti. Suprantu, mes matau, kad kai kuriems žmonėms „gera“ gyventi taip, kaip yra. Deja, ne visiems priimtinas „tylus melas“ ar saviapgaulė. Jau seniai pastebėta, kad žmonės siekia išsigelbėjimo iš šio pasaulio chaoso ir pavojų nebe ritualinėse apeigose prieš Nukryžiuotąjį, o ieško dvasinio kelio sielos gelbėjimui. Ne atsitiktinai, o, sakyčiau dėsningai, atėjus *laikui* krikščionys susidomėjo ortodoksų „prakeiktuuju“ gnosticizmu. Kas tuo domisi – žino, kiek daug nuveikta per maždaug porą šimtų metų, nuo tada, kai buvo atrasta **Nag Hamadžio biblioteka** (lt.wikisource.org) 1945 m. Per tą laiką pasaulinio lygio mokslininkų titaniško darbo dėka buvo iššifruotuoti ankstyvųjų krikščionių ir gnostikų tekstų rinkiniai, išleista daug monografių. Biblistikos specialistai patvirtino, kad gnosticizmas, tai yra „**slaptasis Jėzaus Kristaus mokymas**“, buvo legali ankstyvosios krikščionybės versija. Šiuo metu jis išgyvena savo renesanso laikotarpį ir vadinamas neognosticizmu (išplitęs ypač JAV). Vakarų ortodoksai jo nepripažįsta, jį ignoruoja. Kol ortodoksai visų krikščioniškų bažnyčių tyli, dvasingumo ieškantys krikščionys migruoja pas budistus, meilingai ir jautriai priimančius kiekvieną ieškotoją.

Kadangi literatūros gnosticizmo tema yra labai daug (ne mano jėgoms viską apibendrinti), apsiribosiu tik ta, kuri man buvo prieinama (kaip ne keista daug knygų parašyta ir išversta į rusų kalbą). Lietuvių kalba neradau nei vienos knygos ta tema! Savo knygoje „Šviesos Kelio“ glaustai pristačiau gnosticizmo ištakas, kai kuriuos autorius ir supažindinau su svarbiausiomis krikščioniškojo gnosticizmo idėjomis.

Tiesa yra ta, kad „slaptuoju“ vadintas Jėzaus Kristaus mokymas nebėra jokia paslaptis. Tas mokymas kadaise buvo *slepiamas*, kad „tamsioji liaudis“ juo nesidomėtų, nors turtingieji graikai ir romėnai seniai žinojo apie kelią į Pleromą. Romos valdžia gnostikus ir pirmuosius krikščionis persekiojo ne dėl jų tikėjimo monoteizmu, o dėl krikščioniškosios „antropologijos“, tai yra požiūrio į Dievą ir žmogaus santykį. Krikščionių kankiniai mirė už krikščionybės triumfą prieš engėjų pasaulėžiūrą, tačiau šiandien galime konstatuoti, kad **krikščionybės paskelbimas Romos imperijos religija buvo ne triumfas, o tikrosios (dvasinės, gnostinės) krikščionybės išsižadėjimas. Ne Kristaus Žodis laimėjo, o Jo Mokymo pagrindu sukurta ortodoksinė religija, karinga, dominuojanti Bažnyčia. Ji savo ruožtu ėmė persekioti Šventosios Bažnyčios priešininkus dar nuožmiau nei tai darė pagonių imperija. Krikščionių religija tapo kovos už pasaulietinę valdžią įrankiu.** Iš žydų Bažnyčia paveldėjo normą laikyti save vienintele *tikrojo tikėjimo* nešėja ir požiūrį į *visus netikinčiuosius kaip pagonis*. Kaip anksčiau, taip ir dabar Bažnyčia, net nesigilindama į kitų religijų esmę, priklijavo joms pagonybės stigmą ir griežtai draudė savo kaimenei į jas gilintis. Bažnyčia nesuprato ir to, kad Jėzus galėjo būti paskutinis, bet toli gražu ne pirmasis avataras, kurį Dievas siuntė į Žemę, kad paspartintų dvasinę žmonijos evoliuciją.

Dievas yra vienas. Tai pripažįsta visos religijos. Krišnos Mahabharatoje ir Bhagavad Gitoje pateikta metafizika visiškai atitinka Kristaus Apreiškimą. Ikikrikščioniškuoju laikotarpiu šie kūriniai buvo žinomi religinei ir filosofinei tradicijai ir buvo Rytų tautų religinės pagarbos objektas. Vakarai rėmėsi visiškai kitokia pasaulėžiūra. **Graikams-romėnams ir žydams religija buvo visuomenės švietimo per mitus ir materialinių poreikių tenkinimo priemonė. Jie garbino dievus, tikėdamiesi iš jų materialinės naudos.** Toks tikėjimas yra diametraliai priešingas dvasinėms žinioms (gnoziui), kurias skelbė dieviškieji avatarai ir pranašai. Tai yra pagrindinė priežastis, kodėl žydai nukryžiuvo Jėzų, o romėnai persekiojo krikščionis iki 313 m.

Kas buvo Jėzaus mokymo šaltinis? Jis jį gavo iš Dievo Tėvo?

Viena iš labiausiai intriguojančių krikščionybės paslapčių yra ta, kad nė vienas iš keturių kanoninių evangelistų neparašė, **kur Jėzus buvo nuo 12 iki 30 metų.** Jėzaus motina tuo laikotarpiu buvo su juo. Ji nieko nepasakojo? **Šio gyvenimo laikotarpio slėpimas užgožia, iš ko Jėzus gavo dvasines žinias. Kam ir kodėl reikėjo tai slėpti, juk Jėzus kalbėjo nieko neslėpdamas:**

Jn 5, 39 Jūs tyrinėjate Raštus,
nes manote juose rasią
amžinąjį gyvenimą.
Tie Raštai ir liudija už mane,
40 bet jūs nenorite ateiti pas mane,
kad turėtumėte gyvenimą“.
41 „Garbės iš žmonių aš nepriimu.
42 Aš matau,
kad jūs neturite savyje Dievo meilės.
43 Aš atėjau savo Tėvo vardu,
o jūs manęs nepriimate.
Jei kitas ateitų savuoju vardu,
tą jūs priimtumėte.
44 Kaipgi jūs galite įtikėti,
jeigu vienas iš kito priimate garbę,
o tos garbės, kuri iš vieno Dievo ateina,
jūs neieškote.
45 Nemanykite, kad aš jus kaltinsiu Tėvui!
Jūsų kaltintojas yra Mozė,
į kurį esate savo viltis sudėję.

Kai žmogus gyvena **be Dievo meilės savyje**, jis tiki pranašais, bažnyčia ir tampa vergais. Jėzus atėjo Žmogų išlaisvinti. Kartaginos susirinkimai (jų buvo ne vienas - 397 m., 418m.) suformavo Biblijos kanoną, o šventomis knygomis pripažino tas, kurios priklausė tik žydų tradicijai. Tai rodo, kad jau tada krikščionybei buvo paskirta dukterinės judaizmo religijos vieta. Iki šiol kunigai ne jokių suvaržymų viename pamoksle ar bet kokiame tekste cituoja ir kokio nors evangelisto ir judaizmo pranašo žodžius.

O buvo taip...Kartaginos sinodai, ankstyvųjų krikščionių Bažnyčios susirinkimai, kurie vyko Šiaurės Afrikoje, suformavo pagrindines dogminės krikščionybės tezes. Kartaginoje

per keletą šimtmečių buvo surengta nemažai vietinių sinodų, tačiau ypač svarbus yra 418 m. sinodas, kuris suvaidino reikšmingą vaidmenį sprendžiant ginčus dėl erezijų....418 m. sinodas buvo sušauktas reaguojant į Pelagijaus ir jo šalininkų mokymus, kurie kėlė rimtą teologinį konfliktą Bažnyčioje. Sinodas buvo organizuotas talkinant **garsiam filosofui Šv. Augustinui ir kitiems teologams: tikslas buvo vienas - išspręsti ginčą dėl žmogaus prigimties, nuodėmės ir Dievo malonės vaidmens išganymo procese. Pelagijaus mokymas, kuris teigė, kad žmogus gali pasiekti išganymą per savo pastangas ir laisvą valią, be Dievo malonės, buvo laikomas prieštaraujančiu tradiciniam krikščionių tikėjimui. Trumpai tariant žmogus buvo atskirtas nuo Dievo-Dvasios. Priminsiu, kad Jėzus Kristus sakė: Dievas yra Dvasia. Nuo tada Bažnyčia įniko į represijas prieš kitaip mąstančius/tikinčius krikščionis. Bažnyčios tradicionalistai (dogmatikai) rašo:**

„Kartaginos sinodo sprendimai buvo labai reikšmingi. Jo metu buvo priimti keli kanonai (bažnytinės taisyklės), kurie aiškiai pasmerkė pelagianizmą. Sinodas patvirtino šiuos pagrindinius principus:

1. **Pirmapradė nuodėmė:** Sinodas paskelbė, kad visi žmonės yra gimę su pirmaprade nuodėme, paveldėta iš Adomo. Ši nuodėmė atskyrė žmogų nuo Dievo ir paveikė visą žmonijos prigimtį.
2. **Dievo malonės būtinybė:** Buvo patvirtinta, kad žmogus negali pats savarankiškai pasiekti išganymo. **Dievo malonė** yra būtina, kad žmogus galėtų atsiliiepti į Dievo kvietimą, įveikti nuodėmę ir gyventi šventą gyvenimą.
3. **Krikšto svarba:** Sinodas pabrėžė krikšto reikšmę nuodėmių atleidimui, įskaitant pirmapradę nuodėmę. Kūdikiai, kurie dar nesugebėjo padaryti asmeninių nuodėmių, taip pat turi būti krikštijami, kad būtų apvalyti nuo pirmapradės nuodėmės.

418 m. Kartaginos sinodo sprendimai turėjo didelę įtaką visai Bažnyčiai ir padėjo išlaikyti vieningą teologinį mokymą. Po šio sinodo sprendimų pelagianizmas buvo oficialiai pasmerktas kaip erezija. Popiežius Zosimas patvirtino sinodo sprendimus ir pareikalavo, kad visi Bažnyčios nariai jų laikytųsi. Pelagijus ir jo šalininkai buvo ekskomunikuoti, o jų mokymas laikytas klaidingu.“ (žr.maldos.lt)

Ortodoksai pažymi, kad šis sinodas turėjo „platesnę reikšmę krikščionių teologijos vystymuisi. Jo metu išryškėjo esminiai Bažnyčios mokymo aspektai apie žmogaus ir Dievo santykį, malonės vaidmenį ir žmogaus prigimties sugedimą. Tai padėjo suformuoti tradiciją, kurioje Šv. Augustino teologija apie malonę ir išganymą tapo pagrindiniu krikščioniškojo tikėjimo ramščiu. Kartaginos sinodas buvo vienas iš pavyzdžių, kaip ankstyvoji Bažnyčia reagavo į teologinius iššūkius ir stengėsi išlaikyti tikėjimo grynumą bei vienybę, formuodama doktriną, kuri yra aktuali ir šiandien.“ Negalima nepaminėti ir kito Šv. Augustino „nuopelno“ krikščionybei - tai teorija apie visko sukūrimą „iš nieko“ (ex nihilo). Katekizme juodu ant balto surašyta:

„Ką apie pasaulio sukūrimą sako Šventoji Tradicija, trumpai ir aiškiai nurodo šv. Augustinas šiais žodžiais: „Katalikų religija liepia tikėti, kad Dievas, vienas trijuose asmenyse, sukūrė viską, kas tik yra, duodamas viskam buvimą taip, jog kiekviena dvasinė ir kūniška būtybė yra ne iš Dievo būtybės kilusi, bet Dievo iš nieko padaryta.“

Nuolatinį Bažnyčios mokslą visuotinis Laterano Susirinkimas apibūdino taip: „Tvirtai tikime, kad yra tik **vienas tikrasis Dievas**, dangaus ir žemės, visų regimų ir neregimų būtybių Kūrėjas, kuris savo visagale jėga laikų pradžioje **padarė iš nieko** abiejų rūšių

kūrinius, būtent angelus ir pasaulį, ir galiausiai žmogų, kuris, susidėdamas iš dvasios ir kūno, turi bendro su abiejų rūšių kūriniais.“ Amen.

.....

ŽMOGAUS IR DIEVO DVASINĖ PRIGIMTIS YRA VIENA!!!

Apie mokslo ir religijos dialogą ieškant Tiesos, žinoma seniai. Mokslas **elementariųjų dalelių sampratą laiko sąmoningai organizuotomis energijos formomis**. Formulė $E=mc^2$ parodo energijos ir materijos ryšį. Kol energija ir sąmonė neaktyvios, pasaulis yra nepasireiškiančioje būsenoje. **„Pradžioje buvo Žodis, ir Žodis buvo pas Dievą, ir Žodis buvo Dievas“ (Jn 1)**. Energijai ir sąmonei sąveikaujant pasireiškia įvairios formos – atsiranda materija, magnetizmas, gravitacija, bangos, mintis. Sąmonė išaugina molekules į sudėtingus junginius, tokius kaip DNR. DNR organizuoja gyvą medžiagą. **„Viskas sukurta Jo, ir be Jo neatsirado nieko, kas buvo sukurta“ (Jn 1, 3)**, kur BŪTI reiškia formų pasireiškimą. Senieji Vedų raštai irgi teigia, kad pasaulis atsirado sąveikaujant protui (Šiva, dvasia) ir energijai (Šakti, prana). Mantroje „So Ham“ „taip“ verčiama kaip „tas“, „Jis“ arba „Brahman“, „Ham“ yra „aš“. „Tai“ simbolizuoja begalinę energiją ir gyvybingumą. Tuo pat metu „So“ įsmeina kūrimo energiją (Šakti), „Ham“ – išsime (Šiva). **„Jame buvo gyvybė, o gyvybė buvo žmonių šviesa“ (Jn 1)**. „Dievas suformavo žmogų (fizinį kūną) iš žemės dulkių ir įkvėpė į jo šnerves gyvybės (dvasios alsavimą, ir žmogus tapo gyva siela-subjektas)“ (Pr 2, 7). Iš kur tu jį supūtei? Iš savęs. Tai reiškia, kad **žmogaus ir Dievo dvasinė prigimtis yra viena. Kitaip ir NEGALI BŪTI. Dievas yra vienas visiems. Jėzus Kristus sakė, kad Dievas yra Dvasia. Ji sukūrė viską iš Savęs (ne iš nieko!!!). Žmogus yra tapatus Dvasiai, iš Jos kilęs ir tik per Ją gali siekti Vienybės su Dvasia-Dievu. Logiškai mąstančiam žmogui Jėzaus Kristaus mintys yra ir turi būti suvokiamos tik tokiu būdu. O jeigu žmogus sukurtas „iš nieko“, jis yra niekas, tada galima su juo daryti ką tik nori...**

Dievas (Šviesos šaltinis) palaiko Visatą, būdamas imanentiškas kiekviename atome, kartu būdamas **visa apimančia sąmone**. Kaip šviesos šaltinis, spindulys, banga ir projekcija **neegzistuoja atskirai**, taip Dievas, subjektyvumas, gyvybė ir siela neegzistuoja atskirai. **Kaip šviesa negali egzistuoti be šaltinio, taip ir individuali siela nėra atskirta nuo Vienio-Dievo.**

„Kad jie visi būtų viena, kaip Tu, Tėve, manyje ir aš tavyje, kad ir jie būtų viena mumyse“ (Jn.17:21).

Kristus save vadino ir Dievo, ir žmogaus Sūnumi:

„Aš esu Tėve, ir Tėvas manyje“ (Jn. 14-11).

Štai TOKS YRA JĖZAUS KRISTAUS MOKYMAS, pabrėžiantis DIEVO ir ŽMOGAUS DVASINĘ TAPATYBĘ. Dar daugiau: ta tapatybė žmogus gali įsitikinti praktikuodamas gnozi (per meditaciją/kontempliaciją). Todėl:

Bažnytinis dogmatizmas yra erezija, iki šiol klaidinanti tikinčiuosius, atskirianti juos nuo Kūrėjo - Dievo-Dvasios-Šviesos. Metas ją pasmerkti, o bažnyčios hierarchams atgailauti už šią baisią nuodėmę. Dabar pagaliau gal jau suvoksime, kodėl fariziejai pasmerkė Jėzų Kristų mirčiai ant kryžiaus? Jis neprieštaravo, tylėjo, nes skelbė Tiesą. Jis mus vedė Amžinojo Gyvenimo DVASIOJE keliu, tad ir mums nėra ko bijoti. Mes turime teisę netikėti fariziejais, kurie mums meluoja nuo neatmenamų laikų. Mes turime teisę PATYS eiti Jėzaus Kristaus nurodytu keliu, išvalyti savo sielas nuo mums primestų dogmų-erezijų ir tapti tikrais šviesos vaikais, kuriems ne pakeliui su blogiu. Mes turime teisę vienyti Dvasioje ir kurti savo bendruomenes, kad Ramybės būsenoje patirtume Gyvosios Dvasios veikimą ir išgydytume savo sielas Dievo Meile. Kito kelio tiesiog nėra.

.....

Žinau, kad jūsų protui vis dar trūksta argumentų ir faktų. Toks yra mokslo sugadintas šiuolaikinis žmogus. Tekstas viršuje – tai tik įžanga į „Nudvasintą krikščionybę“. Žemiau pateiksiu daugiau informacijos apie tai, ką skelbia garsieji biblistikos specialistai tyrinėję ankstyvąją krikščionybę ir gnosticizmą. Mano galimybės jau ribotos, tad pristatysiu tik kelių autorių knygų anotacijas, ištraukas iš kūrinių, o jūs galėsite jais remtis, rašyti disertacijas, monografijas ar tiesiog dalintis jų idėjomis *vardan visų žmonių gerovės*, pasakytų nušvitęs budistas. Viena pastaba skaitantiems filosofų tekstus: dažnai jie rašo, kad bažnyčia neteisingai aiškina „antropologiją“, t. y. dievo ir žmogaus santykį. Taigi, NE antropologiją (mokslą apie žmogų), o Dievo ir Žmogaus santykio klausimą. Nepainiokite mieli kolegos paprastų krikščionių moksliniais terminais ir nesislėpkite pagaliau už jų. Rekomenduoju susipažinti su viena labai painia „krikščioniškos antropologijos“ aiškinimo versija. Žr. nuorodą žemiau.** Pagal bažnytinę dogmą žmogus sukurtas „ex nihilo“...iš nieko. Jei esu sukurtas iš nieko, kaip galiu būti Dievo atvaizdu? Aš teigiu Žmogaus ir Dievo tapatybę, nes kitaip mes atsiduriame vienoje pusėje, o Dievas – kitoje. Nėra ryšio, nėra meilės, nėra vienybės.

.....

*Antropologija yra socialinis-humanitarinis mokslas, siekiantis atskleisti žmogaus biologinių, sociokultūrinių aspektų dinamiškus tarpusavio ryšius.

** <https://www.bernardinai.lt/seimos-ir-saviugdos-centras-bendrakeleiviai-kviecia-i-seminara-krikscioniskoji-antropologija/>

NEIŠKRAIPYTA KRIKŠČIONYBĖ

Pagrindinė prof. I. I. Evlampijevo monografijos „NEIŠKRAIPYTA KRIKŠČIONYBĖ IR JOS ORIGINALŪS ŠALTINIAI“ hipotezė tokia: I–IV amžių gnosticizmas yra teisėta krikščionybės versija. Ši fundamentali (virš 800 psl., 2024m. išleista) monografija pagrindžia hipotezę, kad I–IV amžių gnosticizmas, su kuriuo bažnyčia kovojo kaip su erezija, yra teisėta krikščionybės versija, labiau atitinka **pirminį Jėzaus Kristaus Mokymą**, o ne krikščionių bažnyčios skelbiamą ortodoksinę Jo Mokymo versiją.

Prof. I.I.Evlampijevo monografijoje analizuojami seniausi ankstyvosios krikščionybės šaltiniai: Jono evangelija, Tomo evangelija, Jono apokrifas, Pilypo evangelija ir Tiesos evangelija, įrodinėjama vėlyva sinoptinių evangelijų kilmė (II a. vidurys), kurios sudarytos specialiai iškreiptai krikščioniškojo mokymo versijai pagrįsti. Antroje monografijos dalyje parodyta, kaip žymiausi pirmojo krikščioniškos istorijos tūkstantmečio mąstytojai – nuo Valentino ir Origeno iki Jono Skoto Eriugenos – savo mokymuose vystė kuo detalesnį tikrosios (gnostinės) krikščionybės pasaulėžiūros filosofinį pagrindimą.

Originalių vėlesniųjų amžių filosofinių sistemų nagrinėjimas atskleidžia **rūpestį atkurti tikrąją krikščionybę ir jos įtvirtinimą gyvenime** vardan europietiškos visuomenės išgelbėjimo nuo jai grėsiančios dvasinės ir socialinės katastrofos. Monografija skirta biblistikos ir filosofijos istorijos specialistams bei visiems besidomintiems krikščionybės istorija, įvairiomis jos tendencijomis, jos dabartine būkle, taip pat norintiems suvokti Europos filosofijos raidos logiką. Čia skelbiama knygos **PRATARMĖ** ir **IŠVADOS**, kurios padės susigaudyti tematikoje ir paskatins domėti šio autoriaus kūryba.

I.I.Evlampijevs „NEIŠKRAIPYTA KRIKŠČIONYBĖ IR JOS ORIGINALŪS ŠALTINIAI“*

PRATARMĖ

Per daugelį amžių Europos filosofija patyrė didelę krikščioniškojo mokymo ir krikščionių bažnyčios įtaką. Tik XVIII amžiuje atsirado tendencija ne tik atskirti filosofiją nuo krikščionybės ir nuo religijos kaip tokios, bet net į religinių idėjų reikšmės filosofijai neigimą. Šios tendencijos stiprėjimas per du šimtmečius atvedė prie natūralaus rezultato: dauguma šiuolaikinių filosofų nelaiko savęs susijusiais su religinėmis idėjomis, be kita ko šis procesas vaizduojamas kaip „pažanga“, nes aiškinamas kaip filosofijos išsivadavimas iš religijos „diktatūros“ ir galutinės bei „laisvos“ formos, atitinkančios jos esmę, pasiekimas.

Negalima paneigti, kad šios tendencijos atsiradimas XIX a. turėjo pagrįstų priežasčių. Ištisus šimtmečius bažnyčios mokymas ribojo filosofinės minties laisvę savo nepalenkiamais dogminio teisingumo reikalavimais. Didieji Europos mąstytojai niekada nesusitaikė su šiuos dirbtiniais apribojimais ir protestavo prieš patį norą pajungti filosofinę mintį išoriniams tikslams. Tačiau ar tai reiškia, kad filosofija turėtų apskritai nutraukti ryšius su religija ir laikyti ją tik kliūtimi visapusiškam žmogaus laisvei vystymuisi? Dar kartą atsigręžę į didžiųjų praeities mąstytojų autoritetą, mes rasime vienareikšmišką atsakymą į šitą klausimą: visiškai nuo religijos atsiskyrusi ir religinių idėjų savyje nenešanti filosofija apskritai yra neverta

savo vardo ir neatitinka savo esmės. Pagrindinis filosofijos uždavinys – padėti žmogui suvokti savo *absoliutumą ir begalybę*, atskleisti *begalinį jo būties matmenį*. Tačiau begalinės žmogaus esmės suvokimas, vedantis į praktinį šios esmės suvokimą pasaulyje, *ir yra religingumas, filosofijai suprantamas pačia bendriausia ir natūraliausia prasme*.

Atmesdama bet kokią ryšį su religija, filosofija neigia minėtos begalinės dimensijos egzistavimą žmoguje, tačiau tai reiškia, kad ji supranta žmogų kaip baigtinę būtybę, kuriai galioja tie patys dėsniai kaip ir visai gamtai. Tai veda prie to, kad žmogus nustoja suprasti save, praranda savo *antgamtiškumo* pojūtį ir pradeda žiūrėti į save kaip į natūralų „mechanizmą“ (arba kaip „superkompiuterį“, šiuolaikine terminija). Taip jis praranda idėją apie aukštesnius savo egzistencijos tikslus ir gyvenimo prasmę. Būtent tai vyksta šiuolaikiniame pasaulyje. Civilizacijos, praradusios supratimą apie tikruosius savo egzistavimo tikslus, krizė kartu yra ir paties žmogaus, nepripažįstančio savęs kaip absoliučios, begalinės būtybės, krizė. Ir tai daugiausia susiję su filosofijos krize, kuri nustojo būti aukščiausiomis ir svarbiausiomis žiniomis apie žmogų ir tapo neprivalomu mokslo priedu.

Tokiu būdu, filosofijos išsižadėjimas savo esmės ryškiausiai pasireiškia jos ryšio su religija neigimu. Tačiau dar kartą pagalvokime, kodėl daugelis rimtų Europos mąstytojų kovojo prieš religijos bandymus paveikti filosofinę mintį. Atsakymas slypi pačios religijos ir pačios krikščionybės dviprasmiškume. Šimtmečiais krikščionių bažnyčia primesdavo nuomonę, kad tik ji vienintelė yra Jėzaus Kristaus paveldėtoja ir jo mokymo „savininkė“, kad jos begalinė kova su įvairiais nukrypimais nuo dogminio mokymo turi tik vieną tikslą – išsaugoti Jėzaus Kristaus atnešto Apreiškimo grynumą. Šiame įsitikinime glūdi tas europietiškos pasaulėžiūros *radikalus iškraipymas*, kuris, išlikęs ilgus šimtmečius, privedė prie to, kad visos mūsų civilizacijos pagrindai tapo labai ydingi. Tik XX amžiuje, kai buvo aptikta daugybė senovinių tekstų, rodančių, kokios sudėtingos ir įvairios buvo ankstyvųjų krikščionių idėjos, mes sugebėjome tinkamai suprasti, kas krikščioniškoje tradicijoje yra tikra, o kas netikra ir melaginga. Tačiau net ir neturėdami mūsų turimų praeities įrodymų, daugelis praėjusių amžių mąstytojų pripažino krikščioniškojo judėjimo dviprasmiškumą, buvimą jame iš esmės labai skirtingų tendencijų, priešingų savo prasme; tiesa apie tikrąjį krikščioniškojo Apreiškimo turinį gyvavo, nepaisant visų persekiojimų ir priekabiavimo. Pirmą kartą filosofijos istorijoje Johanas Gottliebas Fichte nusprendė tiesiogiai išreikšti mintį, apie kurią daugelis žmonių nuspėjo. „Mūsų nuomone, – pareiškė Fichtė, – yra dvi labai skirtingos krikščionybės formos: krikščionybė *Jono Evangelijos* ir krikščionybė *apaštalo Pauliaus*, prie jo bendraminčių priklauso ir kiti evangelistai, ypač Lukas“. Tik Evangeliją pagal Joną Fichtė laikė *tikrosios krikščionybės* išraiška, tikroju Jėzaus Kristaus mokymu, o likusius paminklus – šio mokymo iškraipymo pasekme. Šio iškraipymo esmė yra judaizmo elementų įvedimas į Jėzaus mokymą, pirmiausia mintis apie radikalų žmogaus nuodėmingumą, dėl kurio žmogus virsta netobula būtybe, nutolusia nuo Dievo.

Būtent ši klaidinga, iškreipta krikščionybė, deja, istorijoje triumfavo krikščionių bažnyčios vardu. Nepaisant to, tikroji krikščionybė neišnyko; Ji gyveno ir vystėsi, nepaisant visų persekiojimų, tik retkarčiais išsiverždama į viešojo gyvenimo paviršių masinių erezijų pavidalu. Tačiau šios epizodinės apraiškos visai nebuvo pagrindinis jos egzistavimo dalykas; pagrindinė tikrosios krikščionybės egzistavimo forma buvo *Europos filosofija*, tiksliau, ne visa filosofija, o tik viena, bet labai įtakinga jos tradicija – *mistinio panteizmo tradicija, paremta idėja, kad pasaulis ir žmogus nuolat gyvena Dieve ir niekaip negali „pabėgti“ nuo savo tapatybės su Dievu*. Fatališkas dviejų krikščioniškojo judėjimo versijų

atsiskyrimas įvyko II amžiuje, kai ką tik susikūrusios bažnyčios vadovai suprato, kad didingi Jėzaus Kristaus mokymai paprastiems žmonėms pernelyg sudėtingi, sunkiai įgyvendinami žemiškame gyvenime ir visiškai netinkami valdyti milijonus masių. Juk Kristus mokė, kaip žmogus gali tapti tobula, dieviška būtybe, ir ne kur nors „danguje“, o tiesiogiai žemiškajame gyvenime, ir tai ryškiausiai atsispindi pagrindiniame iš *autentiškų* senovės krikščionybės paminklų – Evangelijoje pagal Joną. Savo tikslams bažnyčia nusprendė sujungti naująjį mokymą su senuoju, su judaizmu, pasiskolindama iš jo tokias „naudingas“ religines sampratas žemiškiesiems valdovams, kaip gimtosios nuodėmės idėja, bažnyčios kaip išganingos valdžios idėja, Paskutiniojo Teismo, kaip nuolatinės grėsmės nusidėjėliams, idėja, taip pat pačią „įstatymo religijos“, dalinančios žmones į valdovus ir valdomuosius, sampratą.

Tokiu būdu atsiradusi *ortodoksinė krikščionybė*, turinti daug stipresnę organizaciją ir daug didesnę „valią valdžiai“ nei visos kitos krikščionių grupės, labai greitai pavergė visą krikščioniškąjį judėjimą ir galiausiai pradėjo persekioti tuos, kurie ir toliau išpažino Jėzaus Kristaus mokymą jo pirminiu grynumu. Šie krikščionys, kurie liko ištikimi savo Mokytojui, buvo vadinami „*gnostikais*“ ir paskelbti pagrindiniais „*triumfuojančios*“ bažnyčios priešais. Kadangi III–IV amžių Jėzaus Kristaus mokymas jau buvo įgavęs išvystytą filosofinę formą, kova su „gnostikais“ perėjo ir į idėjų sferą, ir čia, skirtingai nei visuomeninio gyvenimo srityje, bažnyčia negalėjo pasiekti galutinės pergalės prieš savo priešininkus. Dėl to visa viduramžių filosofijos istorija atrodo kaip **kova tarp dviejų ideologinių tendencijų – tos, kuri plėtojo ortodoksinį bažnyčios mokymą, ir tos, kuri rėmėsi autentišku Kristaus mokymu** ir suteikė šiam mokymui originalų filosofinį vystymąsi. Krikščioniškos idėjos, su visu jų dviprasmiškumu, virto filosofijos pamatu šimtmečius, todėl **apskritai visa Europos filosofijos istorija (nuo II a. iki šių dienų) iš esmės yra kova tarp mistinio panteizmo tradicijos, paremtos neiškreiptu Jėzaus Kristaus mokymu**, ir įvairių srovių, neigiančių šios krikščioniškosios tradicijos, kaip visuotinės filosofijos, reikšmę: Apšvietos epochoje iškilusias antireligines tendencijas, kurios tapo pačios ortodoksinės krikščionybės egzistavimo šalutiniu produktu. Juk Švietimo epochos veikėjai rėmė ortodoksinei krikščionybei būdingas idėjas – neįveikiamo atstumo tarp Dievo ir sukurto pasaulio, kuriam priklauso žmogus, egzistavimu. Natūrali tokios sampratos pasekmė yra mintis, kad žmogus savo žemiškoje egzistencijoje gali visiškai nepaisyti Dievo (pasaulio „laikrodininko“), nes nei Dievo buvimas, nei jo nebuvimas niekaip reikšmingai neatsispindi mūsų būtyje. Iš tokio filosofijos istorijos supratimo gali rasti du pagrindiniai lūžio momentai. Pirmasis – Renesansas, kai krikščionių bažnyčios, išdavusios savo įkūrėjo priesakus, krizė tapo tokia akivaizdi, kad gimė įtakingas judėjimas, sugrąžinęs civilizaciją prie tikrosios krikščionybės, o žmogų – prie tikrųjų savo tikslų šioje žemėje. Renesansas tapo didžiausia epocha Europos istorijoje būtent dėl to, kad tam tikrą laiką tikroji krikščionybė tapo kultūros raidos pagrindu, o per pusantro šimtmečio Renesanso epochos pasiektų kultūros laimėjimų gausa yra aiškus Kristaus mokymo vaisingumo ir ilgalaikės reikšmės Europos civilizacijai įrodymas. Tačiau Renesansas patyrė istorinę nesėkmę, bažnyčia dar kartą laimėjo, o Europos kultūra vėl buvo įtraukta į griežtus dogminės krikščionybės rėmus. Atitinkama „kontrevoliucija“ įvyko ir filosofijoje. Filosofija grįžo į ortodoksinės krikščionybės vagą, nors bažnyčia nebegalėjo sunaikinti savo pačios kūrybos – ateistinio mokymo; materialistinių ir pozityvistinių idėjų griauantis darbas tęsėsi ir galiausiai atvedė prie natūralaus rezultato: mūsų dienomis Europos filosofija praktiškai prarado prasmingą egzistenciją.

Racionalistinis žmogaus modelis, sukurtas XVII–XVIII amžių filosofijos, buvo stebėtinai panašus į viduramžių žmogaus idėją: abiem atvejais žmogus pasirodė esąs nereikšminga egzistencijos dalis, neturinti jokių reikšmingų tikslų visatoje. Šis „viduramžių“ žmogaus

reikšmės menkinimas sukėlė įžvalgiausių XVIII amžiaus pabaigos – XIX amžiaus pradžios vokiečių mąstytojų reakciją, o tai paskatino filosofinį judėjimą, kuris daug brandesne forma pakartotojo Renesanso veiksmą – sugrąžino pagrindinių neiškreiptų Jėzaus Kristaus principų teises ir tuo pagrindu sukūrė naują filosofinį žmogaus paveikslą. Ypatingą vaidmenį čia suvaidino šio judėjimo pradininkas I. Kantas. Vargu ar galima jį vadinti *krikščionišku* mąstytoju tokiu pat mastu, kaip ir kitus didžiuosius Europos mąstytojus, tačiau būtent jis žengė svarbiausią žingsnį naujam tikrosios krikščionybės atgimimui filosofijoje. Jo tiesioginiam įpėdiniui Fichtei buvo daug lengviau žengti paskutinį žingsnį šiuo keliu ir aiškiai suformuluoti pačią mintį apie būtinybę rinktis tarp tikrosios ir iškreiptos krikščionybės. Didieji to laikmečio rusų mąstytojai – F. Dostojevskis, L. Tolstojus, V. Solovjovas – taip pat rašė apie tą patį poreikį įveikti istorinius melo klodus ir sugrąžinti krikščionybę į prarastą grynumą. Solovjovo teiginys apie „viduramžių pasaulėžiūros“ krizę yra ypač orientacinis: jis, kaip niekas kitas, suprato, kad net XIX amžiaus pabaigoje oficialioji krikščionybė išliko „viduramžiška“, t. y. katastrofiškai neatliepė istorijos ir kultūros reikalavimų, neatitiko naujosios epochos žmogaus pasaulėžiūros.

Remdamasis savo didžiųjų pirmtakų (Fichtės, Herzeno ir Dostojevskio) idėjomis, **Solovjovas stulbinamai griežtai, bet nepaprastai teisingai apibrėžė didžiojo Jėzaus Kristaus mokymo radikalų iškraipymą, įvykusį Europos istorijoje:** „Valdant Konstantinui Didžiajam ir valdant Konstantinui, pagoniškos masės plūstelėjo į krikščionybę ne iš įsitikinimo, o iš vergiško pataikavimo ar savanaudiškų kėslių. Atsirado iki tol nežinomas krikščionių veidmainių tipas <...> Buvusi tikrai krikščioniška visuomenė sunyko ir ištirpo į krikščionišką pagal pavadinimą, bet iš esmės į pagonišką bendruomenę. Dauguma naujai atsivertusių žmonių norėjo, kad tik viskas liktų kaip anksčiau. Jie pripažino krikščionybės tiesą kaip išorinį faktą ir užmezgė su ja tam tikrus išorinius formalius santykius, bet tik tam, kad jų gyvenimas išliktų pagoniškas, kaip ir anksčiau, kad pasaulietinė karalystė liktų pasaulietinė, o Dievo karalystė, nebūdama iš šio pasaulio, liktų už pasaulio ribų, neturėdama jam jokios gyvybinės įtakos.

Ši padėtis išliko nepakitusi visus vėlesnius „krikščioniškosios“ Europos šimtmečius, dėl kurių, kaip karčiai pažymi Solovjovas, pastaraisiais amžiais Kristaus Dvasia veikė ne tiek per bažnyčią, kiek per žmones, „netikinčius Juo“. Remdamasis Dostojevskio palikimu, Solovjovas kalba apie būtinybę pereiti nuo istorinės „šventyklos“ krikščionybės, kuri beveik neturi įtakos asmeniniam ir visuomeniniam žmonių gyvenimui, prie visuotinės krikščionybės, kuri „turi apimti visą žmoniją ir visus žmogaus reikalus“.

Pusantro šimtmečio Europos istorija – nuo XIX a. pradžios iki XX a. vidurio – ideologiškai atkartojo XV – XVI amžiaus pirmosios pusės periodą, naują ir paskutinį Europos civilizacijos filosofinio ir kultūrinio klestėjimo periodą, sugrąžinusį Renesanso dvasią. Tačiau vis dėlto naujosios eros istorinis turinys buvo visiškai kitoks; Renesanso veikėjai į ateitį galėjo žvelgti optimistiškai, nes pasaulinė civilizacijos krizė tik prasidėjo ir dar buvo galima tikėtis ją įveikti.

Mąstantys XIX amžiaus žmonės nebegalėjo būti pernelyg optimistiški: šimtmečius trukęs netikros krikščionybės viešpatavimas atvedė civilizaciją į būsena, kuri buvo kupina paskutinės katastrofos. Todėl didžiausi neklasikinės tradicijos mąstytojai, tokie kaip Solovjovas, Dostojevskis ir Nietzsche, labiau veikė kaip šiuolaikinės padėties kritikai, o ne kaip naujo civilizacijos suklestėjimo pranašai. Tačiau už jų kritikos vis tiek svarbu įžvelgti teigiamą ateities viziją, jų tikėjimą šia ateitimi. Ir jei teisingai suprantame jų istorines

įžvalgas, galime suprasti jų siekių vienybę; ir tada „ateistas“ Nietzsche pasirodys toks pat atsidavęs Jėzaus Kristaus pasekėjas, kaip ir jo rusų „oponentai“ F. Dostojevskis, L. Tolstojus ir Vl. Solovjovas.

Ypač būtina paminėti Henrio Bergsono vaidmenį tikrosios krikščionybės „atkūrimė“, kuris vyko XIX amžiaus antrosios pusės – XX amžiaus pradžios filosofijoje. Formaliai Bergsonas niekada tiesiogiai nekalba apie savo įsipareigojimą krikščioniškai pasaulėžiūrai; jo darbuose randame tik kritiką tradicinei, ortodoksinei krikščionybei ir nekintančiam jos filosofiniam pagrindui – krikščioniškam platonizmui. Tačiau Bergsono atžvilgiu minėtas Solovjovo sprendimas yra teisingas (apie tai Levas Tolstojus rašė savo knygoje „Koks mano tikėjimas?“): XIX amžiaus viduryje prasidėjusioje naujoje epochoje ištikimiausi Kristaus įpėdiniai dažniausiai buvo tie, kurie buvo šalti tradicinei krikščionybei ar net jos neigė. Paskutinėje savo knygoje „Du moralės ir religijos šaltiniai“ Bergsonas nebijo tiesiogiai pavadinti savo filosofijos religine ir net mistine; kaip pagrindinį tikslą jis iškelia filosofškai griežtai (kiek įmanoma) išreikšti tą visuotinę religinę pasaulėžiūrą, be kurios negali gyventi nei individas, nei žmonija. Ir, žinoma, šioje visuotinėje religinėje pasaulėžiūroje atpažįstame tikrąjį Jėzaus Kristaus mokymą, gyvą ir vaisingą XX amžiuje, kaip ir II amžiuje. Deja, Bergsonas pasirodė esąs vienas iš paskutiniųjų didžiųjų mąstytojų, tiesiogiai pripažinusių jo filosofijos priklausomybę nuo visuotinės religinės pasaulėžiūros, kuri visapusiškiausiai atsiskleidė ankstyvojoje krikščionybėje. Labai panašią idėjų sistemą po Bergsono sukūrė M. Heideggeris, tačiau jo filosofijoje jau dabar gana sunku įžvelgti tikro krikščioniško mokymo bruožus; jis veikiau žaidžia krikščioniškais principais, nei iš tikrųjų jais tiki, todėl jo vaidmuo istorijoje yra dvejopas: būdamas teisėtas paskutinės didžiosios Europos filosofijos epochos atstovas, jis kartu veikia kaip vienas iš tų, kurie krypsta į nihilistinę praeities kritiką, kuri, peraugusi į „postmodernizmo“ formą, vos per pusę amžiaus prives europietišką mintį į visišką žlugimą. Jie tikrai giliai perėmė religines XIX amžiaus filosofijos tradicijas. /.../

Su Antruoju pasauliniu karu susijusi galutinė Europos civilizacijos katastrofa nutraukė nuo XIX amžiaus pradžios vykusius procesus kultūroje ir filosofijoje. XX amžiaus antroji pusė Europos istorijoje atvėrė visiškai naują erą; po kelių dešimtmečių tampa aišku, kad tai veda ne į atgimimą, o į galutinį Vakarų civilizacijos išnykimą. Ir šis išblukimas ryškiausiai pasireiškia didžiosios Europos filosofinės tradicijos išnykimu. Tik Rusijoje filosofija išlaiko savo įsipareigojimą praeities tradicijoms, o tai lemia ikirevoliucinės religinės filosofijos atgimimas, kuri išlieka vienintele jėga, galinčia atsispirti postmodernizmo generuojamoms destruktivioms tendencijoms.

Jei Vakaruose didžioji Europos kultūrinė praeitis vis labiau pamirštama – šiuolaikiniam europiečiui ji jau nieko nebereiškia – tai Rusijoje mūsų didžioji kultūros istorija, vienybėje su didžiąja Europos kultūra, išlieka efektyviu šiuolaikinio gyvenimo veiksniumi; kuo atidžiau žiūrime į praeitį, tuo optimistiškiau planuojame ateitį. Būtent praeitis, išvalyta nuo melo ir suprasta visa savo didybe, yra pagrindas, ant kurio galime drąsiai kurti ateitį. O pagrindinis akmuo pamatuose, ant kurių bus galima statyti būsimą prasmingą filosofiją ir būsimą kūrybinę kultūrą, yra tikroji krikščionybė, pagaliau išryškėjusi po daugelio šimtmečių tylos ir iškraipymo*.

.....

IŠVADOS

Jėzaus Kristaus mokymas savo pradine forma buvo toks naujoviškas, jis iškėlė tokias didingas idėjas apie žmogų ir žmonių santykius, kad buvo sunku patikėti realiu jo tikslų įkūnijimu netobuloje senovės visuomenėje. Ir vis dėlto krikščionybė greitai tapo įtakingu judėjimu, patraukusiu daugybę žmonių, kurie atsisakė savo ankstesnio netobulo gyvenimo ir bandė priartėti prie Kristaus nubrėžto idealo. Jų naujasis gyvenimo būdas peržengė įprastą gyvenseną ir reiškė kažką tikrai mistiško tiems, kurie liko pasinėrę į įprastą gyvenimą. Pragmatiškai nusiteikę kai kurių krikščionių bažnyčių (pirmiausia Romos bažnyčios) vadovai greitai suprato, kad ant tokių pamatų neįmanoma sukurti organizacijos, panašios į žydų bažnyčią, suteikiančią bažnyčių hierarchams neribotą valdžią kaimenei. Žmonės, pasiekę bent santykinį tobulumą Kristaus mokymo įtakoje, įgavo tokią vidinę, dvasinę laisvę, kad jų nebebuvo įmanoma grąžinti į visiškai paklusnumo nei pasaulietinei, nei religinei valdžiai būseną. Siekdami sustiprinti savo galią, bažnyčių hierarchai pasuko nuoseklaus Kristaus Evangelijos iškraipymo keliu; jie padarė viską, kad nauja religija būtų grąžinta į senojo, žydiško kaimenės ir ganytojų santykių modelio rėmus. Du šimtmečius trukusi agresyvi kova baigėsi visiškai ortodoksinės krikščionybės šalininkų pergale prieš ištikimus Kristaus įpėdinius. Bažnyčios susijungimas su pagonių imperija užbaigė doktrinos „perdirbimo“ procesą ir amžiams užtikrino ortodoksų tradicijos stabilumą.

Tačiau, išnaikinta iš žmonių gyvenimo praktikos, tikroji krikščionybė sugebėjo sukurti visiškai naują filosofinį pasaulio ir žmogaus aprašymo modelį, savo pagrindiniais principais smarkiai besiskiriantį nuo antikinės filosofijos sampratų. Ir būtent tokia forma ji toliau gyveno ir vystėsi, netiesiogiai darydama įtaką žmonių gyvenimui ir visai kultūrinei sistemai.

Dar kartą suformuluokime pagrindinę savo darbo išvadą: *Europos filosofijos koncepcijų turtingumas ir originalumas per šimtmečius užtikrino tai, kad joje ir toliau gyvuotų tikroji krikščionybė, tikrasis Jėzaus Kristaus mokymas, kuris buvo pamirštas bažnyčioje ir „oficialioje“ krikščionybėje.* Nepaisant visų savo troškimų ortodoksiniai ideologai, nesugebėjo pajungti filosofinės minties savam krikščionybės supratimui; laisvieji mąstytojai, nuosekliai plėtodami savo idėjas, neišvengiamai peržengė siaurus dogmatikos rėmus ir smarkiai konfliktavo su ortodoksiniu mokymu. Šia prasme Europos filosofijos istoriją galima pavadinti tikrosios krikščionybės kovos su iškreipta krikščionyste istorija. Šį faktą suvokė daugelis Europos filosofijos atstovų, kaip buvo aptarta įvade. Tačiau filosofijos ir ortodoksinės krikščionybės nesuderinamumą pripažino ir pastarosios įžvalgūs šalininkai. Rusų filosofinėje tradicijoje kaip ryškų pavyzdį galime paminėti S. Bulgakovo knygą „Filosofijos tragedija (filosofija ir dogma)“, parašytą 1920–1922 m., bet pirmą kartą išleistą tik 1993 m. Analizuodamas pagrindinę Europos filosofijos raidos liniją, Bulgakovas prieina išvados, kad filosofinis mūdravimas neišvengiamai veda į „ereziją“, todėl vardan tikėjimo „grynumo“ verta jos visai atsisakyti.

Taigi, norint pateikti galutinį ankstyvosios krikščionybės istorijos rekonstrukcijos teisingumo įrodymą, būtina atsekti Jėzaus Kristaus mokymo likimą Europos filosofijos istorijoje, atsekti, kokiais formais jis įgavo didžiausiose Europos mąstymo sistemose. Šios užduoties įgyvendinimas pareikalaus didelių tyrimų, tačiau laikas tam jau atėjo, tokie tyrimai reikalingi skubiai.

Baigdami apsiribosime tik vienu būdingu neiškreiptos krikščionybės filosofinės raiškos pavyzdžiu.

Turbūt pirmasis nuoseklus bandymas atkurti autentišką Kristaus mokymą, nepaisant dogmatinio bažnyčios mokymo, yra Meisterio (Johanno) Eckharto filosofinė sistema. Čia pirmiausia randame panteistinę tezę apie esminę Dievo ir žmogaus tapatybę bei Dievo, kaip viso pasaulio, vidinės esmės, supratimą: „*Kas Dievą...iš priima esmės, tas Dievą suvokia Dieviškai ir jam Jis šviečia visame kame, nes visi daiktai jam kalba apie Dievą, ir iš visų daiktų jam pasirodo Dievas*“.

Eckhartas iki kraštutinės ribos sustiprina šią tezę, pripažindamas nedalomą atskiro žmogaus ir Dievo tapatybę: „Tu turi pažinti Jį be atvaizdo pagalbos, be tarpininkavimo, be palyginimo“. „Ir jei aš pažįstu Jį be tarpininko, aš tampu visiškai Juo, o Jis – manimi! Kaip tik tai ir turėjau omenyje, kad Dievas turi tapti „aš“, o „aš“ turi tapti Dievu, tokiu tobulu vienu, tarsi šis Jis ir šis „aš“ taptume vienu ir taip išliktume – kaip tyra esybė, – kad galėtume kurti vieną kūrinį amžinybėje! /.../

Visiškai laikydamasis gnostinės krikščionybės logikos, Eckhartas, remdamasis savo pradine pozicija apie galimybę žmogui susijungti ir susilieti su Dievu, daro išvadą apie pagrindinio bažnytinės krikščionybės postulato, liečiančio nuopuolio ir neįveikiamo žmonių nuodėmingumo, nereikšmingumą. Žinoma, Eckhartas neneigia nuodėmės buvimo žmoguje, tačiau jis pripažįsta nuodėmę kaip lengvai įveikiamą ir iš esmės nereikalaujančią tokios radikalios „atpirkimo“ procedūros kaip Kristaus auka Golgotoje. Jis teigia, kad žmogui, norinčiam pakilti pas Dievą, „aukščiausias lygis, į kurį galima pakilti, yra toks: būti be nuodėmės per Dievo atgailą“. /.../

Šios pozicijos nesuderinamumas su dogmatiniu mokymu nekėlė abejonių. Neatsitiktinai atitinkamos tezės patraukė inkvizitorių, tyrinėjusių vokiečių filosofo pažiūrų eretiškumą, dėmesį ir buvo įtrauktos į 28 Eckhartui inkriminuojamas pozicijas popiežiaus Jono XXII kaltinimo bulėje (15 numeriu).

Remiantis nuodėmės esmiškumo neigimu pakinta požiūris į žmogaus dievišką tobulumą, jo patekimo į Dangaus karalystę idėja: jei dogmatinėje krikščionybėje tai įmanoma tik po mirties, Dievo valia radikaliai pakeičia žemiškąją žmogaus egzistenciją, o Eckharto gnostinėje krikščionybėje ši galimybė yra reali kiekviename žemiškojo gyvenimo momente ir gali būti realizuota pačio žmogaus, atrandančio savyje Dievą, pastangomis: „Tas žmogus, kuris dėl Dievo galėtų išsižadėti visko, nepriklausomai, ar Dievas tai duoda, ar ne, pasieks tikrąją Dangaus karalystę“. /.../

Konfrontacija tarp nežinioje sustabarėjusių ir tarp žmonių, pasirengusių tenkintis be apmąstymo įprastomis dogmatinėmis formulėmis, ir laisvos minties žmonių, siekiančių rasti „regintį“ tikėjimą, pagrįstą aiškiu žinojimu ir supratimu, eina per visą Europos kultūros istoriją. Deja, pirmieji nugalėdavo visuose istorijos lūžiuose ir nuslopindavo visus bandymus radikaliai pakeisti situaciją bei atkurti neiškreiptą krikščionybę kaip tikrąjį žmonių asmeninio ir socialinio gyvenimo pagrindą. To pasėkoje matome visišką krikščionybės degradavimą šiuolaikinėje epochoje. /.../

Bažnyčia, didžiojo inkvizitoriaus „fiefdom“ (valdovė), tebėra politikos instrumentas, socialinio valdymo forma, „silpnų sielų“ nuraminimo priemonė (savotiška psichoterapinė praktika), tačiau joje beveik nieko tikrai religingo ar mistiško nebeliko.

Vienintelė forma, kuria tikra krikščionybė tebegyvena šiuolaikiniame pasaulyje, yra rimta filosofija, plėtojanti šimtametes Europos krikščioniškosios minties tradicijas. Filosofija, būdama Europos kultūros centru, negalėjo išvengti gilios krizės, kurią Europos kultūra išgyveno pastarąjį pusšimtį metų, todėl Vakarų šalyse ji įgavo tokį patį „fantominį“

pobūdį (postmodernizmo, analitinės filosofijos ir kitų „madingų“ krypčių pavidalu), kaip ir bažnytinė religija. Tačiau **tik prasmingos filosofijos, paremtos originaliausių religinės metafizikos formų atkūrimu, atgaivinimas gali paskatinti pirminės, neiškreiptos krikščionybės sugrįžimą į Europos kultūrą ir į žmonių gyvenimą.**

.....

*Šaltinis: И.И. ЕВЛАМПИЕВ „НЕИСКАЖЕННОЕ ХРИСТИАНСТВО И ЕГО ПЕРВОИСТОЧНИКИ“. Versta iš rusų k. sutrumpinta.

<https://gnosis.study>

APIE ESĖJUS IR VIENĄ FALSIFIKATĄ

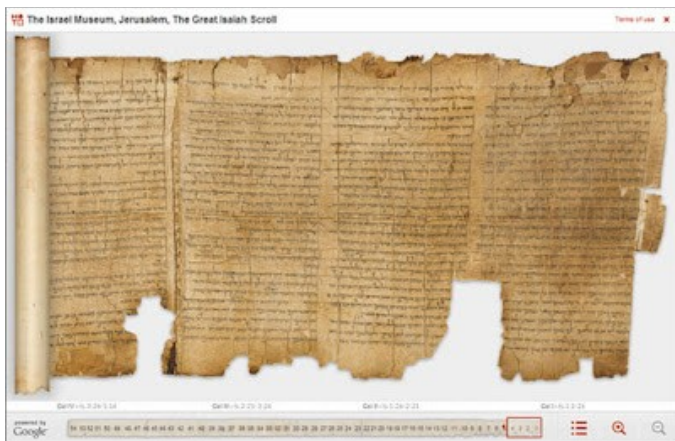
NEGYVOSIOS JŪROS RANKRAŠČIAI

SAKRALUS ŽODIS NEDEGA

Tokių šiurpulingų vietų kaip Negyvoji jūra, pasaulyje yra nedaug. Jos pavadinimas daug ką pasako. Kadaise čia buvo du miestai Sodoma ir Gomora. Jų likimas kelia siaubą. Vietiniai gyventojai ją vadina prakeikta vieta. 1947m. beduinų berniukas vardu Muhamed ed-Dib, iš Taamire genties, išvargęs nuo ilgų pradingusios ožkos paieškų, netikėtai aptiko olą. Pamanęs, kad ožka gali būti ten, jis į angą įmetė akmenį. Tuomet vietoj ožkos bliovimo pasigirdo dūžtančio molinio indo garsas. Užsiropšęs ant olos ir patekęs į jos vidų, pamatė nemažai molinių indų, kuriuose aptiko daugybę odinių ritinių.

Muhamedas ed-Dibas*

Nuo 1947-ųjų ir iki 1956-ųjų metų Negyvosios jūros pakrantėje buvo surasti garsieji Kumrano rankraščiai. Jie atskleidė dar daugiau žinių apie esėjus. Jie supažindino pasaulį su šia tikrai unikalia judėjų bendruomene. Šie ritiniai buvo vienas svarbiausių XX amžiaus archeologinių radinių, kuris atskleidė naujų įžvalgų apie Senąjį Testamentą, judaizmo istoriją. Kumrano Biblijos rankraščių amžius datuojamas 3a. iki Kr. - 2 a. po Kr. (datavimas skirtinguose šaltiniuose skiriasi). Kumrane buvo atrasta daugiau nei 900 rankraščių fragmentų (kiti šaltiniai skelbia, kad jų rasta tūkstančiai...), parašytų hebrajų, aramėjų ir graikų kalbomis.

Beveik visos rastos Šventojo Rašto knygos turėjo po keletą egzempliorių. Tų radinių tyrimo metu mokslo pasaulyje tvyrojo įtampa: ar Kumrano Biblija skirsis nuo anksčiau atrastųjų? Tai buvo svarbiausias klausimas. Rankraščiai iš Kumrano patvirtino, kad Biblija išliko nepakitusi! Įspūdingas Biblijos teksto stabilumas liudijo, kad tai - ypatinga Knyga, kurios Autorius yra Pats DIEVAS.

Taigi, Negyvosios jūros ritiniai priklausė vienai bendruomenei, kurios gyvenvietė buvo įsikūrusi netoli šių olių. **Kai kurie mokslininkai linkę šią bendruomenę tapatinti su esėjais – asketiška judaizmo atšaka, daug dėmesio skyrusia moralinei bei dvasinei švarai.** Šios bendruomenės gyvenimo būdas, remiantis raštais, buvo griežtai reglamentuotas: nariai turėjo laikytis tikslų taisyklių, dalyvauti ritualuose, mokytis ir praktikuoti tikėjimo principus. Ritiniai atskleidžia, kad daug vietos jie skyrė apmąstymams apie Mesijo atėjimą ir galutinį

gėrio bei blogio susidūrimą. Kai kuriuose tekstuose buvo piešiami apokaliptiniai vaizdiniai, skelbiamos pranašystės, kalbama apie dangaus jėgų veikimą.

Šiandien žinoma, kad *esėjai* (*Εσσαϊοί*), *esenai*, buvo pusiau vienuoliška judaizmo srovė gyvavusi vėlyvuoju Antrosios šventyklos laikotarpiu (II a. pr. Kr. - I a.m.e.). Ji buvo išplitusi įvairiose Izraelio vietose, tačiau daugiausia vakarinėje Negyvosios jūros pakrantėje. Kiti šaltiniai rašo, kad esėjai greičiausia susikūrė apie 150 m. pr. Kr. Antiocho IV valdymo metu, po Makabiejų sukilimo. Esėjai gyveno atsiskyrę nuo Rašto aiškintojų, vadino save „vargšais“ arba „nemokytais“ bei „šviesos sūnumis“.

Esėjus minėjo Plinijus Vyresnysis ir Juozapas Flavijus. Esėjai skyrėsi nuo sadukiejų ir fariziejų. Įdomiausia tai, kad esėjai turėjo savitą socialinę struktūrą, savitą gyvenimo būdą, tradicijas ir laukė net dviejų mesijų atėjimo: iš Dovydo ir Aarono giminių bei greitos pasaulio pabaigos. Esėjai nekaupė turto, pabrėžė neturto svarbą. Daugiausia reikšmės jie teikė Biblijos studijavimui ir perrašinėjimui.

Vieni istorikai teigė, kad esėjai laikėsi skastybės įžadų, bet Juozapas Flavijus rašė, kad tarp esėjų vyravo dvi kryptys: nuosaikesni gyveno šeimose ir neatsiribojo nuo tautos, o radikalesnės šakos atstovai, kaip manoma, buvo Kumrano rankraščių autoriai. Pastarieji vengė pasaulietiško gyvenimo.

Esėjų bendruomenė buvo organizuota hierarchiniu principu: norint įsijungti į bendruomenę, tekdavo išlaikyti ilgą bandomąjį laikotarpį, o įstoję laikydavosi griežtos disciplinos ir visiškai pakludavo vyresniesiems. Bendruomenei galėjo priklausyti suaugę vyrai, o vaikai galėjo būti mokomi skelbiamų principų. Esėjai vertėsi žemės ūkiu ir amatais. Visas jų turtas buvo bendras, drabužiai - skurdūs. Juozapas Flavijus rašo, kad drabužius ir avalynę jie keisdavo tik tada, kai jie visai susidėvėdavo. Lygiava buvo tiesiog krašutinė - nė vienas negalėjo turėti jokios nuosavybės. Be vyresniųjų leidimo negalima buvo net ko nors padovanoti giminaičiams, - visą turtą skirstydavo vyresnieji. Bendruomenėje nebuvo vergų, ligonius slaugydavo visi drauge.

Esėjai niekino kūniškų malonumų tenkinimą. Tie, kurie neatsisakydavo šeimos, vertino ją tik kaip galimybę pratęsti giminę. Be to, jie praktikavo krikštą ir tikėjo Apokalipse.

Labiausiai esėjai rūpinosi apeigine švara: nuolat apsiplaudavo, valgydavo tik „švarų maistą“ ir tik drauge. Apeiginį švarumą jie pabrėždavo vilkėdami baltus drabužius. **Jie turėjo savo kalendorių ir laukė lemiamo „šviesos“ ir „tamsos“ sūnų mūšio.**

Esėjai tikėjo, kad jų mokymas pakeis Šventyklos apeigas. Jeruzalės šventyklos tarnus esėjai laikė piktžodžiautojais, o pačią šventyklą - suteršta. Kitaip nei fariziejai, esėjai tikėjo likimu, taigi atmetė laisvą valią. Šabo jie laikydavosi ypatingai griežtai - dar griežčiau negu fariziejai. Piktžodžiavimas Mozės vardui buvo baudžiamas mirtimi, o už kitus nusikaltimus buvo atskiriama nuo bendruomenės. Atskirtas nuo bendruomenės narys tiesiog mirdavo badu, nes, pasak Juozapo Flavijaus, dėl priesaikos ir įpročio jis jau nebegalėjo valgyti įprasto maisto, paruošto ne bendruomenės narių. Jie ypač kruopščiai studijuodavo etiką, Torą, tačiau turėjo ir savo šventuosius raštus.

Nors Didžiojo sukilimo prieš Romą metu (66-70 m.) esėjų buvo galima sutikti tarp žydų karių, dėl savo mokymo griežtumo jie taip ir liko atsiskyrę nuo tautos. Jų mokymas savo esme buvo visiškai priešingas sedukiejams, bet jie patys liko „išrinktųjų“ vaidmenyje. Po Šventyklos sugriovimo, prasidėjus žydų gyvenimui diasporoje, esėjų judėjimas išnyko ir liko tik įamžintas raštuose.

Išnykus sadukėjų aristokratijai, kuri buvo glaudžiai susijusi su Šventykla, jų partija prarado bet kokią pamatą. „Tamsos sūnūs“ sunaikino ir esėjų vienuolynus. Esėjų bendruomenė

išnyko, neįleidusi pakankamai gilių šaknų tautoje. Žuvo daugybė fariziejų ir daugybė paprastų žydų. Gyvi likę fariziejai laikėsi mokyklose, uoliai skleidė savo mokymą, kuris padėjo pamatus rabinistiškojo judaizmo tradicijai ir šių dienų ortodoksiam judaizmui. **Pasaulio istoriją pakeitė keliais dešimtmečiais anksčiau išaušusi nauja era: Kristaus kryžius atvėrė kelią pas Dievą ne tik žydams, bet ir pagonims. Kristaus kryžius panaikino bet kokius kilmės, tautybės, padėties ar kultūros skirtumus, išskyrus vienintelį – skirtumą tarp tikinčiojo ir netikinčiojo Atpirkėju.** **Jau minėjau, kad esėjai save laikė šviesos vaikais. Deja, tie vaikai gyveno kovos su tamsos vaikais įtampoje. Jie laukė paskutinio mūšio ir sulaukė. Po to mūšio jie ir išnyko...Yra apie ką pamąstyti!**

Apie esėjų „evangeliją“

Tas falsifikatas – „Esėjų pasaulio evengeliija“* atsirado, tikriausia, iš geraširdiško noro padėti krikščioniams *gyventi kitaip*. Kalba eina ne apie tikėjimą ar Apreiskimą, o apie paprastą gyvenimą žemėje. Senais laikais bendruomenės ir tautos gyveno pagal griežtas tradicijas. Santykiai šeimoje, vaikų auklėjimas, maisto paieška ir gaminimas, - viskas buvo reglamentuota. Niekas net nemastė, kad galima būtų gyventi kažkaip kitaip, nes tai būtų buvę nesaugu: bendruomenė pakriktų. Nemąsto žmonės ir dabar: gyvena *inertiškai*. Tik vienas kitas žmogus ištrūksta *į laisvę*: sąmoningai ir radikaliai pakeisdamas savo gyvenseną. Dabar nebėra senųjų tradicijų, moralės normų, pagarbos seniems žmonėms, pagarbos kitam, kitokiam. Demokratiname pasaulyje įsigalėjo individualizmas. Svarbiausia - aš ir „mano nuomonė“, prilyginama „tiesai“.

Nors senais laikais visos pasaulio tautos ir bendruomenės stengėsi laikytis savo tradicijų, kad bendruomenė neiširtų, tačiau jų vienybė laikėsi ne iš meilės artimui. Tame pasaulyje gyveno nedidelė (apie 4000 žmonių) judėjų bendruomenė, kurios gyvenimo būdas iki šiol kelia nuostabą. Įdomu tai, kad jie save vadino „šviesos vaikais“. Nors jų vidiniai santykiai buvo grįsti griežtu pamaldumu ir drausme visose gyvenimo srityse, tačiau tai buvo ne krikščioniai. Jėzus, kaip žinote, visus žmones irgi vadino *šviesos vaikais*.

Kai susidomėjau vadinama esėjų „evangelija“, perskaičiau nemažai įvairių tekstų. Yra autorių, kurie ja tiki, ir tegu tiki, jei nori. Tačiau yra rimtų mokslininkų, kurie nustatė, **kas** yra jos autorius ir koku tikslu ji buvo sukurta. Vienu žodžiu, tai buvo naivus siekis paskatinti modernių laikų žmones imituoti „švairių esėjų“ gyvenimo būdą, pabrėžiant sveiką mitybą, būtent vegetarizmą. Kaip bebūtų, „evangelija“, deja, kabutėse, neturi jokio ryšio su krikščionybe ir Jėzaus Mokymu. Tai grynas falsifikatas. Ne apokrifas.

Šiandien žinoma, kad „Esėjų pasaulio evangeliją“ sukūrė vengras Edmond Bordeaux Sheckley (garsaus Aleksandro Šeklio, poeto ir unitų vyskupo anūkas). E. B. Sheckley buvo labai išsilavinęs žmogus, mokėjo sanskrito, aramėjų, graikų, lotynų ir kitas kalbas. Paryžiaus universitete gavo mokslų daktaro laipsnį, o kitus - Vienos ir Leipzigo universitetuose. Jis buvo filosofijos ir eksperimentinės psichologijos profesorius. 1928 m. kartu su rašytoju Romainu Rollandu, kuris buvo „giliai įkvėptas „Esėjų pasaulio evangelijos“, įkūrė Biogenikos draugiją. Kadangi tarp svarbiausių jo vertimų buvo rinktiniai tekstai iš Kumrano

ritinių, tai, matyt, susipažinęs su esėjų gyvenimo būdu ir jų palikimu, E. B. Sheckley buvo sužavėtas jų gyvensena, pamaldumu, ir, norėdamas uždegti žmonių širdis siekti Dievo, doriai ir išmintingai, o svarbiausia sveikai ir drausmingai gyventi sukūrė...tą „evangeliją“. Jis pats ją ir išplatino milijoniniu tiražu 26 kalbomis. Kadangi jo moksliniai darbai buvo susiję su biogenine gyvybe, jie traukė viso pasaulio susidomėjimą. Per visą savo gyvenimą Edmondas Bordo Sheckley parašė daugiau nei 80 knygų iš filosofijos ir senųjų kultūrų istorijos, kurios buvo paskelbtos daugelyje šalių.

Edmondas Bordo Sheckley

Edmondas Bordo Sheckley savo vertimus iš aramėjų kalbos sudėjo į keturias knygas, o pats paskleidė mitą, kad „esėjų evangeliją“ jis atrado „slaptuose Vatikano archyvuose“...Į pirmąją jo paties sudarytą knygą buvo įtrauktas ir jo sukurtas falsifikatas „Esėjų pasaulio evangelija“. Jos angliškoji versija pasirodė 1937 m. Nuo to laiko, ta nedidelė knygelė išplito po visą pasaulį, užkariaudama vis didenį skaitytojų ratą. Mistinę evangelijos atradimo istoriją parašė pats Sheckley: „Kaip buvo atrasta esėjų evangelija“. Vėliau pasirodė kitų dalių vertimai (jie sudarė antrą ir trečią tomą) pavadintus „Nežinomos esėjų knygos“ ir „Prarasti Esėjų brolijos ritiniai“, kurie greitai išpopuliarėjo, kaip ir pirmoji knyga. 1981 m., po mirties, pagal Sheckley valią, pasirodė paskutinės dalies vertimas – ketvirtoji knyga „Išrinktųjų mokymas“. Kai kurių skyrių pavadinimai yra tokie: „Esėjų bendruomenės“, „Septynkartis pasaulis“, „Šventosios Gyvenimo, Šviesos ir Garso srovės“, „Paprastos žolės dovana“.

Reikia dar pridurti, kad apart Senojo Testamento knygų nuorašų – tokių kaip Izaijo, Psalmių ar Pakartoto Įstatymo – Kumrano radiniuose taip pat rasta „Bendruomenės taisyklė“ (1QS), „Karo ritinys“ (1QM), „Šventyklos ritinys“ (11QTemple) ir komentarų (pšerų), aiškinančių pranašystes. Pavyzdžiui, „Bendruomenės taisyklėje“ aptariama, kaip kumraniečiai (esėjai) turi elgtis bendruomenėje, kokių moralinių ir ritualinių principų paisyti. „Karo ritinys“ žadina susidomėjimą apokaliptiniais vaizdiniais, aprašo eschatologinį gėrio ir blogio susidūrimą, o „Šventyklos ritinys“ pateikia idealizuotą šventyklos kulto ir liturgijos viziją, tarsi pratęsiantį Biblijoje randamą mokymą apie Dievo buveinę. Negyvosios jūros ritinių reikšmė religiniam, istoriniam ir kultūriniam paveldui yra milžiniška. Jie patvirtina biblinio teksto ištikimybę originalams, apšviečia anksčiau mažai žinomą esėjų ir kitų panašių bendruomenių veiklą ir idėjas. Šie rankraščiai taip pat skatina pagarbą teksto studijai bei interpretacijai – atskleidžia, kaip kruopščiai buvo perrašomi bibliniai tekstai, taip užtikrinant jų tęstinumą. Galbūt labiausiai sukrečia tai, kiek daug mumyse išlieka gyvojo tikėjimo atgarsių iš senųjų laikų. Kumrano ritiniai byloja apie tikėjimo pastovumą ir žmogaus dvasios

troškimą pažinti Dievą bei Jo valią. Net ir praėjus tūkstantmečiams, šie rašytiniai liudija Žodžio jėgą, kuri buvo svarbi tiek to meto išminčiams, tiek šiandienei mūsų visuomenei.

Kaip bebūtų esėjų gyvenimo atšvaitai pasiekė mus, davė dar vieną pamoką: negyvenkite kovoje su kitais, „tamsiais“ ir svetimais...nes patys pražūsite. Šviesos vaikai – ne karo, o Meilės vaikai.

.....

***„Esėjų pasaulio evangeliją“ radau ir pas vieną lietuvių:**

<https://raimundsbakutis.blogspot.com/2014/05/eseju-evangelija-apie-motina-zeme.html>

Jei bus įdomu – paskaitykite apie esėjus ir jų gyvenseną:

čia

<https://www.prizme.lt/zurnalas/?p=627>

čia [https://www.aidai.eu/index.php?](https://www.aidai.eu/index.php?view=article&id=1303%3Afi&tmpl=component&layout=default&option=com_content&Itemid=148)

[view=article&id=1303%3Afi&tmpl=component&layout=default&option=com_content&Itemid=148](https://www.aidai.eu/index.php?view=article&id=1303%3Afi&tmpl=component&layout=default&option=com_content&Itemid=148)

Tekste panaudoti šaltiniai: wikipedija ir spauda.lt

DĖL TOMO EVANGELIJOS DATAVIMO. GNOSTICIZMAS IR JĖZAUS PAMOKSLAS.

ALEKSANDRAS LOGINOVAS

Dėl Tomo evangelijos parašymo laiko nėra vieningos nuomonės. Kai kurie mokslininkai mano, kad tai ankstyvųjų krikščionių paminklas, ankstesnis už kanonines evangelijas, o kiti mano, kad tas gnostikų veikalas priskirtinas antrojo mūsų eros amžiaus viduriui.* Aš laikausi pirmojo požiūrio ir šis darbas skirtas kritiškai išnagrinėti argumentus, palaikančius vėlyvąjį datavimą, taip pat problemai: ar Jėzus iš principo galėjo skelbti gnostines idėjas?

Pradžioje būtina pasakyti, kad pagal savo žanrą Tomo evangelija (toliau sutrumpintai TE) nėra evangelija. Pastaroji – tai „geroji naujiena“, istorija apie Dievo Sūnaus atėjimą į pasaulį, mirtį ir prisikėlimą. TE yra tik „gyvojo Jėzaus“ posakiai (logijos) be konteksto, kuriame jos buvo pasakytos, aprašymo ir be pasakojimo apie evangelijos įvykius, pirmiausia apie kančią.**

TE prologe sakoma: „Tai yra slapti žodžiai, kuriuos sakė gyvasis Jėzus ir kuriuos užrašė Didymus Judas Tomas“. Vėlyvojo datavimo šalininkų komentaras: "Gyvasis Tomo evangelijos Jėzus yra prisikėlęs Viešpats, dangiškasis Atpirkėjas, atskleidžiantis mokiniams pasaulio ir žmogaus likimus... Tomo evangelijos autoriui jau nebereikėjo žemiškojo Jėzaus

atvaizdo (kaip to dar nereikėjo Pauliui). Todėl literatūrine prasme tokie kūriniai nepriklauso "evangelijos" žanrui (Лезов С. В. История и герменевтика в изучении Нового Завета. М., 1996, С.36).***

Šis argumentas neįtikina. „Gyvas“ – reiškia prisikėlęs. Ar Jėzus iki prisikėlimo buvo miręs? Tiek ortodoksai, tiek judėjai-krikščioniai ir gnostikų bendruomenės pripažino jo „žemiškojo“ gyvenimo pilnatvę ir nelaikė Jo gyvu tik po prisikėlimo.

Be to, toliau tekste ir Dievas Tėvas taip pat vadinamas „gyvu“ (3:55). Ar Jis taip pat buvo nukryžiuotas ir prisikėlė? Pirmasis argumentas dėl vėlyvojo atsiradimo absurdiškas. „Gyvas“ reiškia amžinojo gyvenimo šaltinį, šis epitetas byloja apie dieviškumą. Žiūrėkite, pavyzdžiui, Matą: Tu esi Kristus, gyvojo Dievo Sūnus. (16:16)

Pastabos:

*A. L. Chosrojevas: Klausimas apie šio Jėzaus logijų rinkinio kilmę: ar jis susijęs su sinoptinėmis, ar, priešingai, tai tekstas, kurį Matas ir Lukas naudojo kaip antrąjį šaltinį, kol kas turėtų būti paliktas atviras. Aleksandrijos krikščionybė. M., 1991., p.27

**Be to, siekiant trumpumo, kanoninės evangelijos taip pat bus nurodytos šitaip: Mato Mt, Marko Mk, Luko Lk, Jono Jn. Senasis Testamentas ST, Naujasis Testamentas NT.

*** Teiginys, kad Pauliui dar nereikėjo tikrojo Jėzaus, grindžiamas tikėjimu, kad Jėzus buvo paprastas žmogus, kuris po egzekucijos buvo sudievinas. Įtikėjęs Nazariečiu, Paulius pradėjo skelbti Jo dieviškumą. Tokiam pamokslui žemiškosios biografijos detalės tik trukdo. O pasakojimo apie Jėzaus gyvenimą išmetimas Pauliaus laiškuose tai tik patvirtina.

Tačiau kažkodėl pamirštama, kad žinučių adresatai jau tapo krikščioniai ir jiems jau pažįstami Evangelijos įvykiai! (Žr. Gal. 3:1) Paulius parašė laiškus, kad paaikšintų naujosios religijos aspektus ir joje mokytų, kaip jis tiesiogiai teigia. (Žr. 2 Kor. 13:9-11) Juk niekas laiške skirtame šeimos problemoms neaprašinėtu genealogijos, nepateiktų gimimo liudijimų ir pan.

Žodžių derinys „Gyvas tėvas“, kaip nurodo S. S. Averincevas (be jokio ryšio su TE), matyt, nurodo gnostiko mokytojo Bardaisano mokyklą. Tariamasis TE autorius taip pat buvo surištas su savo sekėjais. Bet kuriai gnostinei mokyklai galima priskirti, pavyzdžiui, tokį fragmentą: O Achamotą pateisina visi jos palikuonys? Achamota, išvertus iš aramėjų kalbos, reiškia Sofiją, Išmintį, paskutinę dieviškosios Pleromos emanaciją. Pasak gnostikų, ji padarė klaidą ir pagimdė Demiurgą. Kas yra autorius: Valentinas, Bardaisanas? (To paties Bardaisano raštuose Achamota sušunka: Dieve mano, galva mano, kodėl mane apleidai?). Tačiau citata paimta iš Luko evangelijos! (7:35, Mato 11:19. Sophia, sinodiniame vertime, mieliau išversta kaip Išmintis.) Pasirodo, kad Jėzus irgi mokė apie Sofijos nuopuolį ir jo atkūrimą? NT taip pat vartojami terminai, kurie iš principo laikomi gnostiškais. (Žr., pavyzdžiui, Pleroma pas Joną ir Pauliaus laiškuose). O kodėl neįmanomas toks paprastas variantas kaip

TE terminų skolinimasis iš Bardaisano mokyklos? (Be to, vyriausiasis kunigas Kajafas irgi Dievą vadina gyvu pas Mt 26:62).

Iš 118 TE logijų daugiau nei 70 sutampa, yra artimos savo reikšme arba turi paralelių su kanoninėse evangelijose pateiktais posakiais. O NT visos bendros su TE logijos sutampa su Jėzaus pamokslu prieš nukryžiovimą. Be to, logijai, kurių nėra kanoniniuose tekstuose ir kurie sutampa su apokrifiniais ankstyvųjų krikščionių raštais, susiję su Jėzaus žemišku keliu. Ir jei TE yra gnostiška klastotė, pagrįsta ankstyvąja krikščionybe, tai būtų atrasta iš karto. Paralelės su autoritetingomis sinoptinėmis evangelijomis neleidžia Jėzaus pamokslų prieš nukryžiovimą laikyti Jo logijomis po prisikėlimo.

Jeigu TE autoriui „žemiškasis Jėzus nebereikalingas“, tai jis, aišku, turėjo „gnostiškai“ redaguoti kokį nors jau esamą šaltinį, pašalindamas iš jo visą naratyvinį turinį. O kam?

Pirma, evangelijų žanras (sinoptinis ir joms artimas – žydų ir ebionitų evangelijos)* buvo nusistovėjęs kanonas jau 150 m. pr. Kr., o bet toks teksto „iškirpimas“ atimtų iš duoto teksto autoritetą tikinčiųjų akyse.

Antra, norint įtikinti skaitytoją, kad Jėzus mokė gnozio, nebūtina autoritetingo teksto paversti trumpų ir abejotinų posakių rinkiniu. Užtenka esamą papildyti savo intarpais arba panaudoti jo fragmentus, nekeičiant paties pasakojimo žanro. Taip padarė, pavyzdžiui, netikros Nikodemo evangelijos autorius. Bet kokio pasakojimo sutrumpinimas iki archajiškos logijos, užuot pridėjus savo pasakojimo dalį, yra visiškai netinkamas falsifikavimo būdas.

Reikia atminti, kad visi pakeitimai, kurie buvo padaryti kanoninėse evangelijose po jų sukūrimo, buvo padaryti ne lengvabūdiško svajotojo, o giliai religingo žmogaus rankomis. Redaktoriai ir evangelistų bendraautoriai buvo įsitikinę, kad jiems žinoma, kad žodinė tradicija yra teisinga ir „nuo pat pradžių“ buvo išsaugota nepažeista, o tekstą iškraipė jau eretikai. Vardan tokios pirminės tiesos atkūrimo išbraukti didelę dalį menamo teksto? (Trumpiausia iš kanoninių evangelijų – Morkaus evangelija – turi 678 eilutes, o TE – tik 118). Tokių didelio masto iškraipymo priežasčių nėra kuo paaiškinti.

Galiausiai lingvistinė analizė parodė, kad TE logijos nepriklauso nuo Naujojo Testamento „Gerosios naujienos“ versijų. Vėlyvojo datavimo šalininkams kalbėti apie gnostišką kokio nors teksto santrumpą (nebereikia), tačiau jie negali pasakyti, kokio, – tai yra tik jų savavališka prielaida.

TE tekstas nepaprastai dera su Q „šaltiniu“ (vokiškai Quelle), logijos rinkiniu, kuris, NT mokslininkų nuomone, yra ankstesnis nei Evangelijos ir kuriame yra trumpų pastabų apie Jėzaus pamokslus. Apie tokį logijų rinkinio egzistavimą liudija IV amžiaus Bažnyčios istorikas Euzebijus: „Matas užrašė Jėzaus pokalbius hebrajų kalba...“ (tai yra aramėjiškai, A. L.) (Citata iš: Jesus Christ in Documents of History. St. Petersburg, 1998, psl. 293). Tame logijų rinkinyje, mokslininkų manymu, dar gerokai prieš Tomo evangelijos atradimą 1945

m., neturėjo būti pasakojimo apie kančią ir prisikėlusio Jėzaus pasirodymo istorijos. (S. V. Lezovas. Istorija ir hermeneutika: p. 88) O kaip tik jų TE ir nėra.

Pastabos:

*Šių evangelijų tekstai, sprendžiant iš išlikusių fragmentų ir ankstyvųjų Bažnyčios atstovų apžvalgų, iš esmės nesiskyrė nuo kanoninių. II amžiuje jie buvo laikomi autoritetingais šaltiniais. Bažnyčios istorikas Eusebijus cituoja vyskupo Serapiono Žydų evangelijos apžvalgą: „Mes sugebėjome gauti šią evangeliją...ir nustatėme, kad joje yra daug kas atitinka tikrąjį Išganytojo mokymą, o kai kas buvo ir pridėta...“ (Jėzus Kristus istorijos dokumentuose... P. 295)

Kai kas gali prieštarauti, kad gnostiniuose tekstuose nėra naratyvinės dalies, skirtos prisikėlusio Išganytojo pokalbiams su jo mokiniais.* Prie jų priklauso Marijos evangelija, Gelbėtojo dialogas, Pistis Sofija, Jokūbo Apokalipsė (pirmoji) ir Tomo Atleto knyga. Tam žanrui, turbūt, priklauso ir mūsų nepasiekusioji Pilypo evangelija (skirtinga nuo Nag Hammadi gnostikų bibliotekoje rasto traktato tuo pačiu pavadinimu); apie ją praneša Epifanijus savo Panarione (XXVI.13). Tačiau, kaip jau minėta, TE logijos reiškia Jėzaus pamokslą prieš prisikėlimą, o ne po jo. Ir jei koks nors gnostikas būtų nusprendęs iš šių posakių sudaryti „Prisikėlimo pokalbius“, tokia klastotė būtų iš karto atskleista, – II a. krikščioniai jau žinojo pagal sinoptines evangelijas, kokiame kontekste buvo kalbama logijomis. Be to, pats tekstas netelpa į pokalbių po Prisikėlimo žanro rėmus: nekalbama apie anapustinį gyvenimą, logijos komponuojamos be aiškos semantinės sekos. Apskritai tekste nėra nuorodų, kad posakiai būtų sudaryti būtent po Prisikėlimo.

Prisikėlusio Jėzaus teiginiu galima būtų laikyti 96-ąją logiją: **„Ieškokite ir rasite, bet tų (dalykų), apie kuriuos anomis dienomis manęs klausėte, aš jums nesakiau tada. Dabar Aš noriu tai pasakyti, bet jūs to neieškote“**. Tačiau Tm nenurodo, kokiame kontekste tai buvo pasakyta. Anot sinoptikų, „ieškok ir rasi“ reiškia laiką iki nukryžiovimo (Mt 7:7, Lk 11:9), todėl nėra pagrindo priskirti tų logijų laikotarpiui po Prisikėlimo. „Tada“ gali būti pagrindinis pamokslo laikotarpis, o „dabar“ – paskutinės dienos prieš suėmimą. Pastebėtina ir tai, kad pas Mk, antrajame Mt ir Lk šaltinyje po Q, įsakymo, ko reikėtų ieškoti, nėra. Jis paimtas iš nežinomo logijų rinkinio, kuris vėlgi rodo ankstyvą Tm atsiradimo datą!

Vienas pagrindinių argumentų, kad Tm evangelija yra gnostinė, taigi vėlyvos kilmės, yra nuoroda į prologe minimus „slaptus žodžius“ – tariamai slapto mokymo požymį. Bet, pirmiausia, logijos artimos kanoninėms evangelijoms, ir kvaila būtų skelbti jas paslaptimis II amžiuje, kai visi krikščioniai yra su jomis susipažinę. Antra, kaip pripažįsta patys vėlesnio datavimo šalininkai, „Tomo evangelija veikiausiai nurodo į pokalbį tarp Jėzaus ir minios, o ne tik su atskirais mokiniais“. (M.K. Trofimova kn. „Senujų krikščionių apokrifai“, p. 232)

Pastabos:

***Jei Bažnyčia pripažįsta Jėzaus Prisikėlimą ir tai, kad Jis buvo su mokiniais 40 dienų iki Paėmimo į Dangų (Apr 1:3), tai kodėl beveik nieko nežinoma apie tai, ką Viešpats kalbėjo per tą laiką?** Juk Jis grįžo iš ano pasaulio ir akivaizdžiai mokiniai klausė Jo: „O kaip ten?“ Ir jie išgirdo atsakymą. Jėzus, parodęs savo Dieviškumą, tikriausia jau aiškiai, be palyginimų kalbėjo apie Dievo karalystę, sielą, gyvenimą ir mirtį. **Ši informacija turėjo tapti pagrindiniu visų krikščionių turtu, bet jos nėra.** (Pasakojimai apie nužengimą į pragarą buvo sukurti po 2-3 šimtmečių po nukryžiuavimo ir yra mitologinis, 1Petro 3:19-20, tęsinys). Tada Bažnyčia turėtų pripažinti, kad: arba Jėzus neprisikėlė; arba apaštalas Lukas nepatikimas; arba Kristus tylėjo 40 dienų arba iškart pakilo; arba buvo prarasta svarbiausia Gelbėtojo apreiškimų dalis.

Jei sutiktume su paskutine prielaida, kodėl taip atsitiko? Apreiškimai buvo perduodami žodžiu ir buvo prarasti...(Klementas Aleksandrietis Stromoje rašo apie slaptą žodinę tradiciją, ateinančią iš apaštalų, ir kad dalis jų jau prarasta – „užmiršta“). Bet kas trukdė užrašyti ir išsaugoti, kaip buvo išsaugotos kanoninės evangelijos? Jos nebuvo užrašytos, kad slapti mokymai nepatektų į nepasiruošusių žmonių rankas. Tada naujas klausimas: ką gi čia reikėjo slėpti?

Kad pasakojimai apie prisikėlusio Jėzaus mokymus buvo laikomi paslapyje, rodo pačios NT evangelijos. Ankstyvieji jų rankraščiai baigiasi arba tuščio kapo atradimo scena (Morkaus 16:8), arba trumpomis apaštalų susitikimų su Gelbėtoju fragmentais (Luko 24:50–54 pakylėjimo aprašymas yra vėlyvas įterpimas). Autoriai praneša, kad Jėzus prisikėlė, o tada pasakojimas baigiasi, nors akivaizdu, kad toks nutylėjimas gali būti laikomas nepatikimumo įrodymu. (Nors, kita vertus, jei evangelijos yra falsifikacija, kodėl jos nebuvo atvestos į laimingą prisikėlimo pabaigą?)

Be to, Lukas, Apaštalų darbų autorius, rašo savo adresatui Teofiliui, kad aš parašiau tau pirmąją knygą... apie viską, ką Jėzus darė ir mokė nuo pradžios iki tos dienos, kurią Jis pakilo... (1:1-2) Taigi Lukas taip pat aprašė prisikėlusio Jėzaus mokymus, kurie buvo duoti per 40 dienų? (Akivaizdu, kad norint išspręsti prieštaravimą tarp šio teiginio ir teksto apie Prisikėlimo mokymo trūkumą, Lk evangelijai buvo pridėtas papildymas, pagal kurį Jėzus pakilo tą pačią dieną, kai buvo prisikėlęs!) Jei buvo uždrausta rašyti pamokslus, tai apaštalų mokiniai pradėjo juos užrašinėti savo iniciatyva.

Pripažįstant slaptos žodinės ar rašytinės tradicijos egzistavimą, galima daryti prielaidą, kad ji palaipsniui, per dešimtmečius trukusį perdavimą, buvo mitologiškai iškraipoma ir atsidūrė nesuderinamuose prieštaravimuose su kanonu. Ir pati Bažnyčia, per šimtmetį gana rimtai pasikeitusi, atsisakė pripažinti iškreiptus prisikėlusio Jėzaus žodžius.

Mokslui, kuris iš principo nepripažįsta prisikėlimo galimybės, „40 dienų problema“ tiesiog neegzistuoja. Tačiau Bažnyčiai ji turėjo tapti pagrindine jos istorijos paslaptimi.

Mano nuomone, prologo „slapti žodžiai“ reiškia slaptus raštus – ypatingą religinių tekstų žanrą, egzistavusį judaizme iki 67–73 metų sukilimo. Tikybos mokytojai neleido užrašinėti

savo pamokslų, nes jau buvo Šventasis Raštas, prie kurio nieko nereikėjo ir nebuvo galima pridėti. Tačiau mokiniai norėjo išsaugoti net ir trumpa apibendrinimo forma mokytojo žodžius, kurie jiems buvo neįkainojami, ir nuo jo slapta užsirašinėjo. (A. Menis. Religijos istorija. II t.) Perrašinėdami tuos slaptus Tomo užrašus, jo mokiniai ir (arba) perrašinėtojai parašė prologą. Verčiant iš aramėjų kalbos į graikų, o paskui į koptų kalbą, žodis „užrašai“ buvo pakeistas panašia prasme „žodžiai“ (ir šiuolaikiniame vertime pažodinius „Viešpaties žodžius“ galima pakeisti „Jėzaus pokalbiais“). Jei ši prielaida teisinga, tai TE logijos buvo užrašytos per žemiškąją Jėzaus pamokslavimą!

Tai, kad Tomas galėjo užsirašinėti be savo mokytojo leidimo, netiesiogiai įrodo Luko evangelijos prologas: „Kadangi daugelis jau ėmėsi aprašinėti pasakojimus apie įvykius, kurie vyko pas mus ir tapo žinomi iš žmonių, kurie nuo pat pradžių buvo Žodžio liudininkai ir sekėjai, tai ir aš, gerbiamas Teofili, nutariau parašyti tau, kad tu įsitikintum tuo, kas buvo paskelbta. (Kuznecovos vertimas knygoje „Kanoninės evangelijos“. Maskva, 1993, p. 207) Evangelijos autorius parašė savo kūrinį, nes kiti jau buvo sukūrę savo pasakojimus. Šis pagrindimas rodo, kad buvo draudimas užrašinėti mokymą raštu.* Visai įmanoma, kad tai kilo iš paties Jėzaus. Tai galima paaiškinti, kodėl kanoninių evangelijų tekstai pradėti kurti tik I amžiaus antroje pusėje, nes viską buvo galima užrašinėti „kol pėdsakai dar neatšalo“.

Iš prologo taip pat matyti, kad Luko laikais sukurtos evangelijos yra „įvykių pasakojimai“, t. y. jose jau yra pasakojimo dalis. O kadangi jo nėra TE, tai apaštalo žodžiai tik patvirtina, kad ji buvo parašyta prieš Luką ir kitus pasakojimus.**

Pastabos:

* Negalima sakyti, kad Lukas evangeliją parašė norėdamas paneigti ar patikslinti jau pasirodžiusius tekstus – „daugelis“ tų autorių rašė remiantis apaštalo žodžiais, „žmonėmis nuo pat pradžių“. Lukas rašo, kad sustiprintų Teofilio tikėjimą.

** Iš Luko žodžių išplaukia, kad net jo laikais (70-80 m.) buvo parašyta daug evangelijų. Bet jei sutinkame su bažnytine tradicija, pagal kurią Jono evangelija yra naujausia iš kanoninių, tada paaiškėja, kad Lukas žodį „daug“ taiko Mk ir Mato evangelijų autoriams (o kuris tekstas atsirado anksčiau: Matas ar Lukas - tebėra ginčytinas klausimas, todėl gali būti, kad jis taikomas tik Morkui). Tada kyla klausimas: jeigu buvo daug autentiškų istorijų – iš apaštalo žodžių – tai kodėl Bažnyčia jų neišsaugojo? Ir jei jie buvo melagingi, kodėl apaštalas ir evangelistas Lukas apie tai nežinojo?

Akivaizdu, kad daugybė evangelijų tekstų atspindėjo skirtingas Jėzaus pamokslų supratimo tradicijas. Tradicijos varžėsi tarpusavyje, o kai laimėjo viena – pasivadindusi „teisinga“, ortodoksiška, kitos Gerosios Naujienos versijos buvo sunaikintos.

Gali būti, kad kuri nors šventraščio dalis iš pradžių buvo skirta siauram tobulųjų ratui. Šie apokrifiniai tekstai jau II amžiuje buvo pripažinti neatitinkančiais „akivaizdžios“ doktrinos ir buvo paskelbti klaidingais.

Vėlesnio datavimo šalininkai laiko, kad prologo posakis „žodžių aiškinimas“ aiškiai rodo gnostinę, taigi vėlesnę teksto kilmę. Taip, TE išganymo sąlyga yra Viešpaties žodžių dvasinės prasmės suvokimas. Tačiau gnozis – Dievo paslapčių pažinimas ir perėjimas iš „išorinio“ neofito būsenos į „tobulojo“ rangą – buvo pagrindinė krikščionių užduotis jau I amžiaus viduryje. Mk: „Jis jiems pasakė: jums duota pažinti Dievo karalystės paslaptis, o esantiems išorėje viskas duodama palyginimais“. (4:11) Jonas: „Ir jūs pažinsite tiesą, ir tiesa padarys jus laisvus“. (8:32) Paulius: „Dabar mes skelbiame išmintį tarp subrendusių, bet ne šio amžiaus, nei šio amžiaus (šio aeono - A.L.) valdovų, kurie laikini, bet mes skelbiame Dievo išmintį, slaptą (graikų k. "apokrifas" - A.L.) reiškia „paslėptas“...(1 Kor. 2:6-7). Įdomu tai, kad vienas ankstyvųjų krikščioniškų tekstų (sukurtas II a. pradžioje, mus pasiekė tik fragmentais), parašytas vyskupo Papiaso, vadinosi „Viešpaties žodžių aiškinimas“. TE citata?

Perkeldami TE atsiradimo datą į II amžių, vėlesnio datavimo šalininkai atkartoja seniai pripažintą kaip nepateisinamą „kanono dogmą“: „NT evangelijos buvo parašytos pirmiausia“. Visi kiti šio žanro tekstai yra jų vediniai (bažnytinėje interpretacijoje – „eretiški iškraipymai“). TE teksto analizė įrodo kaip tik priešingai: logijos yra šaltinis daugelio sinoptinių evangelijų perikopės (perikopė graikiškai reiškia „nukirpimas“, pasakojimo epizodas evangelijoje).

Pavyzdžiui, TE 36 yra Jėzaus atsakymas į priekaištą, kurį, pagal Jo žodžius, Jam turėjo pasakyti žydai. (Žr. Luko 4:23-24. Žinoma, tu Man pasakysi šią patarlę: Gydytojai! išgydyk save...). TE šis posakis pateikiamas be konteksto: „Gydytojas negydo tų, kurie jį pažiūsta“. Šis atsakymas buvo pašalintas iš Luko, matyt, siekiant išlyginti akivaizdų prieštaraimą evangelijose, kuriose aprašomi nuolatinių išgydymų faktai. Panašu, kad Jėzaus pastaba „pakibo“ be jokių kontrargumentų. Galų gale gydytojai gydyk save, cituojamas kaip tiesioginis Kristaus pareiškimas.

TE 37 sutrumpinta forma randama Evangelijoje pagal Matą: „Miestas, pastatytas ant kalvos, negali būti paslėptas“. (5:37) Logijos teiginys, kad „įtvirtinto miesto“ žlugimas neįmanomas, nėra įtrauktas į Evangeliją, kuri buvo parašyta užėmus Jeruzalę. Net vėlesnio datavimo šalininkai pripažįsta, kad „Tomo tekstas apskritai tikriausiai atspindi ankstesnę Jėzaus logijų versiją“. (I. S. Svencickaja. Secret Writings of Ancient Christians. Moscow, 1980, p. 165) Atsisakyti „dogmos“, kad Kristus negalėjo skelbti gnostinių idėjų, je negali.

Jie bando pateisinti vėlyvą datavimą tuo, kad TE yra patalpinta gnostikų bibliotekoje tarp tekstų, datuojamų antruoju ar net trečiuoju mūsų eros amžiais. Tačiau Nag Hammadi kodeksuose yra ir ištrauka iš Platono „Respublikos“. Ir jei šis filosofas nebūtų žinomas mokslui, jo pažiūrose būtų buvę aiškių gnosticizmo ir neoplatonizmo įtakų, o kūrinys būtų priskirtas pirmiesiems mūsų eros amžiams (kartu daro beprasmę išlygą, kad kažkokia teksto dalis „datuojama“ ankstesniais laikais).

Taigi, nagrinėdami Tomo evangelijos tekstą, nustatėme, kad iš tiesų Tm prologe yra gnostiškas raginimas suvokti Kristaus mokymą ir taip išvengti dvasinės mirties. Tačiau nėra

pagrindo manyti, kad jis (kaip ir visas tekstas) buvo sukurtas II mūsų eros amžiuje. Visi joje vartojami būdingi gnostiniai posakiai galėjo būti datuojami I mūsų eros amžiuje. Tekste yra daug gnostiškų idėjų ir terminų, tačiau tai neprieštarauja ankstyvam TE datavimui: jie taip pat plačiai naudojami ankstyvuosiuose krikščionių tekstuose (žr. toliau). Pats teksto žanras, logijų rinkinys, rodo ankstyvą jo kilmę. Galiausiai, labai tikėtina, kad TE pagrindas buvo užrašytas paties Jėzaus pamokslavimo metu.

Išvelgti TE lakoniškume vėlyvosios kūrybos ženklus – tai apversti viską aukštyn kojomis. Lyginant NT evangelijų tekstus tarpusavyje, taip pat ankstyviausius jų egzempliorius, galima teigti, kad jie buvo sutrumpinti tiesiog pašalinus nepriimtinius posakius. Pasakojimo dalis augo su kiekvienu vėlesniu tekstu, tapo vis literatūriškesnė, pripildyta smulkių detalių ir įmontuotų mitologinių siužetų. Galima sakyti, kad protokolas virto romanu.

Ir jei pasakojimų apie Jėzų forma laikui bėgant darėsi vis sudėtingesnė, religinis turinys, atvirkščiai, prarado mistinę prasmę. Suintensyvėja bandymai rasti kompromisą su esamomis religinėmis pažiūromis (šiuo atveju su judaizmu), o Jėzaus pamokslo revoliucinis pobūdis švelninamas.* O labiausiai nenušlifuotas, neapdorotas tekstas apie Jėzų, kurį turime (neskaitant fragmentiškai išsaugotos Oksirhyncho logijos), yra Tomo evangelija.

Šiuolaikinio ortodoksų apologeto A. Kurajevo paaiškinimai, kodėl TE laikytina

eretišku tekstu, neatlaiko kritikos. Anot jo, Tomo evangeliją Bažnyčia atmetė „ne tiek dėl to, ką ji pasakė, kiek dėl to, apie ką nutylėjo (tarp daugybės posakių, kuriuos ši „evangelija“ priskiria Kristui, tik kartą buvo vietos kalbėti apie meilę ne tik Tiesai, bet ir žmonėms). (Satanizmas inteligentijai. II t. Krikščionybė be okultizmo. Maskva, 1997, p. 77-78) Jei meilės artimui įsakymų skaičius yra pagrindinis kanoniškumo kriterijus, tai Bažnyčia taip pat turėtų atmesti Mk evangeliją: toks įsakymas ten taip pat duotas tik vieną kartą, nepaisant to, kad Mk evangelija yra penkis kartus didesnė už TE! Beje, įsakymas mylėti artimą šiuose išbandymuose skamba beveik taip pat. TE: "Jėzus pasakė: Mylėk savo brolių kaip savo sielą. Saugok jį kaip savo akies vyzdį." (30) Mk: Mylėk savo artimą kaip save patį. (12:31) Be to, anot Mk, Jėzus pasakė šį įsakymą tik atsakydamas į „fariziejo“ – žydo, tikrinančio Jo religinį patikimumą, klausimą.

Kurajevo nurodytas dogminio nepilnavertiškumo ženklas yra ir Evangelijoje pagal Joną: vienuolika kartų kalbama apie pažinimą ir tiesą, o tik tris kartus apie meilę, ir ne žmonėms apskritai, o mokiniams. Įsakymai kartojami beveik pažodžiui – atrodo, kad tai vienas posakis, užrašytas trimis versijomis (13:34-35; 15:12, 17).

Antrasis diakono priekaištas Tm yra toks: "Kristus, net ir tiesiogiai cituodamas Senojo Testamento tekstus, nemini apokrifų šaltinio. O toliau pastaboje: "Pavyzdžiui, apokrifinėje "Tomo evangelijoje" 70-asis posakis duoda palyginimą apie piktus vynuogynus, labai artimą kanoniškajam. Trūksta tik Jėzaus komentaro, su nuoroda į Senąjį Testamentą. (Mt 21, 42)".** (Ši tezė tinka ir vėlyvojo datavimo šalininkams: jie sako, kad nėra citatų iš ST - neigiamas požiūris į jį, o autorius yra dualistinis gnostikas - tekstas sukurtas ne anksčiau kaip II a.). Tačiau TE apskritai nėra paaiškinimų ar nuorodų, tai yra tik ilgų teiginių, stenografinio

ilgamečio pamokslo rinkinys. Teksto autoriui rūpi tai, ką pasakė Gelbėtojas, o ne tai, ar yra paralelių su tuo, kas buvo pasakyta ST (net jei šias paraleles pabrėžė pats Jėzus). TE palyginimas su bet kuria iš kanoninių evangelijų rodo, kad žmogus, rašęs logijas, paliko daug vertingos informacijos už teksto ribų. Net jei TE autorius neaprašė Kristaus kančių, tai neįrodo, kad jis jas neigė! Toks teksto lakoniškumas tik įrodo, kad tai yra Tm „pusgaminis“, pradinė rašytinės tradicijos apie Jėzų formą.

Palyginimą apie piktuosius vynuogynus, apie kurį Kurajevs rašė su priekaištais TE, analizavo ir vokiečių egzegetas I. Jeremijas. Jo nuomone, palyginimo pagrindas priklauso Jėzui, kuris, kilus ginčui su žydų bendruomenės ideologais, sąmoningai panaudojo klausytojams pažįstamą atvaizdą iš Izaijo knygos. (Citata iš: S. V. Lezovas. Istorija ir hermeneutika... P. 125) Atitinkamai pačiam Tm ir galimiems skaitytojams iš žydiškos aplinkos, nereikėjo pridėti paaiškinimo-nuorodos į tekstą.

Pastabos:

* Iš šios krypties išsiskiria Evangelija pagal Joną, kuri, vadovaujantis bažnytine tradicija, laikoma naujausia kanone. Tačiau teksto tyrimas rodo, kad Jono buvo sukurta bent jau anksčiau už Mato ir Luko ir nėra priklausoma nuo Morkaus. (Žr. žemiau)

** Dažnai kanoninėse evangelijose Jėzaus nuorodos į ST pasirodo kaip autorių paaiškinimai ir perrašinėtojų intarpai. Pavyzdžiui, tiesioginiame pokalbyje Kristus kažkodėl aiškina: „...kaip sakė pranašas Danielius...“ (13:14), bet po to jis cituoja Izaiją ir nebeteikia jokių nuorodų. (13:24). Ir toje pačioje Jėzaus kalboje skaitytojui leidžiama suprasti! Ten, kur nebeįmanoma remtis ST Jėzaus vardu, autoriai tai padaro patys. (Pavyzdžiui, Morkaus 1:2; 15:28. Mt 1:22-23; 2:15,17; 4:4; 8:17; 12:17-18; 13:35; 21:4-5; 26:56; 27:9.)

Daugybė įrodymų rodo, kad TE turi paralelių su ankstyvaisiais krikščionių tekstais (pvz., Evangelija žydams) ir, ko gero, galėjo būti naudojami kaip šaltinis juos kuriant. Logijose 1, 35, 81 - Jėzaus posakiai atrasti XIX amžiaus pabaigoje Egipte (Oxyrhynchus). Klemenso Aleksandriečio stromoje taip pat cituojamas TE1, tačiau remiamasi Hebrajų evangelija (Klementas patikslina, kad panaši mintis randama ir apaštalo Motiejaus tradicijose). Stromoje taip pat yra pilna TE 37 versija. Posakį 57 iš šio apokrifio, uždrausto šaltinio, 6 amžiuje žinojo šv. Augustinas!* Lygiagrečios ištraukos iš TE rastos pas apaštalą Paulių (Efeziečiams 2:4, Galatams 3:28), Apaštalą Barnabą (IX 8.1XIIM). Klemenso Romiečio Korintiečiams (autentiškame ir pseudo-). Be to, antrajame pseudo-Klemenso laiške (II a. pirmoji pusė) TE 27 cituojama kaip „Pats Viešpats pasakė...“ (glaudžiai susijęs su Pauliumi – Gal. 3:28). Cituoja Tomo ir Origeno logijas.

Tomo logijų vartojimas pastebimas ir Kūdikystės evangelijoje (anksčiau, iki radinių Nag Hammadi, paprastai buvo vadinama Tomo evangelija). Autorius, prisistatantis Tomu izraelitu, savo fantastiniame pasakojime pasitelkia Marką (2 kartus), Luką (bent 4 kartus) ir Apaštalų darbus (2 kartus). Ir tame pačiame tekste TE minima bent 4 kartus, žinoma,

pataisyta forma. Tai reiškia, kad Kūdikystės evangelijos autoriui, gyvenusiam II amžiuje, šis šaltinis buvo ne mažiau autoritetingas nei kanoninis Lukas.

Lyginamoji Naujojo Testamento evangelijų analizė taip pat patvirtina ankstyvąjį TE datavimą. Pavyzdžiui, ankstyviausiose Marko ir Jono (evangelijose) nėra Palaiminimų. Tomo evangelijoje jie yra išbarstyti po visą tekstą atskirų posakių pavidalu, o Luko ir Mato evangelijose jie jau surinkti į vieną pamokslą (atitinkamai 6:20-22 ir 5:3-11). TE leidžia puikiai paaiškinti, kodėl Morkaus ir Jono Kalno pamoksle (Luko lygumoje) jų nėra. Įsakymai iš tikrųjų buvo ištarti (Tm), bet išsklaidyta forma, o Morkaus ir Jono autoriai jas praleido, nes turėjo tiek daug reikšmingos medžiagos iš Viešpaties žodžių, kad „negalėjo jų apimti“ (Jono 21:25). TE įsakymai pateikiami taip, kaip jie buvo tariami – atskirais posakiais, o Mato ir Luko kūrėjai, pasitelkę savo pamaldžią vaizduotę (arba tai įvyko dar prieš juos – žodinėje tradicijoje), atskirą logiją pavertė vienu pasakojimu.

Taip atsirado du vienas kitam priešingi tekstai. Matas: "Ir pamatęs minias, pakilo į kalną, o kai atsisėdo, prie jo priėjo mokiniai. Jis atvėrė burną ir juos mokė..." (5, 1-2) (Autorius mano, kad būtina informuoti, kad prieš kalbėdamas Jėzus atvėrė burną. Paprastas originalo literatūrinio apdorojimo pavyzdys: "Jėzus pasakė..."). Lk: "Ir Jis nusileido su jais ir atsistojo lygioje vietoje. Ir Jis pakėlė akis į savo mokinius ir pasakė..." (6:17, 20) ("Jis pakilo, nusileido..." yra fiktyvios detalės, kurios neturi religinės vertės ir jų nėra TE).

TE visiškai nėra medžiagos, kuri kažkaip sutaptų su Luko ir Mato 1 ir 2 skyriais. Ir kaip jau buvo įrodyta, šie sugalvoti, kupini stebuklų ir vienas kitam prieštaraujantys fragmentai, yra vėlesni intarpai.**

Pastabos:

* M.K. Trofimova, remdamasi šio posakio analize, tvirtina, kad TE turi neigiamo požiūrio įspaudą į Senojo Testamento tradiciją. Autorius tame buvo ne vienišas. Žinoma, kad Marcionas atmetė pranašus. (Senujų krikščionių apokrifai: p. 238). Tačiau nagrinėjama logija yra pranašo Izaijo perafrazė: ar klausiami mirusiųjų apie gyvuosius? (8:19) Posakio prasmė akivaizdi: susidūrus su nepaprastu religiniu reiškiniu, negalima vadovautis kitų, seniai mirusių žmonių, religinės patirties šablonu.

** Luko antrojo skyriaus turinys turi paralelių net su senovės Egipto mitologija. Kai Jam buvo dvylika metų, jie atvyko į Jeruzalę. Po trijų dienų jie rado jį šventykloje, sėdintį tarp mokytojų [religinio įstatymo - A.L.]. Visi, Jį girdėję, stebėjosi Jo nuovoka ir atsakymais. (Lk 2:42-47) Plg.: Kai Ozyriui buvo 12 metų, niekas visame Memfyje negalėjo su juo lygintis kulto žiniomis. (Šochinas V. Menamos įtakos. // Alfa ir Omega, 1997, 3, p. 304).

Ankstyvojo TE datavimo neigimas grindžiamas daugeliui NT mokslininkų būdinga koncepcija: Jėzaus Nazariečio mokymai iš pradžių buvo paprasti, gana tradiciški II amžiaus judaizmui prieš Kristų – I mūsų eros amžiui („mesianistiniai lūkesčiai“ ir kt.). Tuomet pirminiam mokymui įtakos turėjo senovės religiniai-filosofiniai mokymai, o skoliniai

komplikavo jo koncepciją, pavertė ją ypatinga religija. Gnosticizmas yra sudėtingas mokymas, todėl krikščionybėje jis atsirado ne iš karto. Šis požiūris grindžiamas postulatu, kad, neva, visos religinės, filosofinės ir mokslinės sąvokos vystosi nuo paprastų link sudėtingų. Tačiau istorija rodo priešingus pavyzdžius. Taigi, didysis astronomas Ptolemėjas, gyvenęs 1-ojo amžiaus pabaigoje ir 2-ojo amžiaus pradžioje Egipte, apibūdino Žemę kaip apvalų kūną, esantį tuštumoje. Po 400 metų jo tautietis Kozma Indicoplovas pristatė Žemę kaip plokščią diską ir savo klaidą pagrindė citatomis iš Senojo Testamento. Ir jei nieko nežinotume apie Ptolemėjaus sistemą, Kozmos pažiūras laikytume senovės astronomijos viršūne.**

Pastabos:

* Visai gali būti, kad Klemensas čia sąmoningai tyli apie slaptų tekstų egzistavimą. 1956 m. atrastame laiške jis cituoja Slaptąją Morkaus evangeliją ir teigia, kad Aleksandrijos bažnyčioje ji yra kruopščiai saugoma.

** Dar ryškesnis pavyzdys – marksizmo istorija. Pats jo vystymasis demonstruoja procesą, panašų į gnostikų pasaulėžiūrines schemas. Po jo atsiradimo marksizmas vis labiau supaprastėjo, prarado pradinės koncepcijos sudėtingumą ir dviprasmiškumą. Jo besileidžiantys „eonai“ - Plechanovas, Leninas, Trockis, Stalinas, Mao Zedongas ir galiausiai Pol Potas. Jei marksizmas būtų atsiradęs prieš 2000 metų, tai būtų išlikę tik Plechanovo ir Mao darbai, išvada būtų aiški: Plechanovas rašė vėliau nei Mao, nes jo idėjos yra sudėtingesnės ir užpildytos liberaliais-buržuaziniais intarpais.

Idėja, kad krikščionybė pasiskolino gnosticizmą iš helenistinių Rytų religijų, buvo ir išlieka labai populiari. Ją pagrindė pirmieji ereziologai, įnirtingai gynę savo supratimą apie Kristaus mokymą kaip vienintelį teisingą. Jiems gnostikai tėra „perpiešti“ pagonys. Ir daugelis mokslininkų vis dar daug negalvodami sutinka su šia teze. Tačiau iškyla neatitikimas. Pirmasis gnostikas, kurį erezijų niekintojai paskelbė, buvo Simonas Magas (I a. vidurys). Bet kodėl tuomet apaštalas Paulius aktyviai naudojasi gnostinėmis idėjomis, pikčiausio krikščionybės priešo idėjomis? Pats Simonas tikriausia pasiskolino idėjas iš krikščioniškojo gnosticizmo.*

Pastabos:

* Apskritai jo veikla labai panaši į bandymą, sekant Jėzumi, paskelbti save Mesiju. Irenėjus taip pat tai pastebėjo, vadindamas jį pirmuoju antikristu. Netiesioginė Simono teiginio pretenzija į Kristaus vaidmenį, vykstant antrajam atėjimui, patvirtina neaiškią žinią apie tai Apaštalo darbuose: „... Jis apsimetė kažkokiu didingu žmogumi“. (8:9) Iš kitų šaltinių žinome, kad Dievu. Matyt, Apaštalo darbų autorius nusprendė nedetalizuoti viltingos paralelės tarp Kristaus ir pirmojo antikristo.

Įdomu tai, kad pas Pseudo-Klementiną, 2-ojo amžiaus judėjiškos-krikščioniškos pakraipos tekste (judėjai-krikščioniai atmetė Jėzų-Dievažmogį, laikė Jį tik Mesijumi ir praktikavo

Senojo Testamento apeigas), Simonas Magas vaizduojamas kaip apaštalo Pauliaus šalininkas (A. D. Meščerskaja. Apocryphal Acts of the Apostles. Moscow, 1997, p. 41). Pauliaus ir Simono Mago gnosticizmas jų priešininkų akyse buvo lygiavertis. Tačiau būtent gnostiškojo „paulinizmo“ tikėjimas, nutraukęs ryšius su judaizmo dvasia, atvedė ankstyvąją Bažnyčią į visos Romos imperijos teritoriją.

Idėja, kad krikščionybė pasiskolino gnostines idėjas, irgi neįtikina, nes jų yra apskritai visose mistinėse religinėse sistemose. Įvairių tikėjimų mistikai maždaug vienodai aprašo daugiapakopę kitokios anapusybės sąrangą, sielos mikrokosmo ir dieviškojo makrokosmo tapatumą, kairįjį ir „dešinįjį“ pomirtinius sielos kelius išbandymų metu, mistinės vienybės su Absoliutu pasiekimą ir kt. Yra ir smulkesnių „sutapimų“. Pavyzdžiui, nuostabios paralelės su gnostiniais tekstaais randamos senovės Meksikos indėnų epe „Popol Vuh“. Tai galima paaiškinti arba skoliniais (ar I a. gnostikai nuplaukė į Ameriką?), arba nepriklausomais skirtingų religijų mistikų liudijimais apie vieną anapusinę tikrovę ir vieną kelią į Vienį.*

Pastabos:

*Trečias variantas: „Popol Vuh“ vertėjo klastotė. Tada reikia paaiškinti, kodėl jėzuitas Ximenezas XVIII amžiuje skleidė eretikų idėjas.

Taigi, mes išnagrinėjome žinomus ir galimus argumentus, palaikančius vėlyvąjį TE datavimą, ir jie nepasirodė įtikinami. Kodėl tada daugelis mokslininkų ir bažnyčios vadovų atkakliai priskiria ją II amžiui? Priežastis viena: akivaizdus gnostiškų idėjų skelbimas Tomo užrašytuose Jėzaus logijose. O „to negali būti, nes niekada to negali būti“. **Daugeliui mokslininkų daug patogiau Jėzų ir apaštalus laikyti eiline žydų sekta, kuriai kažkodėl taip pasisekė, kad ji tapo pasauline religija. Teologams gnosticizmas yra Bažnyčiai priešiška erezija. Tuo pačiu visiškai ignoruojama, kad ankstyviausi krikščioniškieji Naujojo Testamento tekstai* – apaštalo Pauliaus laišakai – yra patys gnostiškiausi.** (Žr. Rom. 8:2, 29-30, 38-39; 12:2. 1 Kor. 1:5, 21, 24-27; 2:6-15; 6:3; 8:1-3; 15:19, 24, 34-55. 2 Kor. 3:6-10; 1:6-10; 5:1-9, 10:2, 13:11; Pil. 1:9-10; 3:8-21. Taip pat laišakai, kuriuos Bažnyčia pripažino Pauliui: Efeziečiams. 1:4-11, 17-23; 2:2, 10-19; 3:3-20; 4:1-16. Kiekis. 1:6-9, 15-16, 19-20, 28; 2:1-3, 9-15, 20-23; 3:3-10.) Pats Paulius negirdėjo „žemiškojo“ Jėzaus, bet medžiagą savo pamokslams sėmėsi iš ankstyviausios tradicijos ir derino ją su kitais apaštalais. (Apaštalo darbai 15:1-26, 21:19-25) Aš jokių būdu nesu prastesnis už vyriausiuosius apaštalus; Nors nemoku kalbėti, bet nesu nežinantis. (gnosis! A.L.) (2 Kor. 11:5-6)

Evangelijoje pagal Joną kalbama ir apie krikščioniškąją gnozę – tiesos pažinimą. Visai gali būti, kad skirtingai nuo bažnytinės tradicijos, tai vienas ankstyviausių kanono tekstų. Pavyzdžiui, jame, kaip ir pirmojoje iš sinoptinių – Morkaus (evangelijoje), nėra palaiminimų ir maldos „Tėve mūsų“; pasakojimas nepriklauso nuo Mk, Mt ir Lk. Jame yra leksinių ir frazeologinių sutapimų su Kumrano rankraščiais – esėjų bendruomenės tekstaais (II a. pr. Kr. – 73 m. po Kr., bendruomenė išnyksta numalšinus sukilimą prieš romėnus). Kai kurie mokslininkai mano, kad tai yra seniausia evangelija: taigi C. Tresmontanas žydišką Jono

originalą datuoja I amžiaus 30-aisiais. (A. Menis, Evangelijos. // Biblijos pasaulis. 1997, 1, p. 23)

Tiek Paulius, tiek Jonas ne kartą susiduria su klasikiniu gnosticizmo įvaizdžiu: šio eono arba kosmoso archontu („šio pasaulio kunigaikštis“, Jono 12:31; 14:30; 16:11), „šio pasaulio dvasia“ ar net „dievas“ (!) (1 Kor. 2:12; 2 Kor. 4:4; Gal. 1:4). Šis eonas minimas ir pas Mk. 4:19, Lk. 16:8. Šėtono eonas minimas ir rankraštiniame Morkaus epilogė. Nors šis epilogas nebuvo įtrauktas į kanoną, tačiau, anot Svencickajos, galima „manyti, kad aprašymas buvo gana anksti išbrauktas iš kanoninio teksto... ir nelaikyti šio aprašymo vėlyvuoju intarpu; žodžio vartoseną šioje ištraukoje neprieštarauja likusiam Evangelijos tekstui“. (Senujų krikščionių apokrifai... P. 35-36) Šiame epilogė, kurį akivaizdžiai parašė pats Morkaus autorius, taip pat sakoma, kad Šėtonas trukdo gnozio, tai yra tikrosios Dievo Jėgos „suvokimui“. Panaši mintis ne kartą aptinkama apaštalo Pauliaus raštuose.

Vėlyvasis TE datavimas grįstas tomis pačiomis klaidingomis išvadomis, kaip ir XIX a. datuojama vėlyvoji Jono. Kadangi Evangelijoje pagal Joną yra akivaizdžių gnostiškų terminų (Pleroma, archon, gnozis), tai reiškia, kad ji parašyta II amžiaus antroje pusėje. Tačiau archeologiniai atradimai parodė, kad Jono (evangelija) jau buvo plačiai paplitusi Egipte 125 m. Atitinkamai, jos sukūrimo datą galima nukelti bent į I amžiaus pabaigą.

Pastabos:

*Taip pat ignoruojamas faktas, kad mandėjai (kituose šaltiniuose minimi nazarėnai, kuriems priklausė Jonas Krikštytojas !!! – vertėjos pastaba), Jono Krikštytojo, Jėzaus Kristaus pirmtako, sektos garbintojai, taip pat yra gnostinio mokymo nešėjai.

Įdomu tai, kad TE prisikėlimo idėja suprantama taip pat, kaip ir ankstyviausiuose kanoniniuose tekstuose – Pauliaus ir Jono laiškuose, skirtinguose nuo sinoptinių. „Tikintis Tuo, kuris Mane siuntė, turės amžinąjį gyvenimą ir nepateks į teismą, bet iš mirties pereis į gyvenimą...Ateina valanda, ir dabar jau yra, kai mirusieji išgirs Dievo Sūnaus balsą, o išgirde jį, prisikels“. (Jono 5:24-25, taip pat 5:28; 8:51; 12:44-45 ir tt.) Paulius: „Bet dabar, kai jūs išvadavote iš nuodėmės ir tapote Dievo vergais, jūsų vaisius yra šventumas, o pabaiga – amžinasis gyvenimas“. (Rom. 6, 22; 5: 9, 8, 2 ir tt.) Tomo evangelija: "Mokiniai Jo klausė: Kurią dieną ateis karalystė? (Jėzus tarė): Neateis tada, kai jos tikėtės. Niekas nepasakys: "Žiūrėk, čia!" - ar "Žiūrėk, ten!" - Bet Tėvo Karalystė plinta žemėje, o žmonės jos nemato". (117)

Paprastai vėlyva (lyginant su sinoptinėmis) Jono evangelijos sukūrimo data pateisinama tuo, kad sinoptinėse evangelijose atsispindi neišvengiamas Dievo karalystės laukimas šlovėje. Jono tekste ne kartą teigiama, kad atėjimas jau vyksta dabar. Jie sako, kad skirtingose evangelijose laiko skirtumą lemia nusivylimas: laukė (sinoptinėse – 70–80 m.) ir nesulaukė (Jonas – 90 m.). (S. V. Lezovas. Istorija ir hermeneutika... P. 108) Bet iš karto pripažįstama, kad Pauliaus laišškai, kuriuose sakoma, kad Dievo tiesa jau buvo atskleista, yra patys

ankstyviausi, 50-ais. Paulius, kurio pamokslas kupinas optimizmo, nenusivilia. Kaip tai galima paaiškinti?

Prieštaravimas išsprendžiamas, jei pripažįstame, kad buvo du Kristaus mokymo supratimo lygiai: dvasinis (keli apaštalai ir jų mokiniai - tobulieji krikščioniai) ir liaudies žydai. Pastarieji šalininkai rėmėsi Senojo Testamento tradicija ir tikėjosi antgamtinio Izraelio lyderio, kuris užkariaus visą pasaulį ir įkurs tūkstantmetę gausos karalystę. Kitaip tikėti jie negalėjo. Išrinktųjų supratimas: Dievo karalystė – tai ne maistas ir gėrimas, Viešpaties diena – išėjimas iš šio eono, išganymas – išsivadavimas iš archontų ir atviras susitikimas su Dievu-Šviesa, buvo paremtas iš esmės nauju Kristaus mokymu: Mano karalystė ne iš šio pasaulio. (Jono 18:36) Krikščionybėje jau pirmaisiais metais susiformavo dvi tradicijos: likusios judaizmo rėmuose (Jokūbas Teisusis ir daugelis įtikėjusių žydų); ir aukščiausieji apaštalai bei jų mokiniai, kurie atsiskyrė nuo Jehovos liudytojų. O sinodinėse evangelijose bandoma rasti kompromisą tarp jų, pilti naują vyną į senas vynines.* (Jei tikėsime Klemensu Aleksandriečiu, Morkus nevienijo tradicijų, bet Mk parašė dar vieną slaptą evangeliją). Taigi tarp sinoptinių yra neišvengiamo Mesijo atėjimo laukimas, kaip ir radikalaus fizinės Visatos pasikeitimo (dangus pasikeis),** kartu esant kai kurioms gnostinėms idėjomis (pvz., Luko 17:20). O kompromiso įsikūnijimu virto stačiatikybė. Jei tobulieji prašė tikrosios duonos, duok mums, tai dabar veikia žemiškoji versija: kasdienė duona...

Klemensas Aleksandrietis, II amžiaus teologas, gyvenęs maždaug tuo pačiu metu kaip ir pirmieji ereziologai (Justinas, Irenėjus), liudija slaptą gnostinę tradiciją, kuri buvo saugoma Bažnyčioje lygiagrečiai su krikščionyste masėms, taip pat pasisakė prieš erezijas.* Tikrą krikščionišką gnosticizmą Klemensas itin vertino: „Tikrų gnostikų sielos... skirtos gyventi palaimintose dievų buveinėse“. (taip!) (Stromata.7, III, 13, 1) Tačiau jis atsisako paaiškinti slaptąją doktriną: „O kai kuriuos dalykus, net ir tuos, kurie man atėjo į galvą, aš sąmoningai praleidau, bijodamas... užsitarnauti priekaištą, kad... kūdikiui duodu kardą“. (Stromata. M., 1996, p. 37) Aleksandrijos teologas liudija, kad slaptą mokymą perdavė pats Kristus: „Šios aukščiausios žinios, perduodamos iš kartos į kartą be jokių ypatingų tarpininkavimo raštų buvo perduotos anksčiau už visus keletui apaštalų, pasiekė ir mus paeiliui“. (Stromata. M., 1996, p. 251) Pasirodo, Kristus tam tikrą išmintį perdavė tik keliems iš 11 apaštalų, o ji buvo perduota žodžiu* ir slapta (apokrifiškai – A.L.). Tačiau Klemenso laikais pagrindiniai Naujojo Testamento tekstai jau buvo parašyti prieš 100 metų! Iš to išplaukia, kad „aukščiausios žinios“ apie krikščionybę pasiliko už kanono ribų...

Pastabos:

* Pavyzdžiui, Jėzus gimė Nazareto mieste ([įrodyta, kad tuo metu tokio miesto nebuvo – teksto autorius klusta, ten galėjo būti nazarėnų sektos gyvenvietė, kuriai vadovavo Jonas Krikštytojas – vertėjos pastaba](#)), o ne Betliejuje, kur, anot pranašo Mikėjo, turėjo gimti Izraelio vadovas. (Mato 2:6) Žydai Mesijo tikėjosi tik iš Betliejaus: Ar iš Nazareto (iš nazarėnų sektos – vertėja) gali kilti kas nors gero? (Jono 1:46) Siekdami išlyginti prieštaravimą Senajam Testamentui, nežinomi Mato ir Luko 1 ir 2 skyrių autoriai pateikė

savo versijas, kurios prieštarauja viena kitai, aiškindamos, kad Jėzus gimė Betliejuje ir nuo vaikystės gyveno tik Nazarete (gal tarp nazarėnų? - vertėja). (Mt 2:1, 13-23 ir Luko 2:1-6)

**** Kad Jėzus, apibūdindamas savo Pasirodymo dieną, neturėjo omenyje kažkokios pasaulinės katastrofos, aišku iš Jo žodžių: Du vyrai bus lauke: vieną paims, o kitą paliks. (Luko 17:35) Žlugus fizinei visatai toks selektyvumas neįmanomas. Čia kalbame tik apie kažkieno asmeninę mirtį. Patarimas: kas bus lauke, tik neatsisuk atgal – beprasmiška, jei čia suprantame paskutinę pasaulio dieną. Bet jei Viešpaties diena laikoma žmogaus mirtimi, tai yra įspėjimas apie prisirišimą prie pasaulietinių reikalų, kurie gali pakenkti išbandymų metu.**

Mažosios sinoptikų apokalipsės apie antrąjį Mesijo atėjimą (Morkaus 13:2-30, Mt 24:2-42, Luko 21:6-33) yra tos pačios kopijos, kaip ir Kalno pamokslo. Jos sudarytos iš Jėzaus pranašysčių (kurios išsipildė!) apie kruviną sukilimų numalšinimą Judėjoje ir šventyklos bei Jeruzalės sunaikinimą, apie netikrus mesijus ir pirmųjų krikščionių persekiojimą. Tačiau antrojo atėjimo samprata, kaip pasaulinė transformacija, teismas žemėje ir tikinčiųjų pagerbimas, naujai pakartoja Senojo Testamento Pateptojo, tautų užkariautojo, lūkesčius. (Žr. Iz. 68:4-14, Mic. 5:4-15, Sof. 2:2-15, Zach. 14:1-21 ir kt.) Juk Jėzus neatnešė Abraomo vaikams žemiškos gerovės, o Jį įtikėję žydai perkėlė savo viltis į ateitį, iki antrojo, galutinio Mesijo atėjimo. (Todėl kanone neliko vietos Jėzaus pažadui, kuris išsipildė praėjus 40 metų po nukryžiovimo: Aš sugriausiu šį namą (A. L. - šventyklą) ir nebus nieko, kas galėtų jį atstatyti (Tm 75)).

Tačiau pasaulinė katastrofa, kurios, remdamiesi Viešpaties žodžiais, taip laukė pirmieji krikščioniai, neįvyko ir neįvyks. **Ir kaskart nutinka taip, kad pasaulis sunaikinamas sielai ir ji susitinka su Šviesa ir įvyksta jos sąžinės teismas.** Tai, kas laiko dimensijoje buvo arba bus, visada yra Amžinybės akivaizdoje. Prieš Absoliutą, kuriame nėra erdvinio atsiskyrimo, kiekvieno atskiro žmogaus mirtis yra vienintelė pasaulio pabaigos dalelė, šio eono suvokimo pabaiga.

Legendinių nelaimių vaizdai iš ST, kuriuos Jėzus panaudojo savo dienų palyginimuose, užtemdė mistinę Jo žodžių prasmę nuo pašalinių žmonių. Jei Dievo karalystė neateina matomu keliu, tai Logoso atėjimas neturi erdvinės lokalizacijos: neikite ir nesivaikykite. Viskas, ką Gelbėtojas paliko išorėje, liks paslaptina: kur lavonas, ten rinksis ereliai.

Akivaizdu, kad ji buvo saugoma itin atsargiai, nes ereziologai apie tai nežinojo arba tylėjo. Apie Slaptąją Morkaus evangeliją Klemensas rašo: ...Ji vis dar griežčiausiai saugoma...Šis liudijimas taip pat atitinka apaštalo Pauliaus žodžius, kad slapta Dievo išmintis perduodama tik tobuliesiems. Taip pat akivaizdu, kad buvo rimtų priežasčių šį mokymą laikyti paslapyje, nes jis nebuvo įtrauktas į oficialias Bažnyčios dogmas.

Kad gnosticizmas krikščionybėje buvo nuo pat pradžių, liudija Justinas Filosofas, pirmasis krikščionių ereziologas (II a. vidurys). Veikale, nukreiptame prieš gnostinį mokymą apie dvasinį prisikėlimą be kūno atkūrimo, jis rašo: Tačiau blogio vadas, negalėdamas šio mokymo (apie kūnišką prisikėlimą - A. L.) niekaip kitaip iškreipti, išsiuntė savo apaštalus,

įvesdamas piktus ir žalingus mokymus; pasirinkdamas juos iš tų, kurie nukryžiavo mūsų Gelbėtoją: jie skelbė Gelbėtojo vardą, bet darė darbus To, kuris juos siuntė, ir per juos buvo žeminamas Jo vardas. (St. Justin. Works. Moscow, 1995, p. 483) Iš to išplaukia, kad gnostikai, kūno prisikėlimo priešininkai, buvo būtent krikščioniai: per juos buvo šmeižiamas pats Jo vardas ir jie egzistavo nuo pat naujosios religijos pradžios: pasirinkę juos iš tų, kurie kažkada nukryžiavo mūsų Gelbėtoją (nuoroda į apaštalą Paulių, kuris kadaise buvo aršus krikščionių priešas?)

Pastabos:

Justinas Kankinys, pasak šiuolaikinių gnosticizmo tyrinėtojų, buvo pirmasis apologetas, kuris individualiems doktrinos skirtumams... suteikė nusikaltimo statusą, o erezija virto tarnavimu velniui. (E. V. Afonasin) Be to, Justinas negalvojo, kad epitetas eretikas visiškai tiktų jam pačiam, nes Kristus mokė būtent apie bekūnį prisikėlimą: nes kai prisikels iš numirusių... jie bus kaip angelai danguje. (Mk. 12:25) Paulius taip pat mokė apie dvasinį prisikėlimą: ...prisikels dvasinis kūnas. (1 Kor. 15:44) Kūniškas prisikėlimas prieštarauja pačiam pomirtiniam anapusiniam egzistavimui, nes bet kokia biologinė sistema vystosi nuo pastojimo iki suirimo, o fizinis kūnas yra neatsiejamas nuo mirties. (Žr. Tm 91) Neaišku, kodėl amžinajame gyvenime reikalingi virškinimo ir dauginimosi organai ir kt.

Kūniško prisikėlimo idėja vėl gi kilusi iš mesianistinių judaizmo siekių (pasiskolinta iš zoroastrizmo): visi mirusieji iki Mesijo atėjimo, miega, o po Jo atėjimo daugelis miegančiųjų žemės dulkėse pabus, vieni amžinajam gyvenimui, kiti amžinam gėdai ...(Dan. 12:2) Ortodoksija sujungė Jėzaus mokymą su judaizmu ir buvo pasiektas kompromisas: sielos neužmiega, o patenka į dangų ar pragarą, tačiau kūno prisikėlimas taip pat įvyks po Paskutiniojo teismo. (Ką reiškia dvigubas nuosprendis: pirmiausia preliminarus po išbandymų ir paskutiniųjų laikų pabaigoje, o kur apie tai kalbama kanoninėse evangelijose, lieka be paaiškinimo).

Kūno atkūrimo idėja prieštarauja mistiniam Išganytojo mokymui, pagal kurį prisikėlimas vyksta su žmogumi iš tikėjimo-žinojimo apie tikrąjį Dievą dar gyvam esant: tas, kuris klauso Mano žodžio... neateina į teismą (teismas jau vyksta! A.L.), o iš mirties pereina į gyvenimą. (Jn. 5:24) **Dvasinę krikščionybės degradaciją, įvykusią II amžiuje nuo Jėzaus mokymo sukryžminimo su judaizmu, pripažįsta net patys ortodoksijos atstovai:** Apskritai reikia pripažinti, kad bendros poapaštališkojo amžiaus rašytojų nuotaikos gerokai nutolo nuo mistinių apaštalų įžvalgų, ap. Pauliaus ir ev. Jono. (Cyprian (Kern). Šv. Grigaliaus Palamo antropologija. M., 1996, p. 87) **O kas gi yra mistiškos įžvalgos, jei ne gnozis?**

Taigi, paneigę vėlyvojo datavimo argumentus, radome įrodymų, kad TE – posakių rinkinys be pasakojimo dalies buvo sukurtas ne vėliau kaip I amžiaus viduryje (anksčiau nei Mk ir Jn). Taip pat parodėme, kad jame esančios gnostinės idėjos yra būtent pirmuosiuose naujosios religijos tekstuose. Taigi ankstyvas TE datavimas įrodo pirminio Jėzaus mokymo gnostinį pobūdį, kuris dar nebuvo redaguotas siekiant

suartėjimo su Senojo Testamento tradicija. Ir atvirkščiai, NT ankstyvųjų krikščionių tekstų gnosticizmas yra dar vienas argumentas už TE tikrumą.

Beveik pažodinis TE logijų sutapimas su kitų ankstyvųjų krikščionių tekstų logijomis ir agraformis bei dažnas citavimas rodo, kad tekstas turėjo didelį religinį autoritetą I ir II a. Tačiau archajiška TE forma jau II amžiaus pabaigoje išstūmė ją už kanono ribų, nes tada buvo sudarytas vieningas pasakojimų apie Gelbėtoją standartas - evangelijų žanras. Pasakojamoji dalis, visų pirma apie Kančias, tapo privaloma. TE taip pat prieštaravo evangelijoms (ypač sinoptinėms) savo dvasia, nes buvo sukurta kaip skubus įrašas, o ne kaip naujosios religijos pagrindų ekspozicija išoriniams žmonėms. Atstumtasis tekstas tikriausiai ilgą laiką išliko uždaroje krikščionių bendruomenėje: vienuolynuose ir gnostikų grupėse.** O krikščionių atsiskyrėliai, saugiai paslėpę gnostinius tekstus per kažkokius eretiškų raštų valymus, kažkaip mums išsaugojo tekstą su neredaguotais Jėzaus posakiais.

Argi tokie rankraščiai išnyksta?

Pastabos:

* Savo traktate „Stromata“ Klemensas polemizuoja prieš eretiškus nukrypimus nuo krikščioniškojo gnosticizmo. Jie suprato pažodinį žodį alegoriškai, o alegorinį – per pažodžiui. Tačiau pats Klemensas atpažįsta ir priskiria tikrajam gnoziui, pavyzdžiui, mokymą apie Ogdoadą – aštuonis Dievo eonus ir sielų persikėlimą (reinkarnaciją aprašė apaštalas Paulius, 2 Kor. 5:6-10).

** Šias knygas slėpė ne tie, kurie norėjo jomis atsikratyti kaip eretiškais raštais, bet tie, kuriems jos neabejotinai turėjo šventą autoritetą. Jos buvo surinktos tik tada, kai iškilo būtinybė šias knygas išimti iš naudojimo. (A. L. Chosroevas. Iš ankstyvosios krikščionybės istorijos. M. 1997, p. 102-103). Gnostikų biblioteka, kurioje buvo TE, buvo paslėpta oloje, esančioje vos už 5-8 kilometrų nuo pirmųjų stačiatikių vienuolynų, įkurtų Šv. Pachomijaus. **Kodeksų viršeliai buvo pagaminti iš vienuolių laiškų, o tai įrodo, kad gnostikų biblioteka priklausė pirmiesiems vienuoliams asketams. Tekstų laidojimo laikas atitinka eretiškų raštų naikinimo kampaniją. 367 m. Aleksandrijos patriarcho Atanazo laiškas, nukreiptas prieš apokrifines knygas, buvo specialiai išverstas į koptų kalbą Pachomijos vienuolynų vienuoliams.** (A. L. Chosrojevas. Aleksandrijos krikščionybė. M., 1991, p. 5-6)

Versta iš rusų k. metanoia.narod.ru

KAS BUVO TIE „BAISŪS ERETIKAI“?

Šiuo metu skaitau, analizuoju garsiausios Prancūzijos istorikės A.Brenon knygas apie tai, kaip romėnų įsteigta bažnyčia elgėsi su Gnostikų bažnyčia, Jėzaus sekėjais ir kaip ji juos žiauriai persekiojo. Tai jau ne bažnyčios kritika, o tiesiog faktologija. Dabar pateiksiu šiek tiek istorinių faktų apie valdensus, katarus ir kt. eretikus.

Jei jūs galvojate, kad visos žmonių kančios „nuplaukė upėmis“, - klystate. Dievo valia yra ne tokia kaip žmogaus proto: nurašyti nusikaltimus žmogiškumui. To siekia visi buvę ir esami nusikaltėliai. Taip nebuvo ir nebus. Kadangi esu prancūzistė ir šiek tiek filosofė, Viduramžių ir Renesanso dvasia man pažįstama. Aš, kaip ir jūs, stebiu, kas vyksta šiame pasaulyje ir matau daug analogijų su Viduramžiais. **Viduramžiai su juoda neapykanta kitaip tikinčiam ir mąstančiam žmogui nesibaigė. Einame pramintais takais...**

1.Valdensai (lot. – valdenses) – eretinis katalikų bažnyčios akyse keliaujančių pamokslininkų judėjimas, XII a. atsiradęs Pietų Prancūzijoje ir išplitęs Šiaurės Italijoje, Vokietijoje, Čekijoje, Ispanijoje, nors ir inkvizicijos persekiojamas, pasiekęs net Vengriją bei Lenkiją. Tai prabudimas, kurio daugelį skelbtų idėjų įgyvendino tik Reformacija.*

Liono miestas, sena ir turtinga Galijos sostinė, ankstyvaisiais viduramžiais užėmė svarbią vietą Vakarų Europos žemėlapyje. Jis buvo vienas svarbiausių etapų kelyje, vedančiame iš šiaurinių kraštų į Viduržemio jūros uostus ir Italijos miestus. Pro jį judėjo minios piligrimų į Romą ar Jeruzalę. Be to, miestas buvo vienas kryžiaus žygių organizavimo centrų. Būtent Lione gyveno turtingas pirklys Petras Valdo, palikęs šviesų pėdsaką tamsioje viduramžių krikščionybės panoramoje.

Žinios apie šią asmenybę yra tokios skurdžios, jog neįmanoma parašyti išsamios biografijos. Valdo nepaliko jokių rankraščių, jokio savo portreto, taip pat nežinome jo gimimo ir mirties vietos bei laiko, nežinome nieko apie jo išsilavinimą, charakterį, beveik nieko ir apie šeimą. Ne visiškai aiški netgi jo pavardė. Lotyniškai šaltiniai jį vadina Valdo, Valdesius, Valdensis. Anot vieno šaltinio, buvo vedęs, turėjo dvi dukras, ramiai gyveno ir niekas net neįtarė, jog taps vienos didžiausių viduramžių „erezijų“ pradininku ir lyderiu. Lūžis, radikaliam pakeitęs jo gyvenimą, įvyko tarp 1170 ir 1173 m. Kartą, klausydamasis bažnyčioje skaitomas ištraukas iš Šventojo Rašto, panoro arčiau susipažinti su Evangelijos tiesomis ir kreipėsi į du kunigus Steponą Anžą ir Bernhardą Idrosą, kad šie išverstų jam Bibliją į suprantamą, gimtąją kalbą. Kunigai už nemažą pinigų sumą išvertė Evangelijas ir fragmentus iš bažnyčios tėvų raštų. Manoma, jog Valdo atsivertė, klausydamasis bažnyčioje skaitomos biblinės istorijos apie turtingą jaunuolį, kurį Jėzus kvietė sekti paskui. Žodžius „išdalink vargšams viską, ką turi, tai turėsi turtą danguje, paskui ateik ir sek mane“ jis suprato tiesiogiai. Valdo išpardavė savo turtą, tik nedidelę dalį palikęs žmonai ir dukroms, kurias patikėjo vienuolynui.

Įdomu tai, jog Valdo nenuėjo tradiciniu keliu — neužsidarė vienuolyne ar nepasitraukė į ramų gyvenimą kaime, bet liko mieste. Valdo pasikeitimo pamatas buvo ne asketinio tobulumo siekimas, bet paklusnumas Evangelijos žodžiams. Valdams neturtas nebuvo tikslas pats savaime, jie tiesiog norėjo vietinei dvasininkijai pademonstruoti, jog jų atstovaujama krikščionybė, paremta šio pasaulio turtais, neatitinka Jėzaus mokymo ir Biblijos.

Pirmomis savaitėmis po Valdo atsivertimo kaimynai galvojo, kad jis išprotėjo. Viename iš dokumentų užfiksuoti tokie Valdo žodžiai: „Manote, jog išprotėjau, tačiau taip nėra. Kaip sako Evangelija, neįmanoma tarnauti Dievui ir Mamonai, ir štai šiandien aš išsilaisvinau iš Mamonos valdžios“. Kai jis ėmė atvirai dalinti išmaldą vargšams ir pardavinėti namų apyvokos daiktus, žmona pasiskundė vietos vyskupui. Šis įsakė Valdo kasdien valgyti kartu su žmona. Tačiau diena po dienos atgimęs pirklys „naikino“ savo turtą. Istoriniai šaltiniai liudija, kad 1173 m. nuo gegužės 27 iki birželio 22 d. du kartus per savaitę jis dalindavo vargšams gautus pinigus, o rugpjūčio 15 d. Valdo nebeturėjo jokios nuosavybės. Tada subūrė bendraminčių ir draugų būrį, kurie po du leidosi per visą Prancūziją, pamokslaudami Evangeliją.

Pradžioje valdensai net nemanė atsiskirti nuo bažnyčios, priešingai — norėjo susiburti į dvasinę draugiją, kuri patarnautų bažnyčiai. Valdo ir jo pasekėjų pamokslavimas buvo pagrindinė jų išsiskyrimo su Roma priežastis, nes katalikų dvasininkija, suprantama, negalėjo leisti, kad Evangelija laisvai būtų skelbiama pasauliečių lūpomis. Evangelijos skelbimas jiems buvo esminis dalykas. Jie tikėjo, kad tik „vargšai dvasia“ turi teisę skelbti pasauliui išgelbėjimą Kristuje. Nei vyskupo drabužiai, nei dvasininkų įšventinimai, nei mokslinės teologinės spekuliacijos, jų manymu, nesuteikia įgaliojimų vykdyti apaštališkąją misiją. Liono arkivyskupas uždraudė Valdo viešai skaityti ir aiškinti Šventąjį Raštą. Tačiau valdensai toliau pamokslavo, tikėdami, kad pats Dievas pašaukė juos tai daryti ir kad Jo reikia klausyti labiau nei žmonių. Valdo reikėjo rinktis — arba atvirai išstoti prieš bažnyčią, arba gauti leidimą pamokslauti iš paties popiežiaus.

Jis išsiuntė pasiuntinį pas popiežių, duodamas šiam vieną ką tik į romanų kalbą išverstos Evangelijos egzempliorių ir prašymą leisti pamokslauti. Popiežius paskyrė specialią komisiją, kuri turėjo visa tai ištirti. Ji nusprendė, jog valdensai yra pernelyg tiesmukiški ir neišsilavinę žmonės, kad būtų galima leisti jiems laisvai skaityti ir aiškinti Šventąjį Raštą. 1176 m. Laterano III susirinkime popiežius Aleksandras III pagyrė Valdo skurdo įžadą (taip popiežius suprato valdensų propaguotas neturto nuostatas), tačiau Žodžio skelbimą apribojo: Valdo galėjo pamokslauti tik leidus vietinei dvasininkijai. 1179 m. Laterano susirinkime Valdo mokinių grupė buvo priimta ir išklausyta. Anglų vyskupas Valteris Mapas, bendravęs susirinkime su valdensais, kelionės užrašuose užfiksavo šiuos susitikimus, pavadinęs „Apie rūmų savivalę“: „<.>pirmininkaujantis liepė man pateikti klausimą. Kreipiausi į juos (t. y. valdensus) tradiciniu klausimu: ‘Ar tikite Dievą Tėvą?’ – ‘Tikime’. – ‘O Dievą Sūnų?’ – ‘Tikime’. – ‘Tikite Šventąją Dvasią?’ – ‘Tikime’. Tuomet paklausiau: ‘Tikite Kristaus motiną?’ Šie atsakė: ‘Tikime’, ir visas jų būrys pradėjo juoktis“. Susirinkimas pavadino juos tamsuoliais, o popiežius išvarė juos namo, uždraudamas be vyskupo leidimo pamokslauti. 1180 m. Liono vyskupijos sinode, dalyvaujant popiežiaus legatams, iš Valdo buvo reikalaujama, kad jis pasirašytų vadinamąjį Tikėjimo išpažinimą, t. y. paklusnumo bažnyčiai raštą. Valdo pasirašė formalų dokumentą, tačiau paruoštame tekste prirašė savo žodžius: „Išdaliname visą savo turtą vargšams, kad taptume vargšais, <.> pasižadėjome laikytis Evangelijos pamokymų kaip įsakymų“. 1184 m. į valdensus imta žiūrėti kaip į eretikus, juos pradėjo persekioti inkvizicija. Pastarosios dokumentuose skaitome: „Pilni išdidumo jie

drįsta skelbti Evangeliją gatvėse ir aikštėse, remdamiesi daugeliu bendrų, kuriuos ten siunčia“. Patys valdensai apie save kalbėjo kitaip: „Kad mūsų minčių nevaldytų meilė turtams, iš Dievo malonės siekiame atsidėti maldai ir pamokslavimui; pagal Viešpaties paliepimą kaip darbininkai, išsiųsti surinkti derlių, arba kaip skelbėjai, išsiųsti tarp žmonių, norime patraukti ir grąžinti žmones atgailai, tęsdami darbą, kurį Viešpats skyrė 70-čiai mokinių“.

Valdo ir jo pasekėjai nebuvo teologai ir nesiekė komentuoti Biblijos tekstų, tiesiog pasakojo žmonėms apie savo patirtus išgyvenimus ir kviesdavo juos sekti jų pėdomis. Įsitikinimas, kad vyrai ir net moterys be išsilavinimo gali apaštalauti, tais laikais buvo revoliucinis. Teigdamas, kad Dievo žodis ir Šventoji Dvasia gali veikti per kiekvieną tikintįjį, Valdo sulaužė tradicinį požiūrį, anot kurio, pamokslauti galėjo tik vyskupai. Oficialioji bažnyčia negalėjo priekaištauti dėl valdensų pamokslų turinio, tačiau oponavo pačiai jų teisei veikti, teigdamas, jog pasauliečiai negali pamokslauti. Pasauliečiai galėjo tik dirbti ir mokėti bažnytinę dešimtinę. Valdo galutinai nutraukė ryšius su bažnyčia, todėl vyskupo, o vėliau ir popiežiaus Lucijaus III, buvo prakeiktas ir kartu su kitais neturto pamokslininkais išvytas iš miesto. Gatvė, kurioje buvo Valdo šeimos namas, greit buvo pavadinta Prakeiktąja.

Tolimesnis Petro Valdo likimas tebelieka paslaptis. 1215 m. IV Laterano bažnytinis susirinkimas pasmerkė valdensų mokymą. Tačiau judėjimas greitai augo ir plėtėsi. XII – XIII a. valdensų šalininkų skaičius siekė keliasdešimt, o galbūt kelis šimtus tūkstančių, ir tai buvo milžiniškas skaičius, prisimenant, jog tuometinė Europa nebuvo tankiai apgyvendinta. Dar vienas absoliučiai naujas tai kartai dalykas — su valdensais susijęs pirmas mėginimas bažnyčios istorijoje versti Šventąjį Raštą į gimtąją kalbą. Petras Valdo išvertė Bibliją (visą Naująjį ir dalį Senojo Testamento) į provanso kalbą. Valdensai, laikydamiesi principo, jog Šventąjį Raštą galima aiškinti visiškai laisvai ir nepriklausomai nuo bet kokio autoriteto, atmetė viską, kas tiesiogiai neišplaukdavo iš Gelbėtojo žodžių, ir netgi mažai dėmesio skyrė Senojo Testamento knygoms. **Evangelijų žodžiai, priimami paraidžiui, buvo vienintelis jų dvasinio ir moralinio gyvenimo vadovas.** Iš valdensų kūrinių, pasiekusių mūsų dienas, išskirtini du: „Apie Antikristą“ ir „Apie Senosios ir Naujosios Sandorų skirtumus“.

Pirmajame antikristo veikimui priskiriamas bet koks žmonių atitraukimas nuo Gelbėtojo, jų patraukimas prie bažnytinių ritualų ir pan.(pvz., vvaikų krikštas). Antrajame kūriny pabrėžiamas Naujosios Sandoros pranašumas prieš ankstesniąją: „Senas Įstatymas atneša prakeikimą kiekvienoms nevaisingoms iščioms, o Naujame patariama, pagal galimybes, išsaugoti nekaltybę. Senas Įstatymas draudžia melagingai prisiekti, o Naujas išstoja prieš bet kokią priesaiką apskritai“.

Remiantis išlikusiais pamokslais bei inkvizitorių protokolais galima įvardinti esmines valdensų mokymo tezes:

- 1. Biblija yra vienintelis tikėjimo ir širdžių autoritetas;**
- 2. pamaldos turi vykti gimtąja kalba;**
- 3. mišių auka neturi jokios vertės Dievo akyse, Jis jos nekenčia;**
- 4. atlaidai yra nesąmonė ir neturi pagrindo Šventajame Rašte;**
- 5. maldos daugeliui nesuprantama, svetima kalba (t. y. lotynų) yra beprasmės;**
- 6. popiežiaus kanonizuotų šventųjų garbinimas yra stabmeldystė; juos reikia pašalinti nuo altorių;**
- 7. Aukščiausias vyskupas yra Kristus. Romos bažnyčia nėra Kristaus bažnyčia. Ją reikia atskirti nuo popiežijos. Roma yra Babilonas, prigirdytas kankinių krauju;**
- 8. visi krikščionys gali skelbti Evangeliją;**
- 9. mišios už mirusiuosius yra pasibjaurėtina nesąmonė;**

10. vaikai, mirę nepakrikštyti, nėra pasmerkti;

11. mišios yra šventvagystė, užėmusi Viešpaties vakarienės vietą;

12. nuodėmės reikia išpažinti Dievui. Galima išpažinti ir pasauliečiui, kuris turi tokią pačią atleidimo valdžią kaip ir popiežius;

13. visi tikintieji yra kunigai bei karaliai ir dalyvauja bažnyčios valdyme.

Valdensai savo dvasia buvo artimi Reformacijai, nes siekė pažinti tiesą iš paties jos šaltinio ir atskirti Kristaus mokymą nuo žmogiškų tradicijų. Jie neišvengiamai susidūrė su Romos katalikybės opozicija, nes atvėrė, jog pagrindiniai pastarosios principai taip toli nuo Gelbėtojo mokymo...

II.Katarai

Judėjimas, kurio pradžios tiksli data ir lyderio vardas nėra žinomi. Katalikų bažnyčia katarus vadino „laputėmis Viešpaties vynuogyne“, „piktybiniu augliu mistiniame bažnyčios kūne“, „šėtono mokiniams“. Manoma, kad susidorojimo su katarais metu žuvo apie milijoną žmonių. Bažnyčia, eliminavusi katarizmą, įtvirtino savo monopolinę valdžią, o kryžiaus žygiai prieš albigiečius padėjo prijungti prie Prancūzijos daug provincijų. Kadangi katalikų bažnyčia, kaip ir Prancūzija, gyvuoja šiandien, joms nelengva pripažinti, kad savo dydį ir vienybę įgijo viduramžiškų skerdynių ir laužų dėka.

Katarų pavadinimą katalikų bažnyčia kildino savaip. Tuometinis scholastas Alanas ab Insulis teigė, jog katarų vardas reiškia „jų šeiminingą Liuciferį, pasirodantį susirinkimuose juodo katino pavidalu (lot. cattus), kurį katarai bučiuoja į užpakalį“. Beje, tai pirmasis istorijoje žinomas juodų katinų tapatinimas su tamsos jėgomis. Tačiau nesuinteresuoti amžininkai katarus kildino iš graikiško žodžio catharoi, kuris reiškia „švarieji“. Nuo 1181 m. priešai katarus dar vadino albigiečių vardu, kadangi didelė jų dalis gyveno Pietų Prancūzijoje, Albi apylinkėje—dvasinėje „eretikų“ sostinėje. Patys save katarai apibūdindavo kaip „geri žmonės“ arba tiesiog „krikščionys“.

1017 m. pirmą kartą kaip organizuota grupė katarai pasirodė Vakarų Europoje, Orleane.

1052m. katarai sutinkami Goslare, Vokietijoje, kur kunigaikščio Henriko Juodojo įsakymu keli buvo pakarti. XII a. katarų atsirado Flandrijoje, Šveicarijoje, Šiaurės Italijoje.

Katarai, skirtingai nei katalikiška viduramžių Europa, tikėjo dvasinio žmogaus išgelbėjimo svarba. Anot jų, pasaulyje viešpatauja prievarta, mirtis ir kančios, nes jis pavergtas piktojo. Tačiau įmanoma išmušti piktajam ginklus iš rankų ir įgyti užtikrintumą, kad po mirties įeisi į Tėvo karalystę. Kiekvienas žmogus iš dalies (savo kūnu) priklauso piktajam ir tuo pačiu neišvengiamai yra jo veikiamas. Tačiau atsivertus ir gavus dvasios krikštą galima pabėgti iš velnio aplinkos. Kristus katarams buvo reikšmingesnis dėl savo mokymo, o ne dėl buvimo žemėje. Katarai praktikavo rankų uždėjimą maldų metu, vadindami tai consolamentum („paguoda, nuraminimas“), —krikštas Šventojoje Dvasioje. Consolamentum gaudavo tie, kurie būdavo pašvenčiami tarnavimui arba tikinčiajam išreiškus tokį norą mirties patale. Abiem atvejais ritualas buvo toks pats. Tikinčiojo paklausdavo, ar šis nori atsiduoti Dievui ir Evangelijai. Po teigiamo atsakymo tikintysis pasižadėdavo nemeluoti, nekeikti, nepaleistuvauti ir neapleisti katarų bendruomenės, net jei tektų mirti ant laužo. Tada, meldžiantis malda „Tėve mūsų“, jam ant galvos buvo uždėdamos rankos ir Naujasis Testamentas, vėliau tarnautojai prie jo priklaupdavo ir pabučiuodavo.

Kūdikių krikštas katarams nebuvo svarbus. Daugelis katarų dėvėjo juodus apsiaustus, nešiojo odinius krepšius, kuriuose laikė Evangelijos knygą. Išlikusio XIII a. albigiečių ritualo rankraščio dėka galima gana tiksliai atkurti jų tarnavimo turinį. Patalpos centre ant stalo, užtiesto balta staltiese, puikavosi atversta Evangelijos knyga. Tarnavimą sudarė

Biblijos teksto skaitymas, pamokslas, giesmės, laiminimas. Vienintelė malda buvo „Tėve mūsų“. Katarai meldavosi ir pamokslaudavo miškuose, pilyse, namie. Tikintieji prisimindavo Viešpaties auką, laužydami duoną ir gerdami vyną. Jie atmetė kitus Bažnyčios sakramentus, taip pat ir santuokos sakramentą, dėl ko katalikų buvo kaltinami noru sunaikinti šeimos instituciją, nors katarai pripažino civilinę santuoką, bet tik sudarytą tarp tikinčiųjų. Dažni bei ilgi pasninkai ir šventumo siekimas buvo neatskiriama katarų kasdienybės dalis. Jų gretas dažniausiai papildydavo neturtingi žmonės, kurių motyvai prisijungiant prie šio judėjimo buvo patys rimčiausi. Tai gražiai iliustruoja vieno prancūzų katarų kaimo Pirėnų kalnuose gyvenimo dokumentacija, užfiksuota 1318-1325m. inkvizicijos protokoluose. Kaime gyveno apie 200 žmonių, iš kurių ketvirtadalis—labai skurdžiai. Kaimą siaubdavo dažnos epidemijos, nuo jų ypač gausiai nukentėdavo vaikai. Dėl didelio mirtingumo, kasdienės mirties grėsmės vietiniams gyventojams nenorom iškildavo išgelbėjimo klausimas. Visi aprašyti kaimiečių atsivertimo atvejai rodo, jog kiekvieną kartą vienintelis motyvas buvo išgelbėjimo troškimas ir įsitikinimas, kad mirštančiam žmogui reikalingas tas, kuris padėtų ateiti pas Dievą ir gauti nuodėmių atleidimą. Inkvizitorius, vizitavęs kaimą, užrašė: „Geri žmonės eina Dievo keliu <.> tik jie gali gelbėti sielas. Ir visi, kurie prieš mirtį buvo priimti į jų sektą, eina tiesiai į dangų, nesvarbu, kokias nedorybes ir nuodėmes darė. Geri žmonės gali atleisti žmonėms visas jų nuodėmes. Kai kalbama apie kunigus, teigiama, kad jie negali žmogui atleisti jų nuodėmių. Tik geri žmonės turi valdžią tai daryti. Jų bažnytinė valdžia yra lygiai tokia pati, kokią turėjo Petras ir Paulius. Tuo tarpu katalikų bažnyčia tos valdžios neturi, kadangi yra suvedžiotoja ir paleistuvė“. Tokiame kaime-visuomenėje, kurioje tik 4 žmonės iš 200 buvo raštingi, o Biblija kainavo tiek, kiek pusė namo, gyvenimas, sekant apaštalų pavyzdžiu, reiškė daugiau, nei teologiniai argumentai, paremti apaštališka tradicija.

Oficialios bažnytinės valdžios akyse katarų judėjimas buvo ypač pavojingas, nes savo mastu pranoko ankstesnius judėjimus, be to, kėsinosi reformuoti ne tik katalikišką doktriną, bet ir bažnytinės valdžios struktūrą. Ne veltui inkvizitoriai, kalbėdami apie katarų consolamentum—dvasios ugnies liežuvių (aliuziją į Apaštalų Darbų Sekmines), sarkastiškai pastebėdavo, jog geriausiu „krikštu ugnimi“ katarams yra laužas.

Roma prieš juos organizavo netgi kryžiaus žygius. XIII a. pradžioje įvyko stambiausia tokia akcija, nukreipta prieš albigiečius. 1209 ir 1229 m.—tai laikotarpis, pilnas kraujo, fizinės jėgos, prievartos, laužų ir skerdynių. Katalikybės apologetas, cistersų vienuolis Cezaris Heisterbachietis taip aprašo šio žygio užuomazgą: „<.> velnio pinklių skatinama ėmė augti arba, tiksliau sakant, bręsti albigiečių erezija. Erezija buvo tokia galinga, kad tikėjimo kviečiai visoje toje šalyje, atrodė, virto paklydimo piktžolėmis. <.> Erezija taip sustiprėjo, kad netrukus užkrėtė beveik tūkstantį miestų, ir jeigu nebūtų buvusi sunaikinta ištikimuoju kardu, tai būtų apėmusi ir visą Europą. 1210-aisiais Viešpaties metais buvo raginama visoje Vokietijoje ir Prancūzijoje surengti kryžiaus žygį prieš albigiečius, ir kitais metais patraukė prieš juos daug hercogų, grafų, arkivyskupų ir kitų titulų bei vardų žmonės. <.> Atžygiavo jie prie didelio miesto, vardu Bezje, kuriame, sako, buvo daugiau kaip 100 000 žmonių, ir apsupo jį. <.> Kariai, užsidedę atkeršyti už tikėjimą, pasistatė prie sienų kopėčias ir narsiai ant jų užkopė, ir kai eretikai, paties Viešpaties įvaryti į sąmyšį, atsitraukė, jie atvėrė vartus, ir miestas buvo paimtas. Iš šauksmų supratę, kad kartu su eretikais yra ir tikrąjį, jie klausė abato: ‘Ką mums daryti, tėve? Mes negalime atskirti gerųjų nuo piktųjų’. Abatas atsakė: ‘Muškite juos visus, nes Viešpats pats atskirs savuosius’. Ir užmušta buvo didelė daugybė tame mieste“.

Šimtai katarų mažesniuose miestuose buvo sudeginti. Kiekviena mergaitė nuo 12 m. ir kiekvienas berniukas nuo 14 m. amžiaus buvo apklausiami dėl šio tikėjimo. Teisėjai jiems palikdavo tik vieną pasirinkimą: išsižadėti savo tikėjimo arba mirti. Didesnioji jų dalis pasirinkdavo baisią mirtį liepsnose: Minervoje sudeginta apie 140, Lavore—apie 400 žmonių. Aukomis tapdavo ir niekuo dėti žmonės, todėl tokie desperatiškai kovodavo dėl savo gyvybės. Štai siuvėjas Žanas iš Tulūzos tardomas inkvizicijos mėgino įtikinti ją savo teisumu tokiais argumentais: „Nesu kataras, nes turiu žmoną, su kuria miegu, ir turiu vaikų. Esu tikras krikščionis“. Vis dėlto tribunolas pasodino jį į kalėjimą. O ten Žanas sutiko du katarus, per kurių skelbiamą Žodį atsivertė, gavo consolamentum, tai reiškia, jog jis sąmoningai pasirinko mirties nuosprendį: dalintis katarų likimu, t. y. sudegti ant laužo. Persekiojimai versdavo katarų pamokslininkus leisti į pavojingas keliones ar net imtis kraštutinių priemonių—užmušti inkvizitorius, kaip tai atsitiko prie Avinjono. Bažnyčios atsakomoji reakcija neužtruko—1244 m. ten buvo sudeginta 210 žmonių, kai kurie iš jų tik naktį prieš mirtį, žinodami apie greitą tvirtovės kapituliaciją, priėmė consolamentum. Sudegintos buvo ir visos moterys, prieš mirtį paprašiusios leisti nusiprausti dažais užmaskuotus veidus, nes nenorėjo pasirodyti savo Viešpačiui taip „pasipuošusios“. XIII a. pabaigoje Pietų Prancūzijoje nebeliko nė vieno „gero krikščionio“. Šiaurės Vakarų Italijoje katarai išsilaikė net iki XV a. pradžios.

Katarų judėjimas susilaukė įvairių vertinimų. Žvelgiant kompromisinės supasaulėjusios teologijos akimis, šis judėjimas, neatsilaikęs prieš inkviziciją, atrodo perdėm fanatiškas ir sektantiškas. Tačiau Viešpaties žodžių, raginančių palikti viską dėl Dievo karalystės, šviesoje katarizmas jau beveik tūkstantmetį lieka vienas šviesesnių krikščioniškos minties istorijos epizodų.

III. Džonas Viklifas

XIV a. Anglijoje pakilo, XVI a. anglų protestantų lūpomis tariant, „aušrinė Reformacijos žvaigždė“. Džonas Viklifas buvo bažnytinės reformos šauklys ne tik Anglijai, bet ir visam tuometiniam krikščioniškam pasauliui. Jo tarnystė pradėjo kovą, atvedusią ne tik į atskirų asmenų, tačiau ir bažnyčių bei ištisų tautų išlaisvinimą. Jis buvo vienas žymiausių reformatorių. Tik nedaugelis jo pasekėjų galėjo prilygti jam mąstymo aiškumu, tiesos išsaugojimo ir jos gynimo tvirtumu. Gyvenimo tyrumas, nenumaldomas siekimas daugiau pažinti, nepaperkamas sąžiningumas, meilė ir ištikimybė tarnaujant Kristui—geriausiai jį apibūdinančios savybės. Ir visa tai tuometinės epochos dvasinės miglos ir moralinio pakrikimo aplinkoje. Kaip ir vėlesni reformatoriai, ieškodamas tiesos, jis nenujautė, kur ji atves. Tačiau ištikimybė tiesai negalėjo virsti niekuo kitu, kaip tik kova su melu.

Pirmi du šio didžiausio viduramžių „eretiko“ gyvenimo dešimtmečiai tebėra paslaptis. Džonas Viklifas gimė Jorkšire apie 1320-1330 m., greičiausiai smulkių žemvaldžių šeimoje. Manoma, kad iki 16 metų mokėsi pas vietos kleboną. 1336-1345 m. su pertraukomis (dėl choleros epidemijų ir tėvo mirties) studijavo Oksfordo universitete. Viklifo gyvenimą galima skirstyti į tris etapus. Pirmasis: jo buvimas Oksfordo universitete. Jis tęsė savo studijas, turėdamas abejotiną finansavimo šaltinį: užėmė bažnytinės pareigas ir už jas gavo tam tikras pajamas, tačiau nevykdė savo pareigų—tai buvo gana paplitę tais laikais. Šios pajamos iki 1371 m. padėjo jam tęsti akademinę karjerą Oksforde. Iki to laiko jis jau tapo žinomu teologu.

1371 m. prasidėjo antrasis Viklifo gyvenimo periodas. Jo skelbiamos idėjos apie bažnyčios turtingumą buvo labai parankios pasaulietinei valdžiai. Tuo metu bažnyčia buvo ypač turtinga, ji valdė beveik trečdalį Anglijos žemių, bet nemokėjo jokių mokesčių. Viklifo

doktrinas buvo galima panaudoti siekiant iš dvasininkijos reikalauti mokesčių, kad tokiu būdu finansuotų karą su Prancūzija. Viklifą rėmė ir gynė Lankasterio hercogas Džonas Gontietis. Vėliau 1378 m. prasidėjo Didysis bažnyčios skilimas, kai atsirado du popiežiai, kovojantys vienas prieš kitą. Anglijos vyriausybei, siekiančiai manipuluoti bažnyčia, nebeprireikė Viklifo doktrinų.

1378 m. prasidėjo trečiasis Viklifo gyvenimo periodas. Jis grįžo į akademinį gyvenimą ir toliau puoselėjo savo ir taip jau radikalias idėjas, kad net 1381 m. buvo nušalintas nuo dėstymo universitete. Tada persikėlė gyventi į Liutervorto miestelį, kur 1384 m. mirė nuo širdies smūgio.

Viklifas buvo be galo darbštus. Per pirmus du darbo Oksforde dešimtmečius parašė daug traktatų apie logiką, filosofiją, istoriją, politiką ir etiką. Dalis tų darbų žuvo inkvizitorių laužuose, dalis išliko iki mūsų dienų. Kaip bažnyčios reformatorius jis ėmė reikštis sulaukęs trisdešimties. Viskas prasidėjo nuo to, kad Viklifas, tuo metu jau išgarsėjęs kaip Šventojo Rašto žinovas ir gilus scholastinis mąstytojas, tapo Anglijos karaliaus Edvardo III-ojo patarėju ir rūpinosi izdo papildymo šaltiniais, kuriuos savo ruožtu mėgino apriboti popiežiaus aplinka. Popiežiaus legatams mėginant Anglijoje rinkti bažnytinius mokesčius, Oksfordo teologas, remdamasis Evangelijomis, ėmė skelbti, jog Jėzus nemokė savo mokinių kaupti žemiškų turtų. Nedideliame veikalė „Apie pasaulietinę valdžią“ Viklifas rašė, kad bažnyčia neturi jokių teisių į žemišką valdžią. „Kunigystė nėra valdymas, o patarnavimas“, —rašė jis. Dėl to, anot Viklifo, tikintieji turi būti dėkingi dvasininkams, tačiau nėra įpareigoti priverstinai mokėti dešimtinę. Jis teigė, kad Dievas patikėjo žmogui žemiškus turtus, tačiau, jeigu šis elgiasi priešingai Dievo įstatymui, praranda teisę jais naudotis. Popiežius ir bažnytinės hierarchijos atstovai, jo teigimu, dėl savo nepasotinamo godumo neturi jokių teisių į valdas ir pinigus.

Ilgainiui Viklifo pamfletai darėsi vis aštresni. Jis ragino nuo institucionalizuotos bažnyčios grįžti prie pirmosios bažnyčios, gyvenusios ne pajamų iš valdų, bet malonės dėka. Toks radikalumas iškart sukėlė reakciją. Londono vyskupas Viljamas Courtenay 1377 m. vasarį iškviatė Viklifą į viešą disputą Šv. Pauliaus katedroje. Bažnytinė valdžia siekė, kad jis būtų stovinčioje kaltinamojo pozicijoje, tačiau pats Viklifas, lydimas ir saugomas Lankasterio kunigaikščio, laikė save diskutuojančiuoju ir užėmė sėdimą vietą. Susitikimas nebuvo vaisingas, ir Viklifas grįžo į Oksfordą. Čia jis atvirai ėmė kritikuoti bažnyčios struktūrą ir jos hierarchiją. Viklifas suvokė bažnyčią ne kaip klerikalinę organizaciją, bet kaip žmonių, tikinčių Dievu, susibūrimą, kurio galva yra tik Kristus. Atakos prieš popiežių darėsi vis smarkesnės. Popiežių ėmė vadinti antikristu, šėtono įsikūnijimu, pagrindiniu visokios korupcijos krikščionybėje šaltiniu. Popiežijos kritiką Oksfordo teologas siejo su dogmomis. Jis buvo pirmasis, perėjęs nuo katalikų bažnyčios apeigų kritikos prie jos doktrinos kritikos. Dvasininkija, jo tvirtinimu, išgalvojo dogmą apie duonos vartimą realiu Kristaus kūnu, kad galėtų pasisavinti tariamą valdžią daryti stebuklus mišių metu ir taip naudotis žmonių naivumu. „Eucharistija yra tik simbolinis veiksmas, primenantis Paskutinę Vakarienę, ir joje nėra jokio stebuklo. Duona yra duona, o ne Kristaus kūnas“. Pastarieji Viklifo teiginiai, 1380-1381 m. išspausdinti veikalė „Apie Eucharistiją“, labiausiai piktino katalikų bažnyčios ideologus. Duonos persikūnijimo idėjos, 1215 m. virtusios oficialia dogma, anot jo, neįmanoma pagrįsti nei remiantis Biblija, nei scholastinės filosofijos logika.

Virš Viklifo kaupėsi audros debesys. 1378 m. jis vėl buvo iškviestas į disputą. Doctor evangelicus, kaip Viklifą vadino jo šalininkai (dėl to, kad jis karštai pamokslaudavo Dievo žodį universiteto auditorijose), karaliaus ir plačiosios visuomenės remiamas, nebuvo pasmerktas kaip eretikas, tačiau jam buvo uždrausta pamokslauti. Londono vyskupas išsiuntė

rašta popiežiui Grigaliui XI su šio „eretiko“ veikalų išrašais. Popiežius pasmerkė Viklifo mokymą ir įsakė jį įkalinti, kol neatsisakys savo „klaidų“. Tai reiškė, kad Viklifo laukia laužas. Tačiau popiežiaus dekretas liko be atsako. Dar daugiau - mirtis ištiko ne reformatorių, bet popiežių. Karaliaus valdžia toliau saugojo mokslininką, be to, Viklifas gavo iš valdovo parapiją Liutervorte, kur iš sakyklos toliau galėjo skelbti savo įsitikinimus. Karaliaus patarėjai ragino jį mažiau kritikuoti katalikiškas dogmas, tačiau Viklifas netylėjo. Apsirengęs juodu vilnoniu abitu, susijuosęs odiniu diržu, išsiskiriantis ilga tankia barzda ir didelėmis akimis, buvo pasirengęs iki paskutiniųjų kovoti dėl krikščioniškosios doktrinos tyrumo. Viklifas kritikavo dogmas apie popiežiaus neklystamumą, skaistykla, sakramentus, nelietė tik krikšto ir komunijos.

Vieninteliu apreiškimo šaltiniu laikė Šventąjį Raštą—“tiesos veidrodis“. Dar 1378 m. jis parašė darbą „Šventojo Rašto tiesa“, kuriame Bibliją vadino aukščiausiu standartu, pagal kurį bažnyčia, sinodai ir net popiežiai turėtų tikrinti savo poelgius. Su Biblija pirmą kartą jis susidūrė būdamas studentas. Ją studijuoti jis ėmėsi su tokiu pat entuziazmu, kaip ir kitas universiteto disciplinas.

Laikui bėgant, apie Džoną susibūrė bičiulių ir pasekėjų būrys, primenantis valdensus, basomis keliaujantis po Angliją ir, nepaisydamas vyskupo draudimo, skelbiantis Evangeliją. Juos vadino lolardais. Būtent dėl jų evangelizacinio darbo Viklifas pirmą kartą inicijavo Biblijos vertimą į anglų kalbą. Oficialios bažnyčios baiminimasi, kad eiliniai tikintieji gali paklusti skaitydami Šventąjį Raštą, Viklifas kiekviena proga stengėsi pajuokti: „Argi vaikams, kurie klaidingai skaito, dera drausti toliau mokytis skaityti? Taip ir tikintieji turi mokytis skaityti Dievo Raštą“. Vertimo darbą pradėjo du ištikimi jo mokiniai Džonas Purvey ir Nikolas Herefordas, tačiau baigė jau po mokytojo mirties. 1396 m. leidimo versija sklido 250 rankraštinių nuorašų ir iki Anglijos reformacijos laikų buvo standartiniu Biblijos vertimu britų salyne. Išaukštindamas Bibliją, Viklifas tuo pat metu žemino popiežiją. 1379 m. parašė veikalą „Popiežiaus valdžia“, kuriame tvirtino, jog popiežiaus sostas įkurtas žmogaus, bet ne Dievo. „Popiežius, nesekantis Kristumi,—tai antikristas, lžekristus“. Vėliau visus popiežius Viklifas vadino antikristais.

1381 m. Viklifas, neteisingai apkaltintas prisidėjęs prie garsaus Voto Tailerio vadovaujamo anglų valstiečių sukilimo, pateko į karaliaus nemalonę. Dabar bažnytinė hierarchija galėjo atsigriebti. Buvo ruošiami kaltinimai eretikui, kurio nebesaugojo valdovo malonė. 1382 m. Londono sinodas pasmerkė 24-ias Viklifo tezes, o Oksfordo universitetas, verčiamas dvasininkijos, tai patvirtino. Viklifui atėjo sunkus metas: jis buvo izoliuotas nuo visuomenės, dalis draugų, išsigandę persekiojimų, jį paliko. Oksfordo profesoriai taip pat nūsuko nuo savo kolegos, tačiau jis pats savo parapijoje nenustojo rašyti ir pamokslauti. Pasakojama, kad jau gulint mirties patale pas jį apsilankė keletas vienuolių pranciškonų, norėdami „atversti „. Tvirtu balsu merdintis Viklifas jiems pasakė: „Dar nemirsiu, bet toliau gyvensiu, kad galėčiau kalbėti žmonėms apie jūsų nusikaltimus“. Prieš pat mirtį 1382 m. jis išleido veikalą „Trialogus“—surinko svarbiausius savo teiginius apie Dievą, tikėjimą ir bažnyčią, kurios organizaciją ir regimą valdžią iš esmės atmetė. 1384 m. gruodžio 28 d. pamaldų metu, kuriose patarnavo jo mokiny, Dž. Viklifas buvo paralyžiuotas ir po trijų dienų mirė. Popiežiaus šalininkams nepavyko susidoroti su gyvu Viklifu, tačiau ir miręs jis nedavė jiems ramybės. Praėjus daugiau kaip keturiasdešimt metų Konstancos bažnytinis susirinkimas pasmerkė Viklifo mokymą ir nutarė iškasti jo palaikus bei kartu su jo veikalais viešai sudeginti, o pelenus išbarstyti. Iš eretiko, pirmam išdrįsusio pavadinti popiežių antikristu, neturėjo likti nė pėdsako. Tai buvo padaryta 1428 m.

Vis dėlto Viklifas buvo tas, kurio tarnystė ir išlikę raštai labiau nei kurio nors kito paliko pėdsakus formuojantis Huso, Liuterio ir Kalvino, vadinsiu save jo pasekėjais ir mokiniais, krikščioniškai pasaulėžiūrai. Viklifas pirmiausia buvo mokslininkas ir mokytojas, tikras intelektualas ir, galima teigti, asketiškas mąstytojas. Jis nebuvo politinis taktikas ar didelio tikinčiųjų skaičiaus charizmatinis lyderis. Gyveno semdamasis jėgų iš vidinio gyvos Kristaus Dvasios apreiškimo, pasitikėdamas užrašytu Dievo žodžiu labiau nei institucine bažnyčios valdžia. Padarė viską, kad kiekvienas žmogus Anglijoje savo gimtąja kalba galėtų skaityti įstabius Dievo darbus.

Viklifas išėjo iš viduramžių miglos. Jis pirmasis ėjo tuo keliu - nebuvo kitų darbų, kurie galėjo būti jam pavyzdys reformacijos darbe. Pašauktas, panašiai kaip Jonas Krikštytojas, atlikti tam tikrą misiją, jis buvo naujos eros šaukllys. Taip Dievas paruošė kelią Didžiajai Europos Reformacijai.

IV. Janas Husas ir Jeronimas Pragiškis

Dvasiniai judėjimai Vakarų Europoje padarė didelį poveikį kitiems kontinento regionams. Čekija (tuometinė Bohemija) buvo pirmoji šalis, kurios antikatalikiška viduramžių visuomenė stengėsi prasibrauti pro bažnytinius suvaržymus, trukdančius pažinti Dievą. Čekų vynuogyne darbavosi du Viešpaties mokiniai, kurie sujudino ne tik klasikinę Europą,—jų tarnystės impulsai XV a. pasiekė ir Lietuvą.

Evangelija pasiekė Bohemiją dar IX a. Į gimtąją kalbą buvo išversta Biblija, viešos pamaldos taip pat vyko gimtąja kalba. Tačiau vis labiau įsigalint popiežiaus valdžiai, Dievo žodis buvo nustumtas į šalį. Popiežius Grigalius VII išleido bulę, draudžiančią laikyti pamaldas bohemų kalba. Popiežius teigė: „Visagalis nori, kad Jo tarnavimas vyktų nežinoma kalba, nes kitaip atsiranda įvairūs paklydimai ir eretiniai mokymai“. Tuo metu į Bohemiją persikėlė nemažai persekiojamų valdensų ir katarų iš Prancūzijos bei Italijos. Nors jie ir nesiryžo atvirai pamokslauti, vis dėlto paslapčia uoliai darbavosi.

Dar iki Huso Bohemijoje buvo žmonių, atvirai kalbėjusių apie bažnyčios ydas ir žmonių nuodėmes. Daugelis jų buvo sudeginti ant laužų. Vienas iš kankinių prieš mirtį paskelbė: „Dabar priešų aršumas mus nugalėjo, tačiau taip ne visada bus. Iškilis žmogus iš paprastos liaudies, kuris nenaudos kardo ir valdžios, bet prieš jį priešai bus bejėgiai“. Liuterio atėjimas dar buvo toli, tačiau jau pasirodė tas, kurio liudijimas prieš Romą turėjo prabudinti daugelį tautų.

Janas Husas gimė 1371 m. neturtingoje šeimoje, anksti neteko tėvo. Jo motina, kuriai auklėjimas ir Dievo baimė buvo pati didžiausia brangenybė, visomis jėgomis siekė perduoti tai sūnui. Pradžioje Husas mokėsi vietos mokyklėlėje, vėliau įstojo į Prahos universitetą, į kurį buvo priimtas nemokamai. Husas išvyko į Prahą, lydimas motinos. Vargšė našlė nieko negalėjo duoti savo sūnui, tačiau, priartėjus prie miesto, ji atsiklaupė ir kartu su Janu meldė dangiškąjį Tėvą išlieti jam savo palaiminimų. Vargu ar ji numanė, kaip bus atsakyta jos malda.

Universitete Husas studijavo ne tik labai uoliai ir kruopščiai, bet ir nepriekaištingai elgėsi. Tuo metu jis buvo nuoširdus Romos katalikų bažnyčios šalininkas. Religinių švenčių metu jis dažnai eidavo išpažinties, aukodavo paskutinius pinigus ir dalyvaudavo atgailaujančiose procesijose, kad tik gautų atleidimą. Baigęs universitetą tapo kunigu ir kaip geras dvasininkas netrukus buvo pakviestas į karaliaus dvarą. Be to, tapo Prahos universiteto profesoriumi. Prieš kelerius metus buvęs kuklus mokinys dabar tapo visos šalies pasididžiavimu, o jo vardas žinomas visoje Europoje. Praėjus keleriems metams po įšventinimo į dvasininkus, Husas buvo paskirtas Betliejaus koplyčios pamokslininku. Tos

koplyčios įsteigėjui buvo be galo svarbus Šventojo Rašto pamokslavimas tautine kalba. Nors Roma ir priešinosi, Bohemijoje vis tiek buvo pamokslaujama tautine kalba. Tačiau Biblijos nepažinimas ir toliau buvo labai didelis.

Tuo metu vienas Prahos gyventojas, vardu Jeronimas, vėliau artimas Huso bendražygis, grįždamas iš Anglijos atsivežė Džono Viklifo veikalų. Tuometinė Anglijos karalienė, kadaise buvusi Bohemijos princesė, priėmė Viklifo mokymą, ir jos dėka reformatoriaus kūriniai ėmė plisti Bohemijoje. Husą patraukė Viklifo tekstai. Jų autorių jis laikė tikru krikščionimi ir buvo pasiryžęs nuolankiai priimti reformą, siūlomą anglo. Pats to nepastebėdamas, Husas pradėjo eiti keliu, kuris nuvedė jį toli nuo Romos.

Maždaug tuo pat metu į Prahą atvyko du svetimšaliai iš Anglijos. Tai buvo išsilavinę ir atgimę iš aukšto žmonės, siekę nešti šviesą šioje tolimoje šalyje. Vos tik jie pradėjo pamokslauti prieš popiežiaus valdžią, vietinės valdžios iškart buvo nutildyti. Tada jie ėmė ieškoti kitų veiklos būdų. Būdami tokie pat gabūs dailininkai kaip ir pamokslininkai, nusprendė panaudoti savo meistriškumą. Greitai mieste buvo iškabinti du paveikslai.

Viename jų buvo vaizduojamas baso Kristaus įžengimas į Jeruzalę: Jis, lydimas mokinių, jojo ant asilaičio. Kitame—bažnytinė procesija, kurios metu popiežius, apsirengęs brangiais drabužiais su tiara ant galvos, joja ant išpuošto žirgo, o jį seka minia kardinolų ir prelatų. Tai buvo „pamokslas“, patraukęs visų visuomenės sluoksnių dėmesį. Minios plūdo pasižiūrėti šių paveikslų. Regėdami akivaizdų kontrastą tarp Kristaus romumo, nuolankumo bei popiežiaus, vadinančio save Jo tarnu, išdidumo, kiekvienas galėjo padaryti elementarią išvadą. Prahoje kilo dideli neramumai, ir svetimšaliai saugumo sumetimais pasitraukė iš šalies. Tačiau jų paliktas pavyzdys nebuvo užmirštas. Paveikslai padarė Husui neišdildomą įspūdį ir paskatino jį dar atidžiau studijuoti Bibliją bei Viklifo raštus. Iš Bohemijos šviesa pasklido į Vokietiją, nes kilęs sujudimas Prahos universitete privertė daugelį vokiečių studentų grįžti namo. Daliai jų Husas dėstė Biblijos pažinimo pradmenis, ir šie grįžę į tėvynę skelbė Evangeliją.

Žinios apie Prahoje vykstančius pokyčius pasiekė Romą, ir greitai Husas buvo pakviestas pas popiežių. Paklusimas šiam kvietimui reiškė mirtį. Bohemijos karalius ir karalienė bei žymiausi krašto didikai kreipėsi į popiežių, prašydami leisti Husui likti Prahoje, o viską paaikškins atsiųsta delegacija. Popiežius nepatenkino šio prašymo, už akių nuteisė Husą ir jį bei visą Prahos miestą 1410 m. atskyrė nuo bažnyčios. Tais laikais toks nuosprendis sukeldavo visuotinį sambrūzdį. Ceremonijos, atliekamos vykdant anatamą (t.y. atskyrimą nuo bažnyčios), buvo skirtos tam, kad kaip galima labiau išgąsdintų žmones, turėjusius žiūrėti į popiežių kaip į paties Dievo atstovą, turintį pragaro ir mirties raktus bei valdžią šaukti tiek žemiškus, tiek dangiškus teismus. Žmonės šventai tikėjo, kad dangaus vartai uždaryti prakeiktai vietai, t. y. atskirtai nuo bažnyčios. Kaip to ženklas Prahoje buvo nutrauktos visos pamaldos, uždarytos bažnyčios, o vestuvių ceremonijos vyko kapinėse. Mirusius drausta laidoti pašventintoje žemėje, ir be jokių ypatingų apeigų juos tiesiog užkasdavo duobėse ar net laukuose. Tokiais metodais, kurie ypač veikė žmonių vaizduotę, Roma stengėsi užvaldyti jų sąžinę.

Visa Praha buvo sujaudinta ir įaudrinta. Daugelis dėl šios nelaimės kaltino Husą ir reikalavo išduoti jį Romos teismui. Kol audra nurims, Husas laikinai pasitraukė į gimtąjį kaimą. Kreipdamasis į likusius Prahoje draugus, rašė: „Jei ir pasitraukiu iš jūsų aplinkos, tai tik sekdamas Jėzaus Kristaus pavyzdžiu, siekdamas neleisti piktavaliams žmonėms manęs apkaltinti ir nenorėdamas užtraukti nemalonumų bei persekiojimų doriems žmonėms. Laikinau atsitraukiu dar ir dėl to, kad jaučiu, jog bedieviai dvasininkai ilgai kovos, kad uždraustų Dievo žodžio pamokslavimą. Tačiau nepaliksiu jūsų, kad neišsižadėtumėte Dievo

Tiesos, už kurią aš pasiruošęs numirti“. Husas nenutraukė savo veiklos, bet važinėdamas po aplinkinius kaimus visur pamokslavo. Taip popiežiaus priemonės numalšinti Evangelijos pamokslavimą pasitarnavo dar didesniai jos plitimui. „Juk nieko negalime daryti prieš tiesą, bet tik už tiesą“ (2 Kor 13).

Husui teko patirti kankinančias vidines kovas. Nors bažnyčia vylėsi jį palaužti, tačiau jis ir toliau pripažino jos autoritetą. Romos bažnyčia kaip ir anksčiau jam buvo Kristaus nuotaka, o popiežius - Dievo atstovas ir vietininkas. Iš esmės Husas kovojo ne prieš pačią popiežiaus valdžią, bet prieš piktnaudžiavimą ja. Vyko arši kova tarp proto išvedžiojimų ir sąžinės reikalavimų. Jei popiežiaus valdžia teisinga ir teisi, kaip Husas tikėjo, kodėl tada jis jautė būtinybę jai nepaklusti? Paklusti jai reiškė nuodėmiauti. Husas negalėjo išspręsti šios dilemos. Abejonės kankino jį nuolatos. Galiausiai jis priėjo maždaug tokios išvados: tai, kas įvyko Gelbėtojo dienomis, atsitiko ir dabar - šventyklos tarnai tapo netinkami žmonės ir darė nusikaltimus naudodami legaliai gautą valdžią. Vis dar abejodamas savo išvadomis, Husas ir kitiems pamokslavo, kad protu priimtos Šventojo Rašto tiesos turi būti vertinamos sąžinės ir kitų Dievo žodžių, jog tik Dievas, kalbantis per Bibliją, o ne per bažnyčią ar dvasininkiją, yra vienintelis tikras vedlys.

Neramumams apimus, Husas grįžo į Betliejaus koplyčią su dar didesniu užsidegimu pamokslauti Dievo žodį. Jano priešai buvo veiklūs ir stiprūs, tačiau Čekijos karalienė ir nemaža diduomenės bei liaudies dalis buvo jo draugai. Lyginant tyrą Huso mokymą ir šventą gyvenimo būdą su dvasininkijos godumu ir ištvirkimu, daugeliui buvo garbė būti Huso pusėje. Iki to laiko Husas darbavosi vienas, bet nuo šiol prie jo prisijungė Jeronimas, dar Anglijoje priėmęs Viklifo mokymą. Šių dviejų vyrų gyvenimai taip persipynė, kad ir mirtis jų neišskyrė. Abu Dievas apdovanojo didele proto šviesa, atskleisdamas jiems daugelį Romos paklydimų, tačiau jie negavo tos šviesos pilnatvės, kuri išsiliejo į Europą Reformacijos metais. Jie nebuvo pasiruošę tam, kad priimtų visą šviesą.

Tuo metu bažnyčioje tęsėsi skilimas. Vienu metu trys popiežiai ginklu kovojo dėl valdžios. Husas atvirai pasisakė prieš bjaurystes, popiežių daromas religijos vardų. Praha antrą kartą buvo atskirta nuo bažnyčios ir prakeikta Romos. Husas vėl pasitraukė į gimtąjį kaimą. Betliejaus koplyčios balsas nutilo.

1414 m. Konstancoje buvo rengiamasi bažnytiniam susirinkimui, turėjusiam išspręsti rungtyniaujančių popiežių ginčus. Į Konstančą buvo pakviestas ir Husas kaip pagrindinis naujo mokymo skelbėjas. Husas puikiai suvokė pavojų. Visiems laikams atsisveikino su draugais ir patraukė keliu, kuris, jo manymu, vedė prie laužo. Nors ir turėjo Bohemijos karaliaus ir Šv. Romos imperatoriaus saugančius raštus, Husas ruošėsi mirti. Laiške, adresuotame Prahos draugams, rašė: „Mano broliai, <.> vykstu susitikti su gausiais ir mirtiniais mano priešais, tačiau pasikliaunu visagaliu Dievu ir savo Gelbėtoju; tikiu, kad Jis išgirs jūsų ugingas maldas ir įdės savo protą ir savo išmintį į mano lūpas, jog galėčiau jiems pasipriešinti; kad Jis duos man savo Šventosios Dvasios, jog sutvirtintų savo tiesoje, kad drąsiai galėčiau sutikti pagundymus, kalėjimą, o, jei prireiks, ir žiaurią mirtį. Jėzus Kristus kentėjo už savo išrinktuosius; ar turėtume stebėtis Jo paliktu pavyzdžiu? Jis - mūsų Dievas, o mes Jo kūriniai; Jis - mūsų Viešpats, o mes Jo—tarnai; Jis - pasaulio Mokytojas, o mes - niekingi mirtingieji, ir nepaisydamas visko, Jis kentėjo. Kodėl ir mums nepakentėjus, jeigu kentėjimai mus apvalo? Brangieji, jeigu mano mirtis turi pasitarnauti Jo šlovei, melskitės, kad tas laikas greičiau ateitų. <.> O jei man teks sugrįžti, melskitės, kad grįžčiau švarus, t. y. nenutylėčiau nė raidelės Evangelijos tiesos. Galbūt niekada nebegrįšiu į Prahą, tačiau jei visagaliu Dievu valia grįžčiau, tada visi kartu su dar didesne drąsa, apsupti pažinimo ir meilės Jo įstatymui, eisime toliau“.

V.Jano Huso mirtis

Kitame laiške vienam dvasininkui Janas Husas rašė: „Tegu tavo protą užpildo Dievo šlovė ir sielų gelbėjimas, o ne pajamos ir turtas. Saugokis, kad tavo namai nebūtų išpuošti daugiau nei tavo siela, labiau už viską rūpinkis dvasinės tvirtovės statyba <.>“.

Kelyje Husas sutikdavo daug prijauciančiųjų. Žmonių minios sveikino jį, o kai kuriuose miestuose valdžios įgalioti asmenys lydėjo jį gatvėmis. Nors imperatorius ir popiežius žadėjo laisvę Romoje, tačiau Husas buvo suimtas ir įkalintas. Tai sukėlė visos Bohemijos nepasitenkinimą. Čekų kunigaikščiai siuntė protestų raštus į Romą. Husas, išsekintas ir sergantis karštine, buvo atvestas į bažnyčios hierarchų susirinkimą. Surakintas grandinėmis jis stovėjo prieš imperatorių, kurio žodis ir garbė buvo Huso saugumo garantas.

Kai Janui Husui buvo pasiūlyta atsisakyti eretiškų pažiūrų arba mirti, jis pasirinko kankinio mirtį. Dievo malonė jį palaikė. Visas kankinimų dienas, praleistas iki nuosprendžio įvykdymo, dangiška ramybė buvo pripildžiusi jo dvasią. Vienam draugui Husas rašė: „Rašau šį laišką kalėjime, surakinta grandine ranka, laukdamas rytojaus mirties nuosprendžio paskelbimo. <.> Kai Jėzaus Kristaus dėka mes vėl susitiksime šventoje taikos tėvynėje, tu sužinosi, kaip gailėstingas Dievas man padėjo ir kaip nuolat stiprino mane, kai susidurdavau su pagundymais ir teismais“. Tamsioje kalėjimo vienutėje jis matė tikro tikėjimo triumfą.

Dar būdamas Prahoje kartą jis sapnavo, kad popiežius ir jo vyskupai nutrynė Kristaus atvaizdą, kurį jis įsakė nupiešti ant Prahos koplyčios sienų. Tas sapnas jį labai nuliūdino, tačiau kitą naktį sapne pamatė, kaip daugelis dailininkų nutrinto Kristaus atvaizdo vietoje dar labiau užsidegę ir dar ryškesnėmis spalvomis vėl tapė. Papasakojęs tokį sapną reformatorius pasakė: „Esu įsitikinęs, kad Kristaus paveikslas niekada nebus ištrintas. Jie nori sunaikinti, tačiau Jis vėl bus atkurtas visų širdyse kur kas geresnių pamokslininkų nei aš“.

Husui buvo pasiūlyta pasakyti savo galutinį apsisprendimą, bet jis antrą kartą atsisakė išsižadėti to, kuo tikėjo. Buvo paskelbtas mirties nuosprendis ir prasidėjo pažeminimo ceremonija. Vyskupai aprengė jį šventais bažnytiniais rūbais, tada Husas prabilo: „Mūsų Viešpats Jėzus Kristus irgi buvo aprengtas šviesiu drabužiu, kai Erodas įsakė nuvesti Jį pas Pilotą“. Kai Husui dar kartą pasiūlė išsižadėti Jėzaus, jis atsakė: „Kaip aš galėsiu pažvelgti į dangų? Kaip galėsiu žiūrėti į akis žmonėms, kuriems pamokslavau tyrą Evangeliją? Ne, aš branginu išgelbėjimą labiau, nei šį vargšą kūną, šiandien pasmerktą mirti“. Tada jo rūbai buvo suplėšyti, ir kiekvienas vyskupas, paėmęs drabužio skiautę, prakeikė pasmerktąjį. Ant galvos jam uždėjo piramidės formos popierinę mitrą, ant kurios buvo nupieštos demonų figūros. Prelatai ištare: „Dabar mes atiduodame tavo sielą velniui“. Bet Husas atsakė: „O aš atiduodu savo dvasią į Tavo, Viešpatie Jėzau, rankas, nes Tu išpirkai mane“.

Husas buvo atiduotas pasaulietinei valdžiai - jį nuvedė į bausmės vietą. Paskui jį sekė milžiniška žmonių minia: šimtai ginkluotų kareivių, dvasininkų ir vyskupų, Konstancos gyventojų. Kai Husą pririšo prie stulpo, ir viskas buvo paruošta laužui, kankiniui dar kartą pasiūlė išsižadėti savo paklydimų ir taip išsigelbėti. „Kokių paklydimų aš turiu išsižadėti?— paklausė Husas.—Nejaučiu jokios kaltės. Dievas liudininkas, kad viskas, ką rašiau ar pamokslavau, turėjo vieną tikslą—išgelbėti sielas iš nuodėmės ir amžinos pražūties. Todėl su dar didesniu džiaugsmu esu pasiruošęs krauju užantspauduoti tą tiesą, apie kurią rašiau ir pamokslavau“. Kai laužo ugnis įsiliepsnojo, Husas ėmė giedoti populiarią viduramžių bažnyčios giesmę „Jėzau, Dovydo sūnau, pasigailėk manęs“. Net Huso priešai buvo sukrėsti didvyriškos jo mirties.

Vienas amžininkas, uolus popiežiaus šalininkas, aprašydamas Huso ir Jeronimo kankinių mirtis, pasakė: „Jie vyriškai sutiko savo paskutinę valandą. Jie paruošė save laužui taip, tarsi

ruoštsi vestuvių pokyliui. Jie nešaukė iš skausmo. Lauže užgiedojo psalmes, ir net ugnis neįstengė nutraukti jų giedojimo“. Huso pelenai buvo išberti į Reina, kuris nuplukdė juos į vandenyną. Tačiau balsas, liudijęs Konstancos rūmuose, kaip aidas nuskambėjo po visą Europą. Huso tikėjimo ir tvirtybės pavyzdys ne vieną įkvėpė likti ištikimiams Tiesai net ir kankinimų bei mirties akistatoje. <

VI. Jeronimas Pragiškis

Netrukus Konstancoje buvo pastatytas dar vienas kankinimų stulpas. Dar vieno kankinio kraujas turėjo liudyti Tiesą. Jeronimas, prieš atsisveikindamas su išvykstančiu į Romą Husu, ragino šį būti vyrišku ir tvirtu, žadėdamas pavojaus atveju ateiti jam į pagalbą. Išgirdęs apie reformatoriaus suėmimą, Jeronimas iškart, be jokių apsauginių raštų, lydimas tik vieno draugo, leidosi į kelionę. Atvykęs suprato, jog negalės Huso išlaisvinti, todėl pabėgo iš miesto. Tačiau pakeliui į namus buvo sugautas, surakintas grandinėmis ir būrio kareivių pristatytas į Konstančą. Kai teko gintis pirmą kartą bažnyčios hierarchų akivaizdoje, buvo sutiktas šauksmais: „Ant laužo jį, ant laužo!“ . Kelis mėnesius kalinamas baisiose sąlygose Jeronimas susirgo, ir priešininkai, baimindamiesi, kad mirtis išplėš iš jų rankų, ėmė švelniau su juo elgtis. Vis dėlto Jeronimas kalėjo beveik metus.

Huso mirtis popiežiaus pasekėjams neatnešė geidžiamų rezultatų. Priešingai, apsauginių raštų pažeidimas sukėlė nepasitenkinimo audrą visuomenėje, ir Konstancos susirinkimas nutarė, jog užuot sudeginę Jeronimą, geriau priversti jį išsižadėti tikėjimo. Nusilpęs nuo ligos, iškankintas, draskomas abejonių, atskirtas nuo artimiausių draugų ir išgąsdintas mirties Jeronimas nusprendė nusileisti susirinkimui. Jis prisiekė laikytis katalikiško tikėjimo ir pripažino Romos nutarimus, smerkiančius Viklifo ir Huso mokymus, teisingus. Taip Jeronimas tikėjosi nutildyti sąžinės balsą ir išvengti baisaus likimo. Tačiau likęs vienas kalėjimo vienetėje aiškiai suvokė, ką padarė. Kaip rašė vėliau, jis mąstė apie Huso tvirtybę bei ištikimybę ir lygino tai su savo Tiesos išsižadėjimu. Jis mąstė apie savo dangiškąjį Mokytoją, kuriam pasižadėjo tarnauti ir kuris dėl jo iškentė kryžiaus mirtį. Jeronimas suprato, jog jam teks dar daug ko atsižadėti, kad visiškai susitaikytų su Roma. Pasirinktas kelias jį galėjo nuvesti tik į visišką atkritimą. Todėl Jeronimas tvirtai nusprendė: tam, kad išvengtų trumpalaikių kankinimų, jis niekada neišsižadės savo Viešpaties.

Jis vėl buvo nuvestas į susirinkimą. Bažnytinio teismo nepatenkino jo nuolankumas. Tik absoliučiai išsižadėdamas Kristaus Jeronimas galėjo išgelbėti savo gyvybę. Bet jis ryžosi atvirai išpažinti savo tikėjimą ir sekti savo bendražygio pėdomis net iki mirties ant laužo. Jis paneigė ankstesnį išsižadėjimą, ir kaip pasmerktasis mirti reikalavo leisti jam gintis. „340 dienų jūs laikėte mane baisiame kalėjime, kur aš praradau viską ir gyvenau purve, vėliau atvedėte čia ir atsisakote mane išklaudyti? Jei jūs išties norite būti išmintingi ir tapti pasaulio šviesa, tai žiūrėkite, kad nenusidėtumėte prieš teisingumą. Aš tik vargšas mirtingasis; mano gyvenimas nelabai reikšmingas. Ir jei aš įspėju jus, kad jūsų nuosprendis neteisingas, darau tai daugiau dėl jūsų, nei dėl savęs“.

Pagaliau Jeronimo prašymas buvo patenkintas. Savo teisėjų akivaizdoje jis atsiklaupė ir meldėsi, kad Šventoji Dvasia nukreiptų jo mintis ir žodžius, jog jis neištartų nė žodžio prieš Tiesą ar savo Mokytoją. Tą dieną išsipildė Dievo pažadas, duotas pirmiesiems mokiniams: „Jūs būsite dėl manęs vedžiojami pas valdytojus ir karalius. <.> nesirūpinkite, kaip arba ką kalbėsate; nes tą valandą jums bus duota, ką jūs turite sakyti. Nes ne jūs kalbėsate, bet jūsų Tėvo Dvasia kalbės jumyse“ (Mt 10, 18-20).

Jeronimo žodžiai priešams sukėlė nuostabą ir pasigėrėjimą. Metus jis kalėjo rūsyje, kur neturėjo jokios galimybės skaityti ir net matyti, bei kentė didžiulius kūno skausmus. Vis

dėlto su galinga jėga ir užtikrintumu jis išdėstė savo argumentus, lyg visą tą laiką būtų lavinęsis ir ruošęsis. Jeronimas, puikiai žinojęs bažnyčios istoriją, atkreipė dėmesį į begalę šventų žmonių, kuriuos kadaise nuteisė neteisingi teisėjai. Jis teigė, jog beveik kiekvienoje kartoje buvo tokių žmonių, kurie, siekdami gerovės savo laikmečio tautai, buvo paniekinti ir persekiojami, o vėliau susilaukdavo pagarbos. Net pats Kristus neteisingo teisėjo buvo nuteistas kaip nusikaltėlis. Jeronimas pareiškė, kad Husas buvo visiškai nekaltas. „Aš pažinojau jį nuo vaikystės. Jis buvo nuostabus žmogus, teisingas ir šventas. <.> Jei kalbėsime apie mane, esu pasirengęs mirti. Iškęsiu kančias, kurias man paruošė priešai ir melagingi liudytojai, turėsiantys atsiskaityti už šmeižtą prieš Dievą, kurio niekas neapgaus. Jūs nuteisėte Viklifą ir Husą ne todėl, kad jie sutersė bažnyčios mokymą, o todėl, jog jie atskleidė gėdingus dvasininkijos darbus: prabangą, godumą, išdidumą ir kitas ydas. Viskas, ką jie skelbė, yra nepaneigiamas, ir aš tam pritariu“.

Jeronimo kalba buvo nutraukta. Vyskupai, drebedami iš įtūžio, šaukė: „Argi mums reikalingi dar kokie nors įrodymai? Savo akimis regime užkietėjusį eretiką“. Pilnas romumo Jeronimas sušuko: „Negi manote, jog bijau mirties?! Metus laikėte mane kalėjime, baisesniam už pačią mirtį. Elgėtės su manimi blogiau nei su turku, žydu ar pagonimi. Visgi aš nesiskundžiu, nes skundai žemina žmogų, turintį širdį ir sielą, nors negaliu nesistebėti tokiu barbarišku elgesiu su krikščionimi“. Vėl kilo nepasitenkinimo banga, ir Jeronimą kaipmat išvedė. Tačiau tarp posėdžiaujančių atsirado ir tokių, kuriems Jeronimo žodžiai padarė neišdildomą įspūdį, ir šie panoro jį išgelbėti. Jeronimą ėmė lankyti žymūs bažnyčios hierarchai, ragindami nors truputį nusileisti. Jam buvo pasiūlytos didelės perspektyvos, jeigu atsisakys priešintis Romai. Tokiems Jeronimas pareiškė: „Įrodykite, remdamiesi Šventuoju Raštu, kad aš klystu, tada išsižadėsiu visko, ką kalbu“.

VII. Mirties nuosprendis Jeronimui Pragiškiui

„Šventasis Raštas,- sušuko vienas inkvizitorius,- kalba pats už save, tačiau kas gali jį suprasti, jei bažnyčia jo neišaiškina“. „Argi žmonių priesakai labiau patikimi nei mūsų Gelbėtojo Evangelija?“ -paklausė Jeronimas.- “Paulius neragino tų, kuriems rašė, klausyti žmonių priesakų, bet sakė: ‘Tyrinėkite Raštus’“. Inkvizitorius sušuko: „Eretikas. Gailiuosi, kad tiek ilgai tave klausinėju. Matau, jog esi apsėstas“.

Greitai buvo priimtas mirties nuosprendis, ir Jeronimą nuvedė į tą vietą, kur buvo sudegintas Husas. Vedamas Jeronimas giedojo, o jo veidas švytėjo ramybe ir džiaugsmu. Jo žvilgsnis buvo nukreiptas į Kristų, ir mirties baimė visiškai jo nepalietė. Kai budelis norėjo uždegti ugnį, Jeronimas jam sušuko: „Eikš drąsiai čia. Uždek ugnį man matant. Jeigu aš bijočiau, manęs čia nebūtų“. Iš visų pusių apimtas liepsnos, paskutinį kartą jis meldėsi: „Viešpatie, visagalis Tėve! Pasigailėk manęs ir atleisk mano nuodėmes, nes Tu žinai, kad aš visada mylėjau Tavo tiesą.“ Jeronimo pelenai, kaip ir Huso, buvo išberti į Reiną. Taip žuvo pirmieji Dievo šviesos nešėjai Bohemijoje. Huso egzekucija sukėlė nepasitenkinimo ir baimės audrą Bohemijoje. Visa tauta suvokė, jog jis krito kaip katalikų dvasininkijos pykčio ir imperatoriaus išdavystės auka. Bažnytinis susirinkimas, nuteisęs jį, buvo kaltinamas žmogžudyste. Kaip niekad anksčiau jo mokymas susilaukė didelio dėmesio. Popiežiaus nurodymu Huso įkvėpėjo – Viklifo – darbai buvo deginami, tačiau išlikę egzemplioriai buvo traukiami iš slėptuvių. Žmonės studijavo juos kartu su Biblija.

Maždaug tuo pat metu prasidėjo ir ginkluota čekų husitų kova, kurios metu siekta politinės krašto nepriklausomybės nuo Šv. Romos imperijos ir religinės nepriklausomybės nuo Romos popiežiaus. Husitai tikėjo Dievo pagalba ir savo veiksmų teisingumu. Popiežius paskelbė du kryžiaus žygius prieš husitus. Visose katalikiškose Europos valstybėse imta mobilizuoti pajėgas ir lėšas. Žygių dalyviams – kryžiuočiams buvo pažadėtas visiškas pačių šlykščiausių

nuodėmių atleidimas. Žuvusiems žygiuose žadėtas didelis atlygis danguje, o likusiems gyviems – kariniai laipsniai. Dėl sunkiai paaiškinamų priežasčių (kryžiuočių buvo kelis kartus daugiau, be to, jie buvo kariai profesionalai) popiežiaus karinės užmačios patyrė krachą. Tada popiežija ėmėsi suktos diplomatijos. Buvo sudaryta taikos sutartis, pagal kurią Bohemija iš dalies gavo sąžinės laisvę, nors iš tiesų Roma ir toliau ją kontroliavo. Čekai iškėlė keturias būtinas taikos sudarymo sąlygas: Biblijos pamokslavimo laisvė; visos bažnyčios teisė dalyvauti Viešpaties vakarienėje ir pamaldos gimtąja kalba; dvasininkijos nušalinimas nuo pasaulietinių ir politinių reikalų; dvasininkijos pavaldumas pasaulietiniams teismams. Popiežija sutiko su šiomis sąlygomis, tik pasiliko sau teisę jas aiškinti. Imperatorius Zigmantas Liuksemburgietis, išdavęs Husą ir Jeronimą, tapo Bohemijos karaliumi. Soste išsėdėjęs tik metus, jis mirė, palikdamas šalį ant pilietinio karo slenksčio. Ištikimi Evangelijos tiesoms čekai net didžiausių persekiojimų metu turėjo vilties, kad užtekės rytmečio aušra. Jų daliai teko sunkus metas, tačiau jie prisiminė žodžius, pasakytus Huso, o vėliau pakartotus Jeronimo, kad turi praeiti šimtmetis, kol patekės skaisti saulė. Išties iki Reformacijos buvo likę lygiai šimtas metų.

.....

*Informacija iš interneto.

ANNE BRENON INTERVIU PRANCŪZIJOS TV KANALUI ARTÈ*

Kiek Ji buvo kankinta, deginta inkvizicijos laužuose, kiek buvo mėginimų ją sukompromituoti, apjuodinti, bet Jėzui Kristui pasišventusių sekėjų, Prancūzijoje vadintų "geraisiais žmonėmis", o bažnyčios - "katarais", atminimas gyvas. Maža to Prancūzijos katarų bažnyčia taip pat gyva. Apie visa tai jums pasakos garsi pasaulyje mokslininkė, istorikė ANNE BRENON, visą gyvenimą nuo paauglystės pasišventusi tiems "geriesiems vyrams" ir "gerosioms moterims", su kuriais bažnyčia elgėsi žvėriškai. Gal kai kas galvoja, kad Bažnyčios nuodėmės nurašytos ir pamirštos...NE. Viskas aprašyta, visi archyvai iškelti į Šviesą, su nekaltai nužudytų žmonių vardais ir gyvenimo bei kančių istorijomis, - viskas perkelta į knygas bei filmus ir šiandien mes galime juos prisiminti, už juos pasimelsti ir tikėti, kad TIESA NENUŽUDOMA. TAI reikia ŽINOTI, kad tokie dalykai niekada nebepasikartotų. Gerai žinau, kad mūsų aplinkoje daug kam tai nepatiks, bet ...

Pristatau tarptautiniu mastu pripažintą katarizmo istorijos specialistę ANNE BRENON (g.1945m.). Ji yra laikraščio „HERESIS“* įkūrėja, daugybės knygų ir straipsnių apie katarizmą autorė, Prancūzijos Archyvų saugotoja. Tačiau, prieš pateikiant šio interviu vertimą, noriu pasakyti vieną svarbų dalyką: Prancūzijos katarų bažnyčia – gyva*.

Anne Brenon

Kadangi aš turėjau galimybę patyrinėti (VU aspirantūroje) Prancūzijos Renesanso epochos kultūrą ir filosofiją, išverčiau garsiausio to meto prancūzų mąstytojo M.de Montenio „ESĖ“ rinkinį iš senosios prancūzų kalbos, tai suprantama, kad man pažįstama tos šalies istorija. Ji nepaprastai dramatiška, įvairi ir stebinanti. Kai kas nors rašo apie krikščionybės krizę Prancūzijoje, nepasako tiesos, iš kur ta krizė būtų *toje* šalyje. Domėjimasis gnosticizmu, vadinamu „slaptuoju“ Jėzaus Kristaus Mokymu, ir tuo, kaip žiauriai jis buvo persekiojamas Prancūzijoje (ir ne tik joje), labai nudžiugau suradusi katarizmo istorikės Anne Brenon veikalus. Skaitydama šios Autorės biografiją supratau, kad ji buvo Dievo pašauktas žmogus liūdyti ir aprašyti Prancūzijos kankinių, vadinamų katarais, pašaukimą sekti Kristumi ir jų gyvenimą.

Perskaičiusi Anne Brenon pokalbį su TV kanalo ARTE redaktoriumi, nutariau jį išversti ir glaustai atpasakoti Annos istoriją.

Po klausimo, iš kur kilo Annos susidomėjimas katarizmo istorija, ji iš pradžių pasimetė ir prisipažino, kad nėra lengva atsakyti į šį klausimą, nes ji jautė, kad „gimė su šiuo pašaukimu“, slėpėjusiu jos „genetikoje“, kad ji pati turi „genus hereticum“, kažką panašaus į „eretiškąją prigimtį“, kuri, kaip teigė inkvizitoriai, buvo paženklinusi užsispyrusių tikinčiųjų katarų šeimas. Erezija buvo perduodama su motinos pienu, įsišaknijusi pačioje žemėje, kultūroje, visoje aplinkoje, persmelkta nuo ankstyvos vaikystės. Anna gimė su ta aistra praeičiai ir prisipažįsta, kad siekė visa tai suprasti giliau, išsiaiškinti, kaip tai vyko *anksčiau...*lyg šiandien man kažko trūktų.

ARTE: Iš kur kilo jūsų susidomėjimas istorija ir katarizmu? Koks buvo jūsų, kaip mokslininko, profesinis kelias?

Anne sako: „Ne atsitiktinai man kilo noras pamatyti tekstus ir dokumentus, kurie leistų bent šiek tiek priartėti prie tos „*anksčiau*“ tikrovės, o ne per rašytojo vaizduotę. Kaip tie praeities

žmonės žiūrėjo į šią žemę ir kaip jie suvokė pasaulį. Nuo 10-12 metų svajojau tapti archeologe, viduramžių istorike. Viduramžiai man pasirodė kaip didžiulė graži freska, įrėminta tvirtų pilių siluetais, po kuriais vaikščiojome su tėvais...Paskui atėjo eilė viduramžių literatūrai, kuri mane labai greitai užkariavo. Pradėjau skaityti d'oīl tekstus (senąją prancūzų kalbą), kad būtų lengviau, - juk buvau prancūzė (gyvenau 80 kilometrų į šiaurę nuo Liono). „Suvalgiau“ viską be atrankos: herojiškus eilėraščius ir ypač dvaro romanus, tada atėjo eilė ... trubadūrams. Iš pradžių turėjau didelių sunkumų su senąja oksitaniška kalba, bet, laikui bėgant, asimiliavau ir ją. Ir kai to pasiekiau, staiga supratau, ką reiškia mano močiutės,

Tulūzos Kapitolijus ir to paties pavadinimo aikštė su Raymondo Moretti suprojektuotu Oksitanijos kryžiumi ant grindinio.

Bressan, prancūzų-provanso tarmės, garsai, bet ne d'oīl. Licėjuje turėjau geriausius prancūzų, lotynų ir istorijos profesorius, kurie man padėjo, skatino, įkvėpė, skaitė paskaitas, vadovavo studijoms. Prisimenu tas labai gyvas ir aistringas diskusijas, apie katarų gyvenimą. Įvairių leidinių apie trubadūrus parašėse aptikau daug užuominų apie šiuos paslaptinguosius eretikus, ir siaubingai troškau apie juos sužinoti dar daugiau. Kaip ir visi kiti, aš pradėjau skaityti viską, kas pasitaikė po ranka...1959-ųjų rugpjūtį, tėvai pagaliau nusprendė padovanoti man trumpą ekskursiją į Prancūzijos pietus. Tai buvo nuostabus šviesų ir šešėlių, jūros, Karkasono, Foikso, Montseguro, Kveribuso, Minervos atradimas, tada beveik iš karto pažadėjau sau, kad *vieną dieną ši žemė bus mano*. Mes buvome laisvai mąstantys ateistai, pasaulietiški žmonės, maitinami Apšvietos dvasia ir netgi nuožmiai antiklerikališki. Mano tėtis reiškė pasipiktinimą netolerancija, kryžiaus žygiais, inkvizicija, nuoširdžiai tuo piktinosi... Daug nevargindama smulkmenomis pasakysiu tik tiek, kad kai ėjau į trečią licėjaus klasę, man tada buvo tik 13 metų, mano pasirinkimas jau buvo aiškus. Nusprendžiau

atsiduoti viduramžių pietų civilizacijos trubadūrų ir katarų, apie kuriuos taip mažai ir prieštaringai rašoma knygoje, tyrinėjimui. Bet aš norėjau žinoti viską! Vienintelis kelias, vedęs į tai, buvo Charters mokykla. Licėjaus profesoriai perspėjo, kad bus labai sunku. Po bakalauro teko išklaudyti dvejų ar trejų metų parengiamąjį kursą, o vėliau – stojamuosius, kuriems, be kita ko, reikėjo stulbinančių lotynų kalbos žinių. Bet buvau pasiruošusi viskam, net palikti savo šeimos kokoną ir gimtąsias vietas, lėkti į Paryžių. 1965-ųjų liepą šie vartai atsivėrė prieš mane. Po dvejų metų parengiamųjų kursų Henri IV licėjuje įstojau į Charters mokyklą su gana gerais pažymiais. 1967 m., kai baigiau antrąjį studijų kursą, turėjau pasirinkti temą savo baigiamajam darbui. Apie savo aistras kalbėjau su Jacques'u Monfrinu, puikiu romanų rašytoju, romanistikos ir provanso filologijos profesoriumi, kurį pasirinkau savo vadovu: „Norėčiau parašyti ką nors trubadūrų tema“. Jis papurtė galvą: „Kritiškas tyrimas šia tema debutantui būtų per sunkus“. Ir tada nusprendžiau jam pasakyti: "Bet dar labiau norėčiau parašyti kūrinį apie katarizmą..." Jo atsakymas buvo gana kategoriškas: "Katarai? Bet tai nerimta mūsų mokyklos absolventui!" Jau tada jie, mano vargšai viduramžių eretikai, turėjo prastą reputaciją tarp prancūzų intelektualų. Nežinojau, kad gali būti taip blogai. Bet tada man teko rašyti tezes apie valdensus. Tai buvo filologinis darbas: 24 religinių tekstų rankraščiai oksitanų kalba, parašyti vėlyvųjų viduramžių Pjemonto valdensų. Ir šis darbas man buvo be galo naudingas – privertė imtis religinės kultūros analizės, kurios man labai trūko, ir kuri buvo būtina rimtoms viduramžių studijoms, ypač erezijų, tyrinėjimams! Ir dėka tų valdensų – ypač dėl jų aiškios ir bekompromisės pozicijos: **„Dievo klausyti geriau nei žmonių“**, – aš atradau krikščioniškojo Rašto tikrovę. Be to niekada nebūčiau galėjusi priartėti prie katarizmo. Deja, prie to aš priėjau dar negreit. Apgyniau baigiamuosius darbus ir 1970 m. baigiau mokyklą, gavau archyvaro-paleografo diplomą, o dar turėjau kurį laiką padirbėti saugykloje, kad formaliai baigčiau mokslus. Bibliotekos saugotojas, archyvaras? Tikėjausi, kad mane išsiųs dirbti į kokią nors nedidelę prefektūrą, geriausia Oksitanijoje**. Tačiau realybė buvo prozaiškesnė: turėjau klasifikuoti archyvinės kolekcijas, dažnai visai nesenas, ką tik gautas iš prefektūros įstaigų ir jas paruošti archyvavimui. Tai daugiausia buvo dokumentai apie administraciją ir vietinę aristokratiją, ir niekas, visiškai niekas, nepriminė mano aistringos meilės viduramžiams, ypač literatūrai ir erezijoms. Turėjau į visa tai įklimpti? Visiškai neturėjau galimybės atsiduoti darbui, kuris mane domino labiausiai. Teko užsidaryti archyvuose. O savo buvusiems kolegoms, bendražygiams ir draugams, sutiktiems gyvenimo kelyje, buvau priversta pripažinti: buvau labai blogas archyvaras...

Oksitanijos pilys

1981m. spalį su didžiuliu džiaugsmu priėmiau mokslininko René Nelli pasiūlymą: padėti jam Karkasone, Aude (Od) departamente, rasti nedidelį centrą, tinkantį moksliniams erezijų tyrimams, būtent **Nacionaliniam katarizmo studijų centrui**. Taip viskas ir prasidėjo. Aštuonerius metus intensyvaus darbo, komanda, sudaryta iš senų ir jaunų tyrinėtojų, darbų, eskizų ir publikacijų, o prieš mus galiausiai iškilo pati erezija jos istoriniame kontekste su žmonėmis, kurie buvo jos nešėjai. 1998 m. buvau priversta palikti centrą, kad skirčiau visą dėmesį katarizmui, Aude departamente, „katarų šalyje“, kuris man tapo „klondaiku“ naujiems „aukso ieškojimams“ ir šlovės troškimui. Aš toliau dirbau su tais pačiais žmonėmis, tais pačiais tyrinėtojais ir savo draugais; susitikdavome kokiokviume ir asmeniniame gyvenime, Montailou mieste ir kitur. Susirašinėjome, skelbėme savo darbus. Ir gyvenome savo gyvenimus. Trumpai tariant, supratau, kad reikia visiškai atsiduoti šiam amatui, nes istorija visų pirma yra amatas. Būti istoriku - ne improvizacija“.

ARTE paklausė Annos: ar tiesa, kad „Cathari Perfects“ („tobulieji katarai“ – kaip juos vadino inkvizitoriai) gyvenimas iš tikrųjų buvo toks sunkus, kaip pasakojama?

Anne Brenon sako, kad „toks yra vienuolių gyvenimas! Benediktinai ir cistersai taip pat neturėjo turto, buvo davę skaistybės įžadus...tad katariškame griežtume nebuvo nieko ypatingo, bent jau viduramžių klestėjimo laikais. Taip pat norėčiau atkreipti dėmesį į tai, kad jų žinia buvo labai optimistiška: jie skelbė, kad „visos sielos yra sukurtos geros ir lygios“ ir kad „visi bus išgelbėti“, net inkvizitorių sielos, bent jau pasak Peyre'o Authier, vieno iš paskutiniųjų didžiųjų pamokslininkų. Jie mėgo juokauti, kad jų žodžiai būtų suprantamesni žmonėms.

Ir vis tik katarizmas buvo žiaurus, - jų nariai, davę „paguodos“ įžadus, buvo pasmerkti mirčiai...Anne Brenon paaiškino, kodėl ji tuos eretikus vadina „geraisiais žmonėmis“ ir niekada nevartoja žodžio „kataras“. Ji nemėgsta to žodžio, nes juos taip vadino jų priešai Reino krašte. Žodis „Katar“ yra vokiečių kilmės. Tai toks žodžių žaismas: kažkas tarp graikiško žodžio „katharos“, reiškiančio „tyras“, ir žodžio „Ketter“, kuris gali būti išverstas kaip „burtininkas, garbinantis katę“. O iš žodžio „Ketter“ vokiečiai vėliau sukūrė žodį „Ketzer“, kuris apskritai reiškia eretiką. Oksitanijoje šis žodis beveik niekada nebuvo vartojamas. Jis išpopuliarėjo po elzasiečio Karlo Schmidto publikacijų 1848 m. ir vokiečio Arno Borsto publikacijų 1951 m. Tuo metu vokiškas žodis „Katharer“ į prancūzų kalbą buvo išverstas kaip „Cathares“.

„Taigi, šiuos katarus reikėtų vadinti „gerais žmonėmis“? - klausia Annos TV žurnalistas?

Anne Brenon: Sąžiningiausias būdas būtų juos vadinti taip, kaip jie *save* vadino: krikščionimis ar apaštalais. Jie save laikė **„tikrąja Kristaus ir apaštalų Bažnyčia“**. Šiuo klausimu noriu pateikti dar vieną paaiškinimą. Tie, kurie buvo vadinami katarais arba eretikais, buvo šios bažnyčios vienuoliai. Tikintieji buvo tiesiog vadinami tikinčiaisiais. Tikintieji sakė, kad yra „nukreipti į Gėrį“, tai yra į tuos, kurie buvo jų dvasininkai, dabar vadinami katarais – „gerais vyrais“ ir „geromis moterimis“. Tačiau inkvizicija sugalvojo jiems kitą pavadinimą – „tobulieji“, kad prilygintų juos senovės manichėjams***. Tai buvo papildomas būdas juos diskredituoti.

ARTE: Bet ar jie buvo dualistai, kaip manichėjai?

Anne Brenon: Ne, jie buvo dualistai būtent todėl, kad buvo krikščionys.

ARTE: Tačiau krikščionių religija nėra dualistinė. Dievas sukūrė pasaulį. Katarai pasakė ką kita, kad velnias tai sukūrė. Kaip galima sakyti, kad jie buvo krikščionys?****

Anne Brenon: Kaip sakė mūsų bendras mokytojas Georgesas Duby: „Visa XI amžiaus krikščionybė buvo visiškai ir spontaniškai manichėjiška“. Katalikų antidualizmas tapo dogma tik XII amžiaus pabaigoje. O latentinis Naujojo Testamento dualizmas buvo daugiau ar mažiau išplėtotas istorijos eigoje, įvairiais laikotarpiais, skirtingų krikščionių grupių, Romos krikščionybės apskritai ir katarų ypač.

Karkasono pilis

ARTE: Ką reiškia „latentinis dualizmas“?

Anne Brenon: Pavyzdžiui, kas pasakyta Evangelijoje ir pirmame Jono laiške, kur Dievas ir pasaulis yra priešinami. Tai garsiosios citatos interpretacija: „**Mano karalystė ne iš šio pasaulio**“. Taigi, ir pasaulis ne iš Dievo.

Ir visą laiką, kol egzistavo katarizmas, jų pamoksluose skambėjo šios priešpriešos tarp Dievo Karalystės ir „šio pasaulio“ (kurio kunigaikštis yra Šėtonas) motyvas, papildantis priešpriešą tarp tikrosios Dievo Bažnyčios, tai yra eretiškos Bažnyčios, ir veidmainiškos, uzurpatoriškos Romos Bažnyčios, kuri buvo sudariusi paktą su šiuo pasauliu. Štai kur tikrosios garsiojo katarų dualizmo šaknys! Cituoju gerąjį žmogų Peyre'ą Authier: „Yra dvi Bažnyčios: viena persekiojama ir atleidžianti, o kita – viską valdo ir kailį nudiria.“ Supraskite: viena Bažnyčia yra gera, bėganti nuo persekiojimo, o kita – piktavališka persekiotoja. /.../ Inkvizicijos, kaip persekiojimo instrumento, atsiradimas tik puikiai patvirtino faktą, kad Romos Bažnyčia yra persekiojanti Bažnyčia. Būtent tuo metu gimė visuomeninė tvarka, kurią Robertas Moore'as pavadino „persekiojančia visuomene“.

ARTE: Kas yra Robertas Moore'as?

Anne Brenon: Robertas Moore'as yra puikus britų medievistas, Niukaslio universiteto profesorius, garsios knygos „Persekiojimai ir jų atsiradimas Europoje“ autorius. Didžiulis Moore'o indėlis į istoriją yra tai, kad jis labai aiškiai parodė, jog, pradedant Tūkstantmečio epocha, mūsų Vakarų Europos krikščioniškoji visuomenė buvo apibrėžiama ir struktūruojama identifikuojant ir deklaruojant kategorijas žmonių, priskirtinų prie išimčių. Pirmiausia tai buvo eretikai, paskui žydai, paskui raupsuotieji ir t.t. Tai buvo ilgo sąrašo, kuris bėgant amžiams tik didėjo, pradžia. Žvelgiant iš šios perspektyvos, eretikai pasirodė ne

kaip pavojinga ir agresyvi krikščionybei jėga, nuo kurios ji turėtų gintis, o kaip krikščionių pasipriešinimo jėga prieš Grigaliaus bažnyčios naujoves: kryžiaus žygius, riterių ordinus...

ARTE: Riterių ordinais?

Anne Brenon: Pavyzdžiui, tamplieriai! Neturėjo katarai didesnio priešo už tamplierius. Viduramžių istorikas Jeanas Flory, kryžiaus žygių ir riterystės specialistas, teigė, kad tamplieriai krikščioniškosios etikos požiūriu buvo „baisus darinys“: vienuoliai, nešiojantys ginklus ir žudantys prisidengę Kristumi, liepiančiu: „Nežudyk! Nepamirškite, kad ne kas kitas, o Bernardas Klervietis – mūsų šventasis Bernardas! – buvo viso to teoretikas. Jis sugalvojo šią vienuolio-kario funkciją, apibrėžęs ją kaip „blogio žudymą“, kuri virto „žmogaus žudymu“. Todėl nieko nuostabaus – galbūt tame yra juodojo humoro? – kad šiuolaikinis ezoterizmas taip lengvai asimiliuoja „katarus“ ir „tamplierius“.

ARTE: Bet jei katarizmas būtų išgyvenęs persekiojimus ir tapęs pergalingu, kaip nutiko Romos katalikybei, ar esate tikri, kad jam būtų pavykę išvengti spąstų ir savo ruožtu nesinaudotų persekiojimais?

Anne Brenon: Jei taip būtų nutikę, jis būtų praradęs savo, kaip krikščionybės, turinčios dualistinę tendenciją, tapatybę, tai yra, krikščionybės, atsisakiusios bet kokios dieviškosios teisės kišimosi į šį pasaulį tapatybės. Argumento „Taip Dievas nori“, katarams būtų nepakakę, kad būtų verti to vardo, kad būtų galima pateisinti bet kokią smurtą. Jei taip būtų nutikę, jie nebebūtų katarai. Tai buvo „Dievo bepročių“ kelias dualistinės evangelizacijos kontekste...

Interviu parengė Pascal Cornuelle / <https://www.arte.tv/fr//> / Sutrumpinta.

Šaltinis: <https://artifact.org.ru/>

.....

***Viskas apie Pranzūzijos katarų bažnyčią ir veiklą** <https://catharisme.fr/a-b/anne-brenon/>

Annos Brenon įsteigtas žurnalas - „HERESIS“

<https://www.circaed-heresis.com/wp-content/uploads/2017/02/Heresis-2017-1.pdf>

****Oksitanija** (oks. *Occitània*) – Europos regionas, kuriame vartojama oksitanų kalbą. Jis apima Prancūzijos pietinę dalį, Monaką ir gretimas teritorijas Italijoje bei Ispanijoje. Šiame regione gyvena daugiau ne 16 mln. gyventojų, o jo teritorija apima apie 200 tūkst. km². Oksitanų kalba – lotynų kalbos pagrindu susiformavusi romanų kalbos atšaka. Katalonų kalba labai panaši į oksitanų, o tarp Oksitanijos ir Katalonijos egzistuoja gana stiprūs istoriniai ir kultūriniai ryšiai.

*****Manicheizmas** - griežtai dualistinis religinis judėjimas, gyvavęs III-XIII a. ir savyje jungęs krikščionybės, gnosticizmo, budizmo, zoroastrizmo ir kitų religijų bruožus. Manicheizmo pradininku laikomas Manis (apie 215- 277 m.), kilęs iš Ktesifono (tuomet Sasanidų valdyto Irako). Gimęs žydų – krikščionių (eklezeitų) šeimoje, jis siekė baigti Jėzaus Apreiškimą, save suvokė kaip didžiųjų religijų įkūrėjų – Jėzaus, Zaratustros ir Budos – įpėdinį.

****Jėzus Kristus niekada nesitapatino su šiuo pasauliu, nuolat pabrėždamas, kad yra iš kito pasaulio – Dievo Tėvo karalystės. Pati krikščionybė buvo dualistinė, nors dualizmu kaltino vadinamus „eretikus“. Kiekvienas sveiko proto žmogus pripažins, kad šis pasaulis yra pilnas blogio, kurį kuria patys žmonės nutolę nuo Dievo. Dogminė krikščionybė šio pasaulio neišgelbėjo ir neišgelbės, nes pati įklimpusi į senas nuodėmes (BE ATGAILOS), žiauriausiu būdu naikinusi ištikimus Jėzaus Kristaus sekėjus. Bažnyčia gyveno NEDORAI, todėl ir vyko Reformacija, kurią gniuždė įvairūs ordinaai, ypač jėzuitų. Palaikoma pasaulietinės valdžios (nors to neturi būti) ši bažnyčia gyvuoja iki šiol.

.....

Anne Brenon kūriniai – skaityti internete:

Анн Бренон. Жизнь и смерть христианской церкви

<https://credentes.livejournal.com/106915.html>

Из "Оплота ереси" - Статья Анн Бренон "По поводу исторического образа катаризма"

<https://ru-middle-ages.livejournal.com/388138.html>

Катары: церковь «Добрых людей»

<https://www.youtube.com/watch?v=1FptmyMd1d4>

АНН БРЕНОН. КЕЛЬНСКИЕ КАТАРЫ.Ересь получает имя

<https://ostal-eretges.livejournal.com/20311.html>

Анн Бренон КАТАРИЗМ И ОТКАЗ ОТ ТЕЛЕСНОСТИ: ПРОБЛЕМА-ЛОВУШКА?

<http://www.fatuma.net/text/brenon-telesn.pdf>

Анн Бренон. СЫНЫ НЕСЧАСТЬЯ

<https://homeread.net/book/syny-neschastya-ann-brenon>

[Бренон Анн - Сыны Несчастья, скачать бесплатно книгу в формате fb2, doc, rtf, html, txt](#)

Анн Бренон. НЕРАСКАЯВШАЯСЯ

[Бренон Анн - Нераскаявшаяся, скачать бесплатно книгу в формате fb2, doc, rtf, html, txt](#)

Daug Anne Brenon knygų: <https://gnosis.study/library>

KAS inkvizitorius?

Na ir pagaliau, pamėginkime atsakyti į klausimą, KAS GI YRA INKVIZITORIUS, bet koks žudikas, galintis pakelti ranką prieš kitą?

Nejaugi jums nekyla klausimas, iš kur tiek klaidų, tiek nusikaltimų krikščionybės istorijoje? Pasaulis, kuriame dominuoja krikščioniais save vadinantys žmonės, yra ant pražūties slenksčio, o jų žiaurumui galo nesimato. Kodėl tame pasaulyje NĖRA Jėzaus Kristaus MEILĖS? Kas

užtemdė Jo gyvą ŽODĮ? Ar tas, kuris gundė Jėzų dykumoje? Bet kodėl *tas* vis dar čia? Tik nerodykime pirštais į kitus. Blogio idėja turi savo istoriją. Nebijokime pažvelgti į jos puslapius. Viskas surašyta. Kelio skaudų klausimą, nes matau, kur esame.

Ar galite įsivaizduoti, KIEK buvo parašyta knygų apie Jėzaus Kristaus Mokymą vadinamą Žodžiu? Tomų - nesuskaičiuojama galybė, o Dvasios Tiesos Žemėje vis nėra. Kiek buvo nužudyta žmonių krikščionių tarpusavio kovose ir krikščionių kovose su kitatikiais? Aukų begalė. Kodėl tai vyko ir tęsiasi iki šiol? *Kažkas* žiauriai pamelavo tikintiems Kristumi. Kas?

Šėtono išperos dalinasi ne savo pasauliu, grobia žmones, vaikus, žudo ir žudosi ir vis dar maža jiems turto. Nusipaišę kaktas pelenais pseudokrikščionys vaidina šventuosius...be gėdos prieš Dievą. Jie Juo seniai netiki. Jie tiki tik savo galybe ir vis ją stiprina visų kitų sąskaita. Užtemdys jie Dangų ir sujauks visų žmonių gyvenimus, ir ateis paskutinė diena...Tai – ne pranašystė. Tai realybė. Visi *tai* mato, tik ne šėtono apsėstieji.

O ko mes laukiame? Kaip elgtis doram žmogui šiose aplinkybėse? Melstis Dievui ir laukti, kol kažkas ateis mus nužudyti? Kodėl mes negalime su juo kovoti KITAIP? Ar dvasios neturime? Ji buvo siūsta kaip Guodėja. Kur mūsų akys žiūri, kas Jos nematome?

Bėda ta, kad patys „krikščionys“ tą Guodėją išvijo iš savo gyvenimo jau labai seniai... Ne šiandien, o prieš daug metų, kai Jėzaus apaštalai ir pirmieji kunigai buvo žudomi Romoje, tame „šventajame mieste“, kur stovi Vatikano rūmai.

Žmogus gyvena šia diena ir jos rūpesčiais. Jam nėra kada gilintis į visko pradžią, į istorijos šaltinius. Aš nesu labai gera istorikė, man irgi tenka remtis geresniais ir daugiau žinančiais. Bet man *tai* rūpi ir aš noriu su jumis dalintis tuo, kas man skauda. Aš negaliu išeiti iš šio pasaulio nesižinojusi Tiesos. Kam tada gyventi, jei Ji nerūpi? Parengiau jums šiek tiek skaitalo, rimto ir skausmingo iš istorijos puslapių. Analizuokite. Patirkite bent širdimi ir protu, ką teko patirti kitiems, gyvenusiems ir kentėjusiems gerokai anksčiau už mus. Ir darykite išvadas. Kristus skelbė **Tiesos Šviesą, Dvasios Tiesą**. Tuose Žodžiuose – visa esmė. Tik Dvasia mus gali išvaduoti iš kančių. Beje, ne tik Kristus nurodė į Ją kryptį, tą kryptį rodė 500 metų anksčiau už Kristų – avataras Buda. Dvasingumas, dharma – štai mūsų kelias į išsivadavimą nuo kančių. Tie, kas gyvąjį Kristaus Mokymą

sunaikino savo dogmomis yra žiaurus inkvizitorius ir jis neša atsakomybę už visų nekaltų žmonių kančias. Kas jis?

Pra-re-gė-ki-me!!! Atsiverskime. Kai dangus užtems, – bus per vėlu.

Klausimas, kas kaltas – senas kaip žmonija. Prisiminkime istoriją. Kas mūsų inkvizitorius? Kur mūsų parakletai?**

AR DIDYSIS INKVIZITORIUS DAR GYVAS...?

Prisiminkime istoriją:

„1234 m., kariniam kampanijos prieš katarus (kas jie buvo, skaitykite nuorodoje ir atsakykite į klausimą, ar reikėjo juos žudyti?) etapui iš esmės pasibaigus, **popiežius Grigalius IX įsteigė inkviziciją** aktyviai kovai su eretiškais judėjimais, įskaitant katarus. Inkvizicija veikė pietuose Tulūzoje, Albyje, Karkasone ir kituose miestuose XIII-XIV a. Jai pavyko galutinai sunaikinti katarizmą, o rėmėjus nustumti į pogrindį. Bausmės katarams buvo labai įvairios. Dažniausiai jie buvo priversti nešioti geltonus kryžius ant drabužių kaip išorinės atgailos ženklą. Nenorintys atgailauti arba į katarizmą grįžusieji būdavo kalinami, iš jų konfiskuojamas turtas. Kategoriškai atsisakiusieji atgailos būdavo sudeginami gyvi. Dominikonų ordino broliai keliaudavo į miestus ir kaimus, skelbdami Bažnyčios mokymą ir agituodami prieš ereziją. Kai kuriais atvejais jie dalyvavo katarų persekiojime. Popiežių represijos ne mažėjo, bet tik didėjo.*

*Istorikas Rafaelis Lemkinas, XX a. pirmas pavartojęs terminą „genocidas“ kryžiaus žygi prieš albigiečius pavadino „**vienu akivaizdžiausių genocido atvejų religijos istorijoje**, o Markas Gregoris Pegas pridėjo: „**Albigiečių* kryžiaus žygis atvedė į Vakarus genocidą, susiejant dieviškąjį išgelbėjimą su masinėmis žudynėmis, paverčiant skerdynes meilės poelgiu, kaip Jo auka ant kryžiaus**“. (Wikipedija.com)*

.....

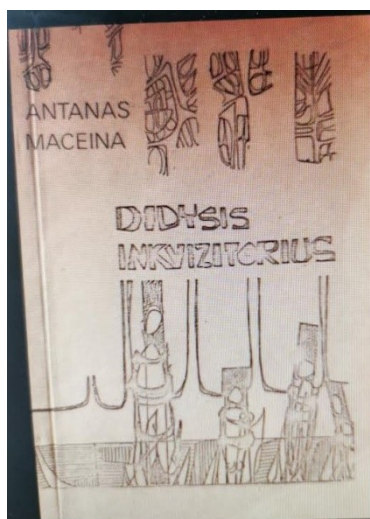
Fiodoro Dostojevskio romane „Broliai Karamazovai“ randame legendą apie inkvizitorių. Antanas Maceina (1908 -1987) vienas žymiausių Lietuvos filosofų ir religinių poetų savo laiku analizavo pamatinius žmogiškosios būties klausimus, kas yra laimė, laisvė, religijos įtaka žmogaus gyvenime...per Dostojevskio „Didžiojo inkvizitoriaus legendos“ prizmę.

A.Maceina rašė:

„Didžiojo inkvizitoriaus legendoje“ žmogaus nuasmeninimas yra Dostojevskio atskleistas visu šiurpumu. Inkvizitorius iškyla čia kaip naujo gyvenimo atstatytojas, gyvenimo - be Dievo: visa inkvizitoriaus karalystė yra įkūnyto ateizmo vaizdas. Sykiu ji yra ir vaizdas naujo žmogaus, kuris, paneigęs Dievą, keičiasi visu plotu: „Ir pasaulis keičiasi, ir veiksmai keičiasi, ir mintys, ir jausmai“...

Ir mes šiandien klausiamo: Kas nuasmenino žmogų iki tokio gyvuliško lygio? Kas jį pavertė bedvase savęs nesuvokiančia būtybe, labiau panašią į žvėrį, nei į žmogų...Tai, manau, svarbu išsiaiškinti šiandien, kai pasaulis, rodos, byra prieš akis. Istorijos išmesti į šiukšlyną nepavyks niekam, kad ir kaip besidangstyti koku figos lapeliu. Skaitome. Antanas Maceina klausė...

KAS YRA DIDYSIS INKVIZITORIUS?

Didysis inkvizitorius yra vienas iš įsimintiniausių ir filosofine prasme giliausių personažų Fiodoro Dostojevskio romane „Broliai Karamazovai“. Šis veikėjas pasirodo kaip Ivano Karamazovo sukurtoje alegorinėje legendoje, kurią jis pasakoja savo broliui Aliošai.

Legenda apie Didįjį inkvizitorių nagrinėja žmogaus laisvės, tikėjimo, valdžios ir moralės temas, keliančias klausimus apie Dievą ir žmogaus santykį.

Legendoje pasakojama, kad Jėzus Kristus sugrįžta į žemę XV amžiaus Sevilijoje, tuo metu, kai veikia inkvizicija. Kristus, tylus ir mylintis, pasirodo tarp žmonių, stebuklingai gydo ir atgaivina mirusius. Tačiau netrukus jį pastebi Didysis inkvizitorius, kuris jį suima ir pasmerkia sudeginti ant laužo. Naktį Didysis inkvizitorius aplanko kalėjime įkalintą Kristų ir pradeda ilgą monologą, kuriame paaiškina savo poelgio priežastis.

Didysis inkvizitorius kaltina Kristų, kad Jis žmonėms suteikė per daug laisvės, dėl kurios jie kenčia. Jis sako, kad žmonės nesugeba susidoroti su laisve, nes ji atneša abejones, kančias ir moralinę atsakomybę. Inkvizitorius tvirtina, kad žmonės nori ne laisvės, o duonos, saugumo ir aiškių nurodymų, kaip gyventi. Pasak jo, žmonija yra silpna ir lengviau pasiduoda stipriai valdžiai, kuri išsprendžia jų problemas ir prisiima atsakomybę už jų likimą. Jis sako Kristui: „**Tu žmonėms pasiūlei laisvę, bet jie nori būti vergais.**“

Didysis inkvizitorius pateikia tris Kristaus gundymus dykumoje, aprašytus Evangelijoje pagal Matą (Mt 4, 1–11)**, kaip pagrindinius argumentus prieš laisvę. Jis teigia, kad šie gundymai – akmenų pavertimas duona, šuolis nuo šventyklos ir pasaulio karalystės valdžia – yra simboliai, atspindintys tai, ko žmonės iš tikrųjų trokšta. Inkvizitorius sako, kad Kristus atmetė šiuos gundymus, nes norėjo, kad žmonės pasirinktų Jį iš meilės ir laisvės. Tačiau, jo manymu, žmonija nėra pajėgi gyventi tokia laisvės pasaulyje – jiems reikia duonos, stebuklų ir stiprios rankos, kuri juos valdytų.

Didysis inkvizitorius teigia, kad Bažnyčia perėmė tai, ką Kristus atmetė – ji suteikė žmonėms stebuklus, mistiką ir autoritetą, kurie padeda jiems gyventi be moralinių abejonių ir laisvės naštos. Jis sako: „**Mes pataisėme Tavo darbą ir sukūrėme tikrą laimę žmonėms.**“

Inkvizitorius mato save kaip žmonijos gelbėtoją, kuris atėmė laisvę, kad žmonės galėtų būti laimingi ir apsaugoti. **Kristus šio monologo metu tyli, o tai simbolizuoja Jo meilę ir kantrybę.** Atsakydamas į inkvizitoriaus kaltinimus, **Jis tiesiog pabučiuoja jį.** Šis veiksmas atskleidžia Kristaus atleidimą ir dievišką meilę, kuri yra aukščiau visų žmogaus argumentų. Po šio bučinio inkvizitorius paleidžia Kristų, bet liepia Jam niekada nebegrįžti.

Legenda apie Didįjį inkvizitorių yra daugiasluoksnė alegorija, atspindinti sudėtingą žmogaus prigimtį, tikėjimą ir moralę. Per Didžiojo inkvizitoriaus monologą Dostojevskis kelia klausimus apie tai, **ar žmonės iš tikrųjų nori laisvės, ar jie renkasi patogumą ir saugumą. Ar tikėjimas įmanomas be prievartos? Ar žmogus gali būti atsakingas už savo moralinius pasirinkimus, kai nėra išorinės kontrolės?**

Didysis inkvizitorius tampa žmogaus siekio valdyti kitus ir atmesti laisvę simboliu. Kristus, savo tyla ir bučiniu, simbolizuoja aukščiausią laisvės ir meilės principą. Ši scena išryškina dvi priešingas vizijas – autoritarinę kontrolę, kuri siekia apsaugoti žmoniją nuo jų pačių silpnumo, ir laisvę, kuri leidžia žmogui atrasti Dievą ir gyvenimo prasmę per savo

pasirinkimus. **Legenda apie Didįjį inkvizitorių išlieka aktuali filosofiniu ir teologiniu požiūriu, kviesdama apmąstyti tikėjimo, laisvės ir moralės dilemą*.**

AUTORIAUS ŽODIS PIRMAJAM LEIDIMUI

Panagrinėti Dostojevskio „Didįjį inkvizitorių“ buvo senas mano noras, kurį tačiau galėjau įvykdyti tik tai tremtyje. Žmogaus nužmoginimas, gimęs technikoje ir išaugintas totalistinėje valstybėje, padėjo suprasti inkvizitoriaus užsimojimus. Pastarųjų dešimtmečių gyvenimas juk ir buvo ne kas kita kaip gyvoji inkvizitoriaus darbo scena. Šio darbo galo dar nematyti. Todėl istorinė inkvizitoriaus prasmė tebėra aktuali ir jo „pataisų“ grėsmė — nepraėjusi. Kas nėra skaitęs Dostojevskio „Didžiojo inkvizitoriaus legendos“, turi šią studiją pradėti priedu, kuris šią legendą ir sudaro. Ją išvertė Vincas Kazokas. Jam šia proga tariau gilią padėką žodžiu. Legendos tekstai, naudojami studijoje, yra versti mano paties, todėl žodine savo forma jie kai kur skirsis nuo legendos vertimo, nors savo mintimis jie visur sutaps. „Tremtinių mokyklos“ redaktoriui Anatolijui Kairiui, sutikusiam šią studiją įglausti į jo redaguojamo žurnalo rėmus, ir „Atžalyno“ leidyklai, pajėgusiai šiuo sunkiu metu ją išleisti, priklauso didelė padėka ir pagarba.

Nürtingen, 1946 m. spalio 10 d. Autorius

AUTORIAUS ŽODIS ANTRAJAM LEIDIMUI

Pirmoji šios studijos laida, pasirodžiusi 1946 metų pabaigoje, buvo išplatinta per keletą mėnesių. Tačiau reikėjo poros metų, kol buvo paruošta antroji. Joje esama jau kai kurių pakaitų. Visų pirma „Didysis inkvizitorius“ yra įglaustas į eilę autoriaus iš dalies parengtų, iš dalies rengiamų studijų, pavadintų bendru „Cor inquietum“ vardu. Jų visų turinys yra tas pats: Dievo ir žmogaus santykiai gyvenamojoje mūsų tikrovėje. Jų visų šaltinis yra tas pats: didieji poezijos kūriniai. Jose autorius mėgina poetų pavaizduotą Dievo bei žmogaus santykį išreikšti kasdienine kalba ir tuo būdu jį priartinti mūsų suvokimui. Tačiau šios studijos anaipatol nesirengia virsti tik paprastu didžiųjų meno kūrinių atpasakojimu. Jos nori pralaužti poetinio vaizdo sienas, paregėti būties problematiką bei jos sprendimus, kurie amžiais kankina žmoniją ir kurie poetų yra giliau pergyvenami bei ryškiau išsakomi negu visų kitų. Šioms pastangoms pateisinti ir esminei poezijos bei filosofijos tapatybei atskleisti autoriaus yra parašytas ir čia pridėtas įvadas, pavadintas „Filosofija ir poezija“, skirtas visai minėtų studijų eilei. **Po „Didžiojo inkvizitoriaus“, kuriame yra nagrinėjami Dievo ir žmogaus santykiai pasaulio istorijoje, turėtų eiti „Jobo drama“, kurioje autorius bando tuos pačius santykius nušviesti asmeniniame atskiro žmogaus gyvenime, pasigaudamas kenčiančio Jobo pavyzdžio.** Ypatingą Dievo ir žmogaus santykį — kovos santykį — vaizduoja A. Mickevičius „Vėlinių“ Konrado didžiojoje improvizacijoje, kurios sklaida turėtų sudaryti trečiąjį šio ciklo tomelį, pavadintą „Kova su Dievu“. Kaltė ir ją lydinti atgaila taip pat yra savotiškas žmogaus nusistatymas Dievo atžvilgiu, nepaprastai giliai išreikštas Dostojevskio veikalu „Nusikaltimas ir bausmė“. Šitą klausimą autorius taip pat norėtų pajudinti. Galimas daiktas, kad ilgainiui iškils dar kitų įvairių problemų, nes Dievo—

žmogaus sritis yra neišsemiamą, kaip jie patys yra neišsemiami. Tačiau viso šio plano įvykdymas priklausys nuo daugelio įvairių aplinkybių, kurios, deja, dabartiniame mūsų gyvenime greitai kinta. **Pirmasis šio sumanyto ciklo tomelis yra skirtas „Didžiojo inkvizitoriaus“ problemai.** Pagrindinė savo sąranga ir savo klausimų esminiu sprendimu ši studija pasiliko tokia pati, kokia buvo ir pirmojoje laidoje. Vis dėlto daugelyje vietų kai kas buvo praplėsta, papildyta, kiek kitaip išreikšta ar pagrįsta atsižvelgiant į kritikų pastabas bei pageidavimus. **Visai naujai yra parašyta pabaiga „Tylintis Kristus“, kur mėginama atsakyti į priekaištą, esą Kristaus tyla padaranti Jį rytietišškai pasyvų ir todėl netikrą Evangelijos atžvilgiu.** Pačios legendos tekstas, buvęs pirmojoje laidoje, čia yra praleistas. Paskleidus jį visuomenėje, Dostojevskio kūrinio turinys pasidarė žinomas ir todėl nereikalingas knygai didinti, nes spausdinimo sąlygos šiuo metu yra labai sunkios. Autoriaus sumanytas ciklas gali pasirodyti mūsų visuomenėje tik dėka kun. Pr. M. Juro (Lawrence, Mass.). Tai yra vienas iš tų didžiųjų lietuviškosios kultūros mylėtojų, kuris nenuilstamai ją remia, aukodamas jai savo jėgas ir sunkauso savo darbo santaupas. Ne viena knyga galėjo išvysti šio pasaulio šviesą tikrai kun. Juro auka. Budri jo akis stebi kiekvieną lietuviškosios kultūros ryškesnį laimėjimą ir jį paskatina bei paremia. Atkreipęs dėmesio ir į šios studijos autoriaus rašinius, kun. Juras sava iniciatyva prisiėmė sunkią jų išleidimo naštą. Jam tad priklauso didelė padėka ir pagarba. Šia proga autorius dėkoja ir Dostojevskio bei Solovjovo tyrinėtojui prof. Vl. Šilkarskiui (Bonn a/Rh.), kuris dideliu entuziazmu sutiko pirmąją šios studijos laidą ir savo pastabomis atkreipė autoriaus dėmesį į „Didžiojo inkvizitoriaus legendos“ kilmę iš Solovjovo paskaitų apie dievažmogiškumą.

Autorius Schwäbisch GmÜng 1948 m. Kristaus Karaliaus šventės dieną

AUTORIAUS ŽODIS TREČIAJAM LEIDIMUI

Trumpai prieš I pasaulinį karą rašytojas Stefan Zweig ir filosofas Martin Buber svarstė sykį klausimą, **kas iš 19-ojo šimtmečio įžymybių liksią žmonijos kelrodžiais ir ateityje.** Prakalbėję ištisą naktį, juodu galų gale sutarė, kad tai būsią **Soeren Kierkegaard (1813—55) ir Fiodor Dostojevskij (1821—81).** Parinkimas buvo iš tikro pranašiškas. Juk po šio pokalbio praėjo daugiau negu 60 metų, o Kierkegaardo ir Dostojevskio vardai ne tik neišbluko, bet, priešingai, ėmė švytėti vis ryškiau ir patraukliau. S. Zweigas ir M. Buberis nujautė, kad hėgeliškoji „visuotinės dvasios“ filosofija baigiasi ir kad prasideda rungtynės už atskiros sielos likimą; kad **kosmologinis mąstymas Vakaruose užleidžia vietą antropologiniam mąstymui, kurio viduryje stovi ne Dievas kaip savimonės ieškanti visatos dvasia ir ne žmogus kaip šios dvasios išsivystymo praeinanti apraiška, bet Dievas ir žmogus kaip du asmens, kurie laisvai susitinka ir laisvai išsiskiria.** Kierkegaardas ir Dostojevskis yra šio naujo tarpsnio šaukliai bei pradininkai. Greičiausiai juodu patys nebus apie vienas kitą nė girdėję. Vis dėlto juodu jungia bendras pradas, būtent rūpestis žmogumi; jungia tiek ankštai, jog L. Šestovas net vadina Dostojevskį „Kierkegaardo gyvavaizdžiu (dvoinik)“: kaip Kierkegaardas nusisukęs nuo Hėgelio ir atsigrįžęs į Jobą, ši poetinį asmeninį likimo mąstytoją, taip lygiai ir Dostojevskio romanai esą, pasak Šestovo, ne kas kita kaip „Jobo temos variacijos“. Kierkegaardas ir Dostojevskis išsilaužė iš

visuotinybės kategorijų ir susitelkė aplinkui asmens vienkartybę. Čia slypi jų naujumas Vakarų minties istorijoje ir jų aktualumas mūsų amžiui, kuris, kolektyvo spaudžiamas, gyvenimą daro vis labiau beveidį ir bevardį. „Didžiojo inkvizitoriaus legendoje“ žmogaus nuasmeninimas yra Dostojevskio atskleistas visu šiurpumu. **Inkvizitorius iškyla čia kaip naujo gyvenimo atstatytojas, gyvenimo — be Dievo: visa inkvizitoriaus karalystė yra įkūnyto ateizmo vaizdas.** Sykiu ji yra ir vaizdas naujo žmogaus, kuris, paneigęs Dievą, keičiasi visu plotu: „Ir pasaulis keičiasi, ir veiksmai keičiasi, ir mintys, ir jausmai“, kaip tai Dostojevskis yra parodęs jau ankstyvesniame savo romane „Velniai“ (1871 —72)³. „Didžiojo inkvizitoriaus legendoje“ ši bedievio žmogaus kaita yra perkelta į kasdieną ir tuo būdu virtusi ateistinės būsenos regimybe. Reikia tik pasidžiaugti, kad lietuviškoji šios giliapasmės legendos interpretacija nūnai susilaukia net 3-iosios laidos. Jos pageidavo studentai ateitininkai. Tai ženklas, kad jaunimas savaime jaučia augančią grėsmę žmogiškajam asmeniui, kuris šiandien vis labiau virsta „psichiniu daiktu“, kaip šią grėsmę apibūdino neseniai miręs didis krikščioniškojo egzistencializmo atstovas Gabriel Marcel. Jaunimas stengiasi ieškoti šios grėsmės šaknų ir pasižvalgyti po jos kasdieninį įsikūnijimą. Čia tad ir pasisiūlo Dostojevskio legenda kaip akivaizdus nurodymas, kuo virsta žmogus, iškeitęs laisvę į laimę ir džiūgaujantis, kad galys savą duoną imti iš kito rankų. Ar jaunimas dalinsis šiuo džiaugsmu? Štai klausimas, kuris šiandien liečia kiekvieną, norintį išlikti asmenybe. Domėjimasis Dostojevskiu ir yra tokio ryžto paguodžiantis ženklas. Leidžiant šios knygos 3-iają laidą „instant printing“ būdu, nėra galimos pataisos bei pakaitos. Tačiau nors ši legendos interpretacija ir yra rašyta daugiau negu prieš 25 metus, autorius nesiimtų joje nieko keisti iš esmės, net jeigu ir galėtų. Gal tik kiek patobulintų stilių ir vieną kitą kalbos bei rašybos mažmožį. Šia proga autorius visu nuoširdumu dėkoja Chicagos Ateitininkams Sendraugiams, kurie greita atoveika anam studentų pageidavimui ir savu rūpesčiu įgalino šią jau seniai nebegaunamą knygą iš naujo paskleisti lietuviškoje visuomenėje.

*Antanas Maceina** Muenster/West., 1973 m. lapkričio 5 d.*

IVADAS FILOSOFIJA IR POEZIJA

Kaip R. M. Rilke savo „Duineser Elegien“, taip F. M. Dostojevskis „Didžiojo inkvizitoriaus legendą“ laikė pačiu geriausiu savo veikalu. Iš tikro šitoje legendoje yra visas Dostojevskis: su sava dialektika, su sava žmogaus samprata, su savu pasaulio pergyvenimu. Tai, kas kituose veikuose yra išsklaidyta ir išdalinta, kas juose yra tik užbrėžta, bet neišvystyta, čia pasirodo nuostabioje vienybėje ir pilnatvėje. Visi Dostojevskio kūrybos siūlai, anksčiau bėgę skyrium, čia susitinka ir sukuria nuostabų audinį. Visos jo idėjos susijungia į vieną galingą vaizdą. „Didžiojo inkvizitoriaus legenda“ virsta Dostojevskio kūrybos viršūne. Kokią tad turime teisę šį didelį poezijos kūrinį nagrinėti filosofiniu požiūriu? Kokiu pagrindu remdamiesi drįstame pojusčius jo vaizdus išversti į protines sąvokas? Kas yra bendro tarp poezijos ir filosofijos? Argi nepasklidusi yra nuomonė, kad šios dvi žmogaus kūrybos sritys stovi toliausiai viena nuo antros? M. Heideggeris vienoje vietoje yra pastebėjęs, kad jo filosofiją galima laikyti Rilke's poezijos, ypač „Duineser Elegien“, komentaru \ Ir ši jo

pastaba nėra atsitiktinė. Skaitant minėtus Rilke's kūrinis, negalima nusikratyti įspūdžiu, kad tarp heidegeriškojo ir rilkiškojo pasaulio bei žmogaus pergyvenimo esama labai didelio panašumo. Skirtumas yra tik tas, kad Rilke savo pergyvenimą išreiškia visą kartu, pasigaudamas vientiso poetinio simbolio, o Heideggeris jį išreiškia eidamas protinės sklaidos keliu ir pasinaudodamas atitrauktomis sąvokomis. Rilke's pergyvenimas virsta skambiais eilėraščiais, o Heideggerio — sunkiai skaitomu filosofiniu veikalu. Tačiau išvidinė dvasia, toji, Aristotelio žodžiais tariant, entelechija, kuri laiko Rilke's poeziją ir Heideggerio filosofiją ir kuri jų abiejų kūrinuose išsiskleidžia, yra ta pati. Tas pats pasaulis, be galo svetimas ir tolimas; tas pats žmogus, nusviestas į dabartinį buvimą ir jame uždarytas be prošvaisčių į anapus; tas pats gyvenimas, nuolatos žengias į mirtį kaip į visišką galą. Ar Heideggeris sąmoningai Rilke's pergyvenimus sutapdė su savaisiais ir juos išvertė į filosofinę teoriją, gali pasakyti tik jis pats. Greičiausiai pagrindinio požiūrio į būtį atitikimas savaime jį patraukė į Rilke's kūrinis, kurie jam patarnavo kaip pradedamasis jo filosofijos akstinas. Tačiau, kaip ten būtų, viena yra aišku, kad Rilke's poezija ir Heideggerio filosofija yra išaugusios iš tos pačios pasaulėjautos ir iš tos pačios pasaulėžiūros. Jų kelias iš sąmonės į objektyvinį gyvenimą buvo kitoks. Jų reiškimosi priemonės buvo skirtingos. Tačiau jų esmė pasiliko ta pati. Šitas pavyzdys rodo, kad tarp filosofijos ir poezijos esama gilaus išvidinio ryšio. Dažnai girdimas teigimas, esą filosofija esanti poezijos priešingybė, yra teisingas tik išraiškos priemonių, bet ne pačios esmės atžvilgiu. Turbūt neatsitiktinis dalykas, kad tik dvi žmogiškosios kūrybos rūšys naudoja žodį kaip savo objektyvacijų pavidalą, būtent: filosofija ir poezija. Tik šitos dvi žmogaus dvasios dvynukės savo esmę išskleidžia žodyje ir per žodį. Tik filosofui ir poetui tinka šv. Augustino posakis, kuriuo jis mėgino išreikšti dieviškosios kūrybos būdą: „nec aliter quam dicendo facis". Filosofas ir poetas kuria sakdami. Jie, kaip ir Adomas kūrinijos akivaizdoje, duoda vardus giliausiems savo sielos virpėjimams, giliausioms įžvalgoms į būties sąrangą; jie pavadina daiktus — jų ypatybes, jų santykius ir galop pačią jų esmę. Todėl jų žodis turi visai kitokios prasmės negu mokslininko. Mokslininko žodis visados yra daugiau ar mažiau terminas, daugiau ar mažiau etiketė, prilipdyta prie daikto paviršiaus ir išreiškianti tik vieną kurią, dažniausiai atsitiktinę, daikto ypatybę. **Todėl mokslas nemėgsta žodžio.** Idealinė jo išraiškos priemonė yra formulė. Tuo tarpu filosofijai ir poezijai formulė yra karstas, kuriame sustingsta jų gyvybė. Juodvi abi esti gyvos tiktai žodžiu. Tačiau žodis, kaip ir kiekvienas tikras žmogaus kūrinys, jeigu panaudosime N. Hartmanno terminologiją, yra dvisluoksnis. Pradine savo kilme žodis yra meniškas. Kitaip sakant, jo garsuose glūdi įvystytas konkretus ir individualus kurio nors daikto pergyvenimas. Jis yra garsinė-skiemeninė pergyvenimo išraiška, garsinis-skiemeninis pergyvenimo vaizdas. Vaizdinis pradas žodyje yra pirmykštis ir esminis. Galime šiandien jo ir nebejausti. Gali žodžio garsai šimtmečių eigoje ir pakisti. Gali jie net atitrūkti nuo pirmykščio tautos pergyvenimo. Tačiau savo esmėje žodis turi garsais išreikštą daikto įspūdį. Ne patį daiktą, koks jis yra objektyvinėje tikrovėje — tai būtų magiškas žodžio supratimas, — bet subjektyvinį daikto įspūdį, kurį gavo žodį kurias žmogus. Į šitą tad vaizdinį žodžio pradą ir atsiremia poezija. Šiuo atžvilgiu B. Croce teisingai mano, kad poezija nesanti kažkas svetima kasdieninei mūsų kalbai. Priešingai, poezijos branduolys glūdis jau pačioje žodžio

kilmėje. Poezija meninėmis savo lytimis tik išryškinanti, ištobulinanti ir atbaigianti šią branduolį, kurį kiekvienas žmogus naudoja savo kalboje, kuris tačiau pasilieka tarsi aptemęs ir todėl nesugaunamas. Poetas ištaria tą patį žodį, bet taip, kad tasai branduolys atsiverias ir apsireiškias visu savo grožiu bei tobulumu. Kasdieninė kalba esanti sėkla, kuri išauganti ir pražydingi poezijoje. Kalba esanti poezijos priešlytis. Vis dėlto vienas tik vaizdinis pradas žodžio visumos dar neišsemia. Žodyje glūdi ne tik garsinis įspūdis — individualaus ir konkretaus — vaizdas, bet ir atitraukta — todėl bendra ir gimininė — sąvoka. Paliksime šalia neišspręstą klausimą, ar šitas sąvokinis pradas yra atsiradęs kartu su žodžiu, ar vėliau jam įdiegtas refleksijos bei atotraukos keliu. Viena yra aišku, kad šiandien žodis yra ir sąvoka. Dar daugiau, šiandieninis žodis yra net daugiau sąvoka negu vaizdas. Jeigu pirmykščio įspūdis garsinis vaizdas žodyje dabar yra apsitrynęs ir apiblukęs, tai sąvokinė jo pusė yra stipriai išryškėjusi. Visų aukštosios kultūros tautų kalba darosi atitrauktesnė ir atitrauktesnė. Sąvoka išsivysto, vaizdas menkėja. Sąvoka žodyje auga vaizdo sąskaita. Į šią tad sąvokinį žodžio pradą ir atsiremia filosofija. Aukščiau minėtą Croce's mintį reikia pratęsti ligi kalbos ir filosofijos santykių. Žodis slepia savyje ne tik poezijos, bet ir filosofijos branduolį. Kasdieninėje savo kalboje žmogus jį vartoja, bet neryškiai ir netikrai. Kasdienos kalboje sąvoka taip pat yra aptemusi, kaip ir vaizdas. Bet kai šią žodį ištaria filosofas, sąvoka atgyja, nusikrato bet kuriuo individualumu bei konkretumu, pasidaro bendra ir atitraukta, todėl galinti išreikšti ir daikto esmę, ir iš jos kylančius butinius santykius. Šituo atžvilgiu kasdieninę kalbą taip pat galima vadinti sėkla, kuri išauga ir pražydi filosofijoje. Kalba yra ir filosofijos priešlytis. Todėl nors filosofijos ir poezijos keliai, kaip matome, išsiskiria, nuveddami šias dvi seseris į skirtingus išraiškos pavidalus (sąvoka—vaizdas), tačiau jų abiejų šaknys keroja toje pačioje dirvoje, būtent žodyje. Žodis yra pirmykštė filosofijos ir poezijos jungtis. Jis jas abi pagimdo ir jas abi palaiko, nors ir kisdamas jų įtakoje. Poezijoje žodis virsta vaizdu, nors ir nenustoja pirmykščio sąvokinio prado. Filosofijoje žodis virsta sąvoka, nors ir nepraranda pirmykščio vaizdinio prado. Tačiau bent teoriškai galima įsivaizduoti kūrinį, kuriame abu šie pradai būtų išvystyti ligi aukščiausio laipsnio ir sykiu suderinti išvidinėje sutartinėje. Tokiame veikale žodis pasidarytų pilnutinis. Toks veikalas taptų filosofijos ir poezijos sinteze ne tik savo esme, bet ir išviršiniu pojutiniu savo pavidalu. Ar šitoks bandymas nėra Platono dialogai? Ar prie šitokios sintezės nepriartėja ir Dostojevskio „Didžiojo inkvizitoriaus legenda"? Vis dėlto filosofijos ir poezijos ryšiai čia dar nesibaigia. Romantikos poetai yra pastebėję ir iškėlę dar vieną jungtį, gilesnę ir mūsų reikalui net prasmingesnę negu žodis. Štai pora pavyzdžių. „Ką turi bendro,— klausia Holderlinas,— filosofija, ką turi bendro šalta šio mokslo didybė su poezija?" Ir čia pat atsako: „Poezija, mano supratimu, yra šio mokslo pradžia ir galas. Tarsi Minerva iš Jupiterio galvos, jis kyla iš begalinės dieviškosios būties poezijos. Ir paslaptinguose poezijos šaltiniuose susibėga galop visa, kas buvo jame nesuderinama". Novalis teigia: „Poezija yra filosofijos didvyrė. Filosofija pakelia poeziją į principo aukštį"2. Kitaip sakant, filosofija iš poezijos kyla ir esti joje atbaigiama susijungiant joje skirtingiems filosofiniams pradams ir skirtingoms filosofinėms problemoms (Holderlinas); poezija iškovoja filosofijai kelią, tapdama jos šaukle, filosofija suteikia poezijai sąvokinę bendrą

formą, paversdama ją principu (Novalis); filosofija ir poezija turi tą patį objektą, kurį jos išreiškia skirtingomis žodžio priemonėmis, tačiau kuris, būdamas tas pats, gali įgyti ir poetinę, ir filosofinę formą. Jeigu laiko atžvilgiu Heideggerio pažiūras reikia laikyti Rilke's poezijos sufilosofinimu, tai esmės atžvilgiu lygiai gerai Rilke's poeziją galima vadinti Heideggerio filosofijos supoetinimu. Filosofija ir poezija ne tik iš bendro šaltinio (kalbos) kyla, bet nešasi ir bendrą turinį, kuriuo yra žmogiškasis būties suvokimas ir pergyvenimas. Šios dvi seserys turi ne tik tą pačią motiną, bet ir tą patį paveldėjimą. Kad filosofijos objektas yra būtis ir kad būties suvokimas sudaro filosofinių kūrinių turinį, šiandien yra visiškai aišku. Ne taip tačiau aišku, kad tas pat yra ir poezijos objektas. Dvisluoksnis yra ne tik žodis. Dvisluoksnis yra ir pats poetinis kūrinys. Jis turi pojustinę vaizdinę formą ir idėjinį suvokiamąjį turinį. Veikalo forma yra daugiau negu tik išviršinė jo sąranga. Tai tasai pojustinis visumos pavidalas, kuris prabyla į mūsų pojūčius, ir kurį mes pergyvename kaip ženklą. Kiekvieno poetinio kūrinio forma ką nors ženkliną, ką nors reiškia, į ką nors nurodo. Kiekvieno kūrinio forma, kalbant Nietzsche's žodžiais, yra strėlė į kitą upės krantą. Tasai pradas, kurį forma ženkliną, į kurį ji nurodo, ir yra veikalo turinys. Turinys taip pat yra daugiau negu tik veiksmo eiga, negu tik ta medžiaga, kurią kūrėjas apdoroja. Turinys yra aukštesnė formos ženklinama ir reiškiamą idėjinė tikrovė. Forma ir turinys yra esminiai kiekvieno poetinio veikalo pradai. Forma neša turinį ir jį išreiškia pojostiniu būdu. Ji yra ženklas mūsų dvasiai, todėl pergyvenama pojustiškai. Tuo tarpu turinys jau yra paskaitomas ir suprantamas. Todėl jis yra nebe regimasis, bet suvokiamasis poezijos pradas, surandamas formos reikšmėje. Šiuo atžvilgiu N. Berdiajevas teisingai sako, kad „kiekvienas menas yra simbolinis; jis yra tiltas tarp dviejų pasaulių; jis yra gilesnis tikrovės skelbėjas“³. Ir juo poetas yra talentingesnis, juo jo kūriniai yra simboliškesni, kitaip sakant, juo jo formos reikšmė yra gilesnė. Genialiuose kūriniuose formos vaizdingumas susieina draugėn su turinio idėjingumu. Juose glūdi jau nebe tik paprastas kasdieninis įspūdis, bet ištisas poeto išvidinis pasaulis su pagrindiniu jo nusistatymu būties atžvilgiu. Juose glūdi poeto filosofija, išreikšta, be abejo, ne sąvokiniu žodžio pradų, tačiau ne mažiau gili ir ne mažiau visuotinė. „Kas yra poeto pasaulėžiūra?“—klausia Berdiajevas. Ir atsako: „Tai jo turimas pasaulio suvokimas, jo intuityvinis įsibrovimas į išvidinę pasaulio esmę.“

Tai visa, kas kuriančiajam apsireiškia pasaulio ir gyvenimo atžvilgiu“⁴. Poetas savo veikalų turiniu pasako mums ne kurią nors tikrovės dalelę, ne vieną kurią daiktų ypatybę, bet visuminį savo nusistatymą pačios būties — jos esmės ir prasmės — atžvilgiu. Poetinių kūrinių turinį sudaro poeto pasaulėžiūra. Poetas, kaip filosofas, suvokia būtį jos visumoje. Gali šitas jo suvokimas turėti kitokį psichologinį kelią. Gali jis būti išreikštas kitokiomis priemonėmis. Tačiau jis visados pasilieka būties suvokimas ir būties pergyvenimas. Poezijos objektas — giliausia šio žodžio prasme — yra būtis. Tai ją poetas pergyvena savo intuityvose ir regėjimuose. Tai ją jis reiškia savo vaizdais ir simboliais. Tai ji sudaro giliausią kiekvieno veikalo turinį. Poezija yra būties pergyvenimas ir šito pergyvenimo išreiškimas vaizdinėmis žodžio priemonėmis. Todėl visiškai pagrįstai H. Rickertas atkreipia mūsų dėmesį į reikalą suprasti šitą neformuluotą poeto pasaulėžiūrą, šitą visuminį būties pergyvenimą, jeigu norime suprasti dailiosios literatūros veikalus net ir kaip poezijos kūrinius⁵. Čia glūdi

metafizinis, Heideggerio taip stipriai — gal net per stipriai — pabrėžtas, poezijos pagrindas. „Poezija,— sako jis,— nėra tik puošni mūsų buvimo palydovė, nėra tik laikinis susižavėjimas arba tik susijaudinimas bei smagus pokalbis. Poezija yra istoriją laikantis pagrindas. Todėl ji nėra tik kultūros apraiška, tuo labiau tik gryna išraiška kokios nors „kultūros sielos“. Mūsų buvimas savo pagrinde yra poetinis”⁶. Tuo Heideggeris nori pasakyti, kad poezija, kaip žmogiškoji kūryba, pasiekia pačias mūsų buvimo gelmes, kad jos kūrimas yra sykiu ir mūsų buvimo kūrimas. Šią mintį jis dar aiškiau išreiškia kitu sakiniu: „Poezija yra kuriamasis pavadinimas visų daiktų būties ir esmės. Ji nėra savavališkas pavadinimas, bet toks, kuriuo išeina aikštėn tai, ką mes kasdieninėje kalboje kalbame ir svarstome”⁷. Todėl poezijos kalba pasidaro esmingiausia ir metafiziškiausia. Žodis, kuris kasdienoje buvo nusitrynęs, poezijoje vėl prabyla visu savo ryškumu, atgaivindamas pirmąsčius savo ryšius su daiktu ir šitą daiktą išreikšdamas taip tobulai, kiek tik žmogui yra įmanoma. Tik paviršium žiūrint poezija atrodo esanti netikra. Tačiau savo gelmėse ji slepia pačią būties tikrovę. „Poezija,— sako toliau Heideggeris,— pažadina netikrovės ir sapno įspūdį, palyginus ją su apčiuopiama ir gryna tikrove, kurioje mes manome esą namie. Ir vis dėlto, priešingai, tikrovė yra tai, ką poetas sako ir prisiima”⁸. Iš tikro, jeigu poezija yra kuriamasis pavadinimas, jeigu ji savaime žodyje neša daikto esmę ir jo būtį, savaime ji virsta didesne tikrove už visa tai, kas pavadina daiktus tik pripuolamai ir kas iškelia tik atsitiktines daikto savybes, nes esmė visados yra tikresnė už savo prietas. Todėl ne poezija yra sapnas ir svajonė, bet kasdieninė realybė, apreiškianti mums tik banalų mūsų buvimo paviršių, o uždengianti nuo mūsų aną aukštesnę, gilesnę ir prasmingesnę tikrovę, prabylančią į mus poetiniuose kūriniuose. Iš poezijos kalba pati būtis savo visumoje ir esmėje: būtis, nesuskaldyta dalimis kaip moksluose ir nesubanalinta savo prasme kaip kasdienoje. Šitoje vietoje mes paregime esminę poezijos ir filosofijos tapatybę. Savo esmėje filosofija ir poezija yra tas pats dalykas. Abi jos yra kuriamasis daikto pavadinimas. Abi jos išreiškia tą pačią vieną būtį. Abi jos yra kūryba žodyje ir per žodį. Iš jų abiejų gema esmės pasauliai, tikresni už bet kurią neesminę realybę. Būtis yra giliausias jų pagrindas ir objektas; kuriamasis pavadinimas yra jų kūrybos forma; žodis — jų kūrybos priemonė. Jeigu būtį kūrybiškai pavadinsime pasigaudami vaizdinio prado žodyje, turėsime poeziją. Jeigu tą pačią būtį kūrybiškai pavadinsime pasigaudami sąvokinio prado žodyje, gausime filosofiją. Filosofija ir poezija yra dvi to paties dalyko pusės. Surištos savo pagrindu ir savo esme, jos persiskiria tik išviršiniuose objektyviniuose savo pavidaluose. Šita esminė tapatybė leidžia mums į poetinį veikalą pažiūrėti filosofiniu atžvilgiu ir jame glūdinčią pasaulėjautą bei pasaulėžiūrą išreikšti protinėmis atitrauktomis sąvokomis. Kitaip sakant, šita tapatybė leidžia poeziją sufilosofinti ir filosofiją supoetinti ne tik teoriškai, nes argi „Dieviškoji komedija“ nėra šv. Tomo Akviniečio filosofijos supoetinimas? Poezijos sufilosofinimas nėra jos sužalojimas ar iškreipimas, kaip kai kas linktų manyti. Poetinis kūrinys, perėjęs per filosofo dvasią, iš esmės pasilieka toks pat. Tik jo turinys, jo formos reiškiamą aukštesnę idėjinę tikrovę įgyja kitokį objektyvumą pavi daļą. Būdamas poetinio veikalo turiniu, jis buvo išreikštas vaizdais ir simboliais. Jis kalbėjo į mūsų dvasią per pojūčius. Tapęs filosofinio veikalo turiniu, jis yra išreiškiamas sąvokomis ir principais. Jis prabyla į mūsų dvasią per

protą bei per refleksiją. Daugeliu atvejų jis dėl to pasidaro net aiškesnis ir suprantamesnis. Nauja filosofinė forma paryškina pagrindinius idėjinės kūrinio tikrovės bruožus, iškelia paslėptas jo užbraižas, pastato jį priešais mus ryšium su kitais mums jau artimais ir žinomais turiniais ir tuo būdu jį padaro prieinamesnį negu tada, kai jis buvo apvilktas poetine forma. Poezijos veikalo idėjinės tikrovės pervedimas į filosofinę plotmę paryškina pačią tikrovę. Čia glūdi priežastis, kodėl retas geresnis poezijos kūrinys nėra susilaukęs filosofinio aiškinimo. Poetinė kūrinio forma perteikia mums jo idėją visą kartu ir visą jos pilnatvę. Vaizdas ir simbolis juk negali būti skaldomi. Todėl šitą idėją mes priimame kaip nepaprastai žavingą, mus patraukiančią, mus užkrečiančią, tačiau dažnai tamsią, turinčią neišreiškiamų bedugnių ir gelmių. Atsistojusi priešais mus vaizdo bei simbolio pavidalu, ji byloja mums galingai, bet sykiu ir mįslingai. Ne visados mes ją galime aprėpti. Ne visados galime nusileisti iš karto į jos reikšmingumo gelmes. Dažniausiai turime ties ją susimąstyti. Dažniausiai turime ją panagrinėti, palyginti su kitomis idėjomis, paanalizuoti jos sąrangą. Kitaip sakant, turime pafilosofuoti, perkeldami ją iš vaizdinės plotmės į sąvokinę, iš vienkartinio intuityvinio suvokimo į dalinį refleksinį. Tai yra kasdien patiriamas mūsų santykis su poetiniais veikalais. Mes sufilosofiname visa, su kuo tik susiduriame poetiniu pavidalu. Tik intuityviškai pergyventas ir refleksiskai suvoktas poezijos kūrinys pasidaro priimtas savo visumoje. Tik tuomet jis atidaro savo paslaptis ir anos aukštesnės tikrovės šviesa nušviečia mūsų dvasią. Filosofavimas poetinio kūrinio akivaizdoje įvykdo minėtą Novalio reikalavimą: jis pakelia poetinę idėją į principo aukštį. Tuo būdu daros nubrėžtas kelias prieiti prie „Didžiojo inkvizitoriaus legendos“. Tačiau yra dar vienas, šį sykį jau specialus, pagrindas, kodėl filosofijos ir poezijos tapatybės dėsni mes norime pritaikyti Dostojevskio pasakojimui. Jeigu Heideggerio filosofija visai teisingai gali būti laikoma Rilke's poezijos komentaru, tai „Didžiojo inkvizitoriaus legenda“ taip pat, o gal net dar labiau gali būti laikoma Solovjovo pasaulė žiūros poetiniu perdirbimu. Prof. Vl. Šilkarskis savo studijoje „Solowjew und Dostojewskij“ (Bonn, 1948) imasi uždavinio atskleisti „Didžiojo inkvizitoriaus“ atsiradimo istoriją. Pirmaisiais 1878 metų mėnesiais Petrapilyje Solovjovas nemažam klausytojų būriui laikė eilę paskaitų apie dievažmogiškumą. **„Dostojevskis buvo nuolatinis šių paskaitų lankytojas, kuriose Solovjovo pasaulėžiūra pirmą sykį buvo vispusiškai išreikšta. Krikščionybės, o ypatingai Romos Katalikybės išsigimimas buvo sunki, tačiau patraukli problema, kurią Solovjovas išvystė savo paskaitose ir kuri greitai virto „generaline ataka“ prieš Romą ir apskritai prieš visą Vakarų Krikščionybę“.** „Visą dvasinį Vakarų išsivystymą,— sako prof. Vl. Šilkarskis,— apspręstą Romos linkmės, Solovjovas vaizduoja kaip būtiną ir nuoseklų nuslydimą nuo pirmykštės krikščioniškojo tikėjimo bei gyvenimo aukštumos. .. Ši samprata įspūdingo vieningumo įgyja kaip tik todėl, kad Solovjovas svarbiausiems šio nuslydimio laiptams pritaiko Evangelijos pasakojimą **apie tris Kristaus gundymus. Šiems gundymams, kuriems atsispyrė Išganytojas, esą visiškai pasidavė Vakarų dvasia, Romos vedama didžiaisiais savo keliais.** Be abejo, tai įvyko ne iš karto, bet trimis ilgais jos istorijoje vienas po kito einančiais išsigimimo tarpsniais.

Į pirmąjį laipsnį, paskui kurį būtinai turėjo eiti kiti, **nusmuko Vakarų dvasia, galutinai Romos apvaldyta, tuo būdu, kad buvo suviliota viršinės valdžios.** Katalikų Bažnyčia paėmusi cezarių kardą ir mėginusi valstybinėmis prievartos priemonėmis pasinaudoti savo tikslui pasiekti. .. Jėgos klystkeliu greitai pasekė **antrasis klystkelis.** Vakarai pateko į racionalistinio hybris nagus, būtent į proto puikybę. Šiuo klystkeliu ėjo protestantizmas, kuris Apreiškimo vietoje pastatė žmogiškojo proto arba, tiksliau sakant, žmogiškojo suvokimo sprendimus..."

Ir galop „milžiniškos putlaus proto šventyklos griuvėsiuose pasirodė trečiasis ir pats pavojingiausias Vakarų klystkelis, kurį galima pavadinti **materialistine kūno puikybe.** Vakarai panorėjo akmenis paversti duona ir tuo būdu nutildyti tiek kūninį, tiek dvasinį alkį. Vadinasi, Kristaus darbas buvęs visiškai sugriautas ir sunaikintas" (8—9 p.). Lengva suprasti, kad **šitokios Solovjovo pažiūros darė Dostojevskiui gilią įtaką.** O jo kelionė į garsų vienuolyną Optina Pustynj, kur jį palydėjo Solovjovas, sustiprino ne tik jo draugystę su šiuo jaunu religijos filosofu, bet taip pat ir jo tikėjimą anksčiau girdėtomis išvadomis. Jeigu Dostojevskiui, kaip pastebi prof. VI. Šilkarskis, „kai kurie Solovjovo abstraktaus mąstymo vingiai liko svetimi ar neprieinami, nes Solovjovas dažnai pakildavo į grynosios minties sritis ir todėl netekdavo ryšio su gyvenimišku patyrimu, tai vis dėlto anoji nuostabi visuma turėjo jį patraukti labai stipriai. O šioje visumoje jam darė galingiausio įspūdžio kaip tik tie pradai, kurie išreiškė jo giliausius įsitikinimus didingu, meniškai atbaigtu reginiu. Prie šių pradų tikriausiai priklausė Solovjovo padarytas Kristaus gundymų pritaikymas visam istoriniam Romos Bažnyčios darbui" (14 p.). Iš tikro, kaip netrukus matysime, „Didžiojo inkvizitoriaus legenda" taip pat yra **tų pačių Kristaus gundymų pritaikymas, tik jau ne vienai Romos bažnyčiai, o visai žmonijos istorijai.** Dostojevskis savo pasakojime eina tuo pačiu keliu, kaip ir Solovjovas. Jų turima pasaulėjauta ir pasaulėžiūra yra ta pati. Tiktai Solovjovas ją objektyvuoja sąvokiniu pavidalu, teikdamas jai filosofinių paskaitų formą, o Dostojevskis, priešingai, pasirenka poetinį priėjimą ir tą pačią aukštesnę idėjinę tikrovę objektyvuoja nuostabios legendos forma. Tačiau idėja, kuri išsivysto Solovjovo paskaitose ir Dostojevskio legendoje ir kuri šiuos genialius kūrinius laiko, yra ta pati. Čia, kaip pastebi prof. Šilkarskis, mes kaip tik randame raktą „Didžiojo inkvizitoriaus legendos" kilmei. Čia taip pat randame raktą ir šios legendos aiškinimui. **Dostojevskio kūrinys glūdi labai gili istorijos metafizika.** Ją tad atskleisti, poetinius šio veikalo vaizdus ir simbolius išreikšti sąvokiškai ir konkrečią poetinę tikrovę pakelti į principų aukštį yra šios studijos uždaviniai. Kiek jie bus autoriui pasisekę, tesprendžia skaitytojas.

Tęsinys ...

I LEGENDOS PRASMĖ

1.PSICHOLOGINE LEGENDOS PRASMĖ

„Didžiojo inkvizitoriaus legenda", Berdiajevo žodžiais tariant, yra mįslė. Ne tik dėl to, kad mums neaišku, ką joje pusę palaiko autorius: inkvizitoriaus ar Kristaus; **kas yra Ivano lūpose Kristaus gynimas: tikra Jo apologija ar pasityčiojimas pasmerkimas;** bet,

svarbiausia, dėl to, kad mums pasilieka tamsi pati pagrindinė legendos prasmė. Dostojevskio „Didysis inkvizitorius“ yra vienas „Brolių Karamazovų“ romano skyrelis. **Kas yra šitas skyrelis:** nukrypimas nuo pagrindinės veikalo linkmės ar šitos linkmės išryškinimas? R. Guardini įspėja mus nelaikyti „Didžiojo inkvizitoriaus legendos“ poetinės laisvės šuoliu į šalį, nes „ji esanti įdėta tokioje svarbioje vietoje, kad pats vienas jos ten buvimas verčia ją mus sieti su visu romano turiniu“ Iš kitos tačiau pusės, ją skaitydami mes negalime nusikratyti įspūdžiu, kad **jos idėja toli gražu prašoka reikalą paryškinti Ivano nusistatymą Dievo ir pasaulio atžvilgiu.** Labai galimas daiktas, kad Dostojevskis čia duoda žymiai daugiau, negu ir pats sąmoningai nori. Juk poeto sumanymai ne visados sutampa su kūrybine jo tikrove. Ne kartą kūrinys atsilieka nuo kūrejo planų, išreikšdamas tik dalį to, ko buvo norėta ir siekta. Bet ne kartą taip pat kūrinys — ypač genijų darbuose — pralenkia kūrejo sąmoningus apmatius ir atskiros konkretybės vaizdu atskleidžia tokių perspektyvų, kurios nustebina ir patį poetą. Argi visi kūriniai yra aiškinami pagal sąmoningus rašytojo norus? Ar poeto sumanymai jau yra pats autentiškiausias matas? Atrodo, kad šios rūšies kūrinį kaip tik turime „Didžiojo inkvizitoriaus legendoje“. **Ką Dostojevskis sąmoningai norėjo ja pasakyti, mes niekadės turbūt neįspėsime.** Gal net ir nėra reikalo spėti. Mums reikia atsiremti į tai, ką jis šita legenda iš tikro pasakė. **O ja pasakė jis tiek daug, kad žmogus valingai ir sąmoningai vargiai būtų galėjęs visa tai iš anksto suplanuoti.** Legendos perspektyvos ir giliausia jos idėjų prasmė galėjo būti paregėtos tik didelio įkvėpimo metu, kada atsidaro daiktų paslaptys ir paaiškėja esminiai jų ryšiai. Sąmoningo noro ir savaimingo įkvėpimo susikryžiuojimas šioje legendoje kaip tik ir apsunkina jos supratimą. Filosofijos ir literatūros istorijoje ji buvo aiškinama gana įvairiai. Atskirų idėjų atžvilgiu jos nagrinėtojai (Berdiajevas, Frankas, Guardini, Rozanovas, Steinbüchelis, Wolynskis ir kt.) dažniausiai tarp savęs nesutinka. **Visi pripažįsta, kad legendoje yra pasmerkiamą prievartą, o ginama laisvė; kad žmogus yra vaizduojamas tragiškų priešgynybių šviesoje; kad laimės problema čia užima centrinę vietą.** Tačiau kai reikia pasakyti, kokią prasmę turi legendos visuma, nuomonės pradeda išsiskirti. Vieni mano, kad šitas veikalas teturi psichologinės prasmės kaip Ivano Karamazovo pasaulėžiūros ir charakterio apraška. Kiti regi jame moralinę prasmę, svarstydami legendą **kaip Katalikybės išsigimimo kritiką.** Ir abeji neklysta. „Didžiojo inkvizitoriaus legendoje“ esama pradų, į kuriuos įvairios sampratos atsiremia ir kurie šitas sampratas kaip tik pagrindžia. Šį Dostojevskio kūrinį galima aiškinti labai įvairiai, nes jis yra nepaprastai turtingas savo idėjomis ir savo simbolika. Pasilieka tik klausimas, ar šitie aiškinimai — nors ir pagrįsti kiekvienas savo esmėje — išsemia legendos visumą, ar, galimas daiktas, yra tik atskirų jos idėjų, atskirų jos atžvilgių ir atskirų jos pradų sampratos. Legendos turtingumas leidžia mums eiti prie jos įvairiais keliais. Visi šitie keliai gali būti tikri. **Mums tik reikia pasirinkti, kuris iš jų veda į pačią legendos visumą,** kuris leidžia mums suprasti ne tik atskiras jos idėjas, bet ir ją pačią jos visumoje ir vienybėje. Neabejodami tad atskirų kelių ir atskirų aiškinimų tikrumu, mes norėtume vis dėlto paieškoti centrinio kelio ir, juo eidami, iškelti pagrindinę legendos idėją, ir tuo pačiu bent priartėti prie galutinės šio didelio kūrinio prasmės. „Didžiojo inkvizitoriaus legenda“ yra savotiška tuo, kad ji turi **du autorių: Dostojevskį ir Ivaną Karamazovą.** Dostojevskis „Brolių Karamazovų“ romane ją kuria ne tiesioginiu būdu, bet papasakodina Ivano lūpomis. Ivanas Karamazovas yra labai savotiškas žmogus. Jo brolis Alioša sykį jam pastebi: „Dimitrijus (kitas Ivano brolis.— Aut.) sako apie tave: Ivanas yra kapas. Bet aš sakau: Ivanas yra mįslė“. Šis kapo ir mįslės sugretinimas kaip tik išreiškia Ivano charakterį. Kapo bruožai jam kyla, kaip jis pats kartą prisipažįsta, iš jo „karamazoviško žemumo“. Tai jėga, kuri viską

iškenčia ir išlaiko. Ivanas yra sūnus girtuoklio, ištvirkėlio, lupikautojo tėvo ir našlaite augusios senos generolienės, iškankintos, moterystėje nelaimingos, isteriškos, tačiau savo dvasia kilnios ir gražios motinos. Šitoks paveldėjimas paliko ryškių pėdsakų ir Ivano dvasioje. Jis yra savotiškai suskilęs. Žemiškoji kūno jėga yra jame įgijusi savotiško savarankiškumo. Jis jaučia jos žemumą, bet negali jos nugalėti ir ją suderinti su savo dvasia. Ivanas sunkiai serga. Jo liga glūdi kažkur jo sielos gelmėse. Jis jaučia savo irimą. Jis jaučia, kad jame gyvena žemas žmogus, liokajus, negarbingas ir niekšingas padaras, ypač ryškiai pasirodęs Ivano pasikalbėjime su Smerdiakovu, kada Ivanas netiesioginiu būdu, tačiau savo sąmonėje aiškiai jausdamas, duoda sutikimą nužudyti savo tėvą. „Aš esu liokajus. Aš esu blakė“,— kartoja Ivanas ne sykį. Ir šitas liokajus, šita žema, atsipalaidavusi jėga traukia Ivaną į žemę, į gamtą, į demoniškumą ir sykiu į mirtį. Ivanas yra kapas, nes jis nešioja savyje žmogiškosios prigimties supuvimą.

Tačiau Ivanas yra ir mįslė. Jis yra gilus savo prigimtimi. Jis, nors ir būdamas „euklidinės dvasios“, mėgina savo protu įsiskverbti į pasaulio santvarkos gelmes, iš jų pasisemti išminties ir gyvenimo pažinimo. Tačiau visi Ivano keliami klausimai, visa jo išmintis ir sprendimai yra nenušviesti skaidria tiesos šviesa. Visi jie yra tamsūs. Prie visų jų stovi dideli klausukai. Ivanas atmeta viską, ko jo protas suvokti nepajėgia. Tačiau vietoje atmestųjų sprendimų jis nepastato nieko naujo. Ivanas gyvena mįslės gyvenimą. Visomis jėgomis jis stengiasi šitą mįslę atspėti. Tačiau kiekvieną kartą šis darbas jam nepavyksta. Jo mįslė yra be galo tamsi ir be galo sunki, nes jos objektas yra *Absoliutas*. Už visų Ivano klausimų ir sprendimų stovi *Dievas*. Savo neaiškumu Jis vargina Ivano mintį. Savo darbais Jis kelia jam kančią. Savo nekintamumu Jis žadina jo dvasios nerimą. Ivanas Dievo neneigia. Tiesa, kai kuriais savo dvasinės tamsos momentais jis suabejoja Jo buvimu arba bent pradeda ironizuoti šią sunkią problemą. Jo ironija ir skepticizmas žadina kituose įspūdžio, esą Ivanas yra mažų mažiausiai agnostikas. Tokios prasmės turi, sakysime, senio Zosimos pastaba, kad Ivanas greičiausiai netikės į sielos nemirtingumą nei į tai, ką yra parašęs Bažnyčios klausimu. Tačiau tai yra tik nepalijaujamo ir sykiu nevaisingo ieškojimo apraiška. Savo dvasios gelmėse Ivanas nešioja Dievą kaip kokią didžiulę neįspėtą mįslę, prie kurios jis grįžta net haliucinacijų metu (plg. jo pasikalbėjimą su velniu) ir kurios neišspręsdamas jis serga ir kenčia. Viename pasikalbėjime su Dimitrijumi Alioša gražiai apibūdina bendrą Ivano nuotaiką: „Ivanas neieško nei pinigų, nei ramybės. Jis greičiau ieško kančios“.

Šitas tad žmogus prisipažįsta savo broliui Aliošai sukūręs „maždaug prieš metus“ poemą, savotiškai „absurdišką istoriją“, kurią galįs čia pat papasakoti, jeigu tik Alioša turįs dar dešimtį minučių laiko. Ivano pasiūlymas atsiranda ne pripuolamai. Jis yra išvada ilgo abiejų brolių pasikalbėjimo „Sostinės“ svetainėje. Užsisakę žuvies sriubos ir arbatos, juodu pradeda, kaip rusams įprasta, šnekėtis ne apie kasdienos reikalus, bet apie pačias giliausias buvimo paslaptis. Dievas ir jo santykiai su pasauliu greit virsta centriniu šio pokalbio klausimu. Nors Ivanas vienoje vietoje ironiškai ir pataria Aliošai negalvoti, ar Dievas yra, ar ne, nes tai klausimai, netinką dvasiai, sukurtai trijuose matavimuose, tačiau pats nuolatos prie jų grįžta ir nuolatos juos sprendžia. Ir šitas jo sprendimas yra labai savotiškas. Keletą

kartų jis Aliošai primygtinai pabrėžia: „Aš tau pareiškiu, kad Dievą aš kaip tik pripažįstu. .. Aš pripažįstu Dievą ir ne tik Jį. Dar daugiau, aš pripažįstu ir Jo visuotinę išmintį, ir Jo tikslą, kurs mums visiškai užsklęstas; aš tikiu į išvidinę tvarką, į gyvenimo prasmę; aš tikiu į amžinąją sandorą". Vis dėlto šitas prisipažinimas Ivano nenuramina. Baigdamas savo Credo, Ivanas pabrėžia: „Dievą aš pripažįstu. Bet visu pagarbos pareiškimu aš gražinu Jam savą įėjimo bilietą". Kitaip sakant, *Ivanas neigia ne Dievą, bet Jo sukurtą tvarką*. „Ne Dievo aš nepripažįstu,— pasisako jis labai aiškiai,— bet Jo sukurto pasaulio". Ivanas net teigia, kad gali šita tvarka būti kokia ji nori, „gali lygiagretės linijos susikirsti, galiu aš tai pats matyti ir sakyti, kad jos susikerta. Ir vis dėlto aš to nepripažinsiu. Štai mano būtis, štai mano teigimas, Alioša". Dieviškosios tvarkos buvimas ir jos pripažinimas Ivano sąmonėje yra persiskyre. Šitos tvarkos, kiek ji reiškiasi mūsų pasaulyje, Ivanas negali pateisinti. Jis neranda pagrindo laikyti ją vertinga ir todėl atsisako į ją įsijungti, nors ir pripažįsta realų jos buvimą. Jis pasilieka šalia dieviškojo pasaulio, pasilieka vienišas, negalėdamas susitaikyti su tuo, ką Dievas yra padaręs. Pašaukdamas Ivaną būti, Dievas yra jam tarsi davęs bilietą įeiti į Jo kūriniją ir dalintis Jo kūrybos vaisiais. Negalėdamas pasaulio bei gyvenimo pateisinti, Ivanas gražina šitą bilietą Dievui atgal ir pasilieka vienas su savo mintimi. Šiuo atžvilgiu Ivanas, pasinaudojant M. Schelerio tipologija, galėtų būti vadinamas „homo atheista", vadinasi, žmogumi, kuris nors teoriškai Dievą ir pripažįsta (Kanto priešgynybė!), tačiau kuris Jį pastumia į šalį, norėdamas išgelbėti savą laisvę ir savą vertybių supratimą bei pergyvenimą. „Ar gali man paaiškinti, kodėl tu pasaulio nepripa- žįsti?"—paklausia Alioša Ivaną. Atsakydamas į šitą paklausimą, Ivanas pradeda dėstyti nepaprastai painią ir niekados neišsprendžiamą blogio prasmės problemą. Blogio, ypatingai kančios buvimas pasaulyje jam atrodo esanti niekuo nepagrįsta ir niekaip nepateisinama nesąmonė. Ir norėdamas išreikšti visą kančios baisumą, Ivanas leidžiasi į pačias jos neprasmingumo gelmes. Jis nekaltina Dievo dėl suaugusiųjų kančios. „Aš nekalbu apie suaugusius. Jie yra priklausę ir neverti jokios meilės. Jiems tinka tam tikra atpildo rūšis. Jie valgė obuolį, jie pažino, kas gera ir kas pikta, jie pasidarė kaip dievai. Jie ir šiandien nesiliauja obuolio valgę". Kiek vėliau Ivanas kartoja tą pačią mintį: „Aš nekalbu apie suaugusiųjų kentėjimus. Jie valgė obuolį, ir trauk juos velniai". Tačiau, be suaugusiųjų, pasaulyje esama ir *vaikų kančios*. Dėl ko vaikai kenčia? „Juk jie nevalgė obuolio ir yra dar nekalti... Jeigu visi turi kęsti, kad išpirktų amžiną sandorą, tai ką bendro su ja turi vaikai? Pasakyk man! Juk visiškai nesuprantama, kodėl jie turi kentėti ir kodėl kentėjimais jie turi išpirkti sandorą?" Ir šitoje vietoje Ivanas papasakoja Aliošai ištisą eilę baisių baisiausių istorijų, kurios kaip tik ir turinčios parodyti vaikų kentėjimų neprasmin- gumą ir sykiu dieviškosios pasaulio tvarkos nepriimtini- mą. Jis pasakoja, kaip turkai kovose su rusais atplėsdavę kūdikius nuo motinos krūtų, išmesdavę juos į viršų ir pa- gaudavę krintančius ant durtuvų; kaip jie atkišdavę vaikui pistoletą ir, kai šis šypsodamasis tiesdavęs rankutes jam paimti, iššaudavę ir sutriuškindavę vaikui galvą; kaip vienas vaikas, sviesdamas akmenį, sužeidęs generolo šunį ir kaip generolas, surengęs medžioklę, liepęs anam vaikui bėgti, užsiundęs ant jo šunis, kurie jį sudraskę į gabalėlius; kaip vienas tėvas plakęs savo septynerių metų dukrelę, plakęs minutę, penkias minutes, paskui juo tolyn, juo smarkyn ir kaip teismas, dideliu minios pasigėrėjimui, šitą tėvą išteisinęs. Visos šitos istorijos, kurių Ivanas sakosi turįs prisirinkęs gana daug, neduodančios jam ramybės, ir jų akivaizdoje jis negalįs sutikti įsijungti į dieviškąją tvarką. „Aš noriu savo akimis matyti,— sako jis karčiai,— kaip elnias gulės šalia liūto ir kaip nužudytasis bučiuos savo žudiką. Aš noriu ten būti ir matyti, kaip visi staiga supras, kodėl visa tai yra buvę. Šiuo troškimu remiasi visos žemės religijos. Aš taip pat esu tikintis. Bet štai — pasilieka vaikai. Ką aš su jais darysiu? Štai klausimas, kurio aš negaliu

išspręsti. Šimtą kartų sakau: klausimų yra daug. Bet aš imu tik vaikus, nes čia nepaneigiamai aišku, ką aš noriu pasakyti". Vaikų kentėjimai, Ivano nuomone, geriausiai rodo pasaulio tvarkos neprasmingumą. Tokia tvarka, kur yra galima nekalto kūdikio kančia, yra neverta pripažinti. „Tokia sandora,— sako Ivanas,— yra per brangiai įvertinta. Bent mano pinigine neleidžia man taip brangiai mokėti už įėjimą. Todėl aš ir skubu gražinti bilietą. Jeigu aš esu padorus žmogus, man yra pareiga kuo greičiausiai tai padaryti". Tarp Ivano ir Dievo stovi nekalto kūdikio kančia kaip nesuardoma ir neperžengiama siena. Teodicėjos problema čia atsistoja visu ryškumu.

Pasakodamas vaikų kentėjimų istorijas, Ivanas vienoje vietoje paklausia: „Ar yra visame pasaulyje būtybė, kuri galėtų atleisti, kuri turėtų teisę atleisti?" Pasikalbėjimui einant prie galo, Alioša prisimena šitą klausimą: „Tu pirmiau klausei,— sako jis,— ar yra visame pasaulyje būtybė, kuri galėtų atleisti, kuri turėtų teisę atleisti. Bet juk tokia būtybė kaip tik yra! Ji gali viską atleisti, visiems be išimties ir už viską, nes ji pati už visus ir už viską išliejo nekalto savo kraują. Tu Jį pamiršai. Juo remiasi visas statinys, ir Jam bus šaukiama: Teisingas esi, Viešpatie, nes atsivėrė mums Tavo keliai". Tada Ivanas atsiliepia: „Ak, Vienintelis Nekaltasis ir Jo kraujas! Ne, aš Jo nepamiršau. Priešingai, visą laiką aš stebėjau, kodėl tu man Jo nepakiši, nes kiti šitokiuose ginčiuose Jį iškelia pirmoje vietoje". Tačiau užuot įsileidęs į tiesioginį ginčą dėl Kristaus teisės atleisti, Ivanas kaip tik pastebi esąs sukūręs aną pradžioje minėtą poemą ir galįs ją papasakoti. „Tu parašei poezijos?"— nustemba Alioša. „O ne,— šypsodamasis atsako Ivanas.— Savo gyvenime nesu parašęs poros eilučių. Šitą poemą aš tik sugalvojau, jos neužrašydamas, ir palaikiau ją savo atmintyje. Aš sugalvojau ją susižavėjęs. Tu busi pirmasis mano skaitytojas arba geriau klausytojas". Ir šitoje vietoje Ivanas kaip tik papasakoja „Didžiojo inkvizitoriaus legendą". *Legenda tad yra Ivano atsakymas Aliošai.* Šiuo atžvilgiu ji yra tęsinys ankstyvesnio pasakojimo apie pasaulio neprasmingumą, apie kančios buvimą ir apie žmogaus negalią susiderinti su dieviškąja būties sąranga. Joje Ivanas tik išplečia ir pagilina tai, ką jau anksčiau buvo sakęs. Jau pats legendos įvadas yra Ivano nusistatymo sustiprinimas. Jeigu pirmiau Ivanas pasakojo Aliošai apie kančias šiame pasaulyje ir kankintojais darė pačius žmones, tai legendos įvade jis pereina į anapusinę sritį ir pasakoja apie ano gyvenimo kančias, kurių autorius yra jau nebe žmogus, bet pats Dievas. Pirmiau Ivanas buvo prisirinkęs įvairiausių istorijų iš laikraščių. Dabar jis pasakoja apie šešioliktojo šimtmečio literatūrinius veikalus, vaizduojančius ano gyvenimo kentėjimus; apie dramas, kuriose veikia šventieji, Marija ir pats Viešpats Dievas. Tarsi netyčiomis jis pamini veikalą, pavadintą „Dievo Motinos kelionė po kančių šalį", kuriame Marija yra nužengdinama į pragarą. Ten ji gauna progos paregėti nusidėjėlių kančias. Visi jie plūduriuoja ugnies jūroje. Kai kurie yra taip giliai panirę, kad Dievas yra juos net pamiršęs. Dievo Motina susigraudina tokių kančių akivaizdoje, puola ant kelių prieš Aukščiausiojo sostą ir prašo atleisti visiems - be išimties. „Jos pasikalbėjimas su Dievu,— pastebi Ivanas,— yra nepaprastai įdomus. Ji malda, ji nenustoja maldavusi, o kai Dievas parodo jai pervertas savo Sūnaus kojas ir rankas, ją klausdamas: „Kaip aš galiu atleisti Jo budeliams?" — ji liepia visiems šventiesiems, visiems kankiniams, visiems angelams ir arkangelams pulti su ja kartu ant kelių ir prašyti pasigailėjimo visiems be išimties". Marijos ir visų šventųjų maldos pasibaigiančios tuo, kad Dievas sutinkąs sustabdyti pasmerkųjų kančias nuo didžiojo penktadienio prieš Velykas ligi Sekminių.

Atpasakodamas Aliošai šitą senos dramos turinį, Ivanas kaip tik ir nori kančios neprasmingumą perkelti į aną pasaulį. Jis ne veltui pasigailėjimo prašyti leidžia Marijai. Marijos prašymas kaip tik turįs atskleisti pragaro kentėjimų nepagrįstumą. Jeigu Dievas

pasmerktuosius kankina todėl, kad jie nužudė Jo Sūnų, tai šitas Sūnus yra juk ir Marijos sūnus. Kodėl sūnaus budeliams gali dovanoti motina, o negali tėvas? Kodėl meldžia atleisti kankiniai, kurie patys buvo nužudyti? Kodėl galop tyli pats nužudytasis Dievo Sūnus? Ką reiškia tasai laikinis kančios sustabdymas? Jeigu galima kančias laikinai sustabdyti, kodėl nebūtų galima visiškai atleisti ir pasmerktuosius išvaduoti? Šitos Ivano pasakojimo įteigiamos mintys padaro Dievą kažkokiu budeliu, kažkokiu užkietėjėliu savo teisingume, kuris atsiremia į priežastingą kaltės ir bausmės ryšį, o pamiršta išskaistinančiąją meilės galią. *Legendos įvadas virsta tolimesne eiga Ivano surengto Dievui teismo*, dar aršesnio negu vaikų istorijos. Kentėjimai šiame pasaulyje, tegul ir labai neprasmingi, dar baigiasi su kiekvieno kenčiančiojo mirtimi. Tuo tarpu kentėjimai aname gyvenime yra įamžinami. Tuo pačiu yra įamžinamas ir jų neprasmin- gumas kaip visos dieviškosios tvarkos didžiulė ir nepaneigiama apraiška. Legendos įvadu Ivanas tik dar labiau pabrėžia savo nusistatymą neįsijungti į Dievo sukurtą tvarką ir pateisina savo norą grąžinti Jam įėjimo bilietą.

Tolimesnė legendos eiga taip pat organiškai įsijungia į visą Ivano pasaulėžiūrą. Nurodydamas į Kristų, Alioša nori sugriauti Ivano nusistatymą, nori išmušti jam iš rankų pagrindinį argumentą, kad Dievas sukūręs absurdišką tvarką, kurioje žmogus negalės išsitemkti. Tačiau, pasakodamas legendą, Ivanas duoda Aliošai atsakymą, kuriame mėgina atskleisti, kad ir paties Kristaus sukurtoji tvarka yra absurdiška. Kristus atnešęs pasaulin savo mokslą ir jį paskelbęs. Tačiau šitas Jo mokslas esąs žmogui nepakeliamas. Jis tinkąs tik išrinktiesiems. Tuo tarpu milijonai paprastų kasdieninių žmonių nepajėgia šio mokslo reikalavimų įvykdyti, nes jie esą per silpni. Jų prigimtis trokštanti laimės, ramybės ir kasdieninio sotumo. Tuo tarpu jų vietoje Kristus atnešęs laisvę, nuolatinį nerimą ir kovą. Jo mokslas reikalaujas, kad žmogus apsispręstų pats pagal savo sąžinę, kad žemės duoną paliktų dangaus duonos dėlei, kad ištvirtų nesuliejęs savo asmens su mase ir neištirpęs skruzdžių krūvoje. Tačiau šitokia Kristaus sukurta tvarka paprasto žmogaus, tojo „uomo qualunque“, kuris įgyja vis didesnės reikšmės ne tiek politikoje, kiek kultūroje, yra pergyvenama kaip sunki ir nepakeliamą našta. Todėl, Ivano nuomone, esą absurdiška skelbti pasauliui tokius principus, kuriems jis pačia savo prigimtimi yra netikęs. Sava legenda Ivanas kaip tik nori parodyti, kad Kristaus atnešta paskelbta tvarka istorijoje išsivysto į savo priešgynybę kaip tik dėl išvidinio nesuderinamumo su žmogiškąja prigimtimi. Didysis inkvizitorius su savo šalininkais pradžioje taip pat buvo Kristaus mokiniai. Jie taip pat gyveno dykumose ir mito šaknelėmis. Tačiau supratę, kad Kristaus tvarka yra nepakeliamą, jie grįžo atgal, pataisė Kristaus mokslą, pastatydami jį „ant paslapties, ant stebuklo ir ant autoriteto“. Jie atėmė žmogui išvidinę ir išviršinę laisvę, kad padarytų jį ramų ir laimingą. Jie apsprendė jo sąžinę autoritetu, kad jam pačiam nereikėtų apsispręsti. Jie paskelbė jo tikėjimą paslaptimi, kad jam nereikėtų dėti pastangų jį suprasti. Jie padarė prieš jo akis stebuklą, kad jis apsispręstų už tikėjimo tiesas ne dėl išvidinės žodžio, bet dėl išviršinės ženklo galios. Tačiau visas šitas „pataisymas“ iš tikro buvo ne kas kita kaip esminis Kristaus tvarkos paneigimas. Didysis inkvizitorius atsistojo priešais Kristų ne kaip Jo pratęsė- jas, bet kaip galutinis ir esminis Jo paneigėjas. Todėl galų gale jis ir pats prisipažino, kad jis eina nebe su Kristumi, bet su *juo*, su ana „išmintinga ir galinga dykumų dvasia“. Penkiolikos šimtmečių pakako Kristaus tvarkai išsivystyti į savo priešgynybę. Ir kas dėl to kaltas? Ne kas kitas, Ivano nuomone, kaip pats Kristus. Žemiškojo savo gyvenimo bei veikimo pradžioje Jis buvo įspėtas. Jam buvo parodyta tikroji žmogaus prigimtis. Jis buvo paragintas paimti į savo rankas duoną, stebuklą ir valdžią. Tačiau Jis nepaklausė. Jis atmetė gundymus, vadinasi, paniekino tikrovę, pasilikdamas tvirtai prie savo sumanytojo idealo. Tačiau šitas idealas pasirodė esąs per aukštas. Jis pasirodė esąs iliuzija, todėl visai nuosekliai ir sudužo. Kristaus

sukurtoje tvarkoje ir — kas nuostabiausia — paties Kristaus vardu pradėjo veikti dykumos dvasia. Antikristas nugalėjo Kristų, kadangi šis nepaisė realios žmogiškosios prigimties. Savo pasakojimu Ivanas mėgina simboliškai išvystyti aną žinomą B. Pascalio posakį: „Qui veut faire l'ange, fait la bete". Tai yra Ivano atsakymas Aliošai, atsakymas, duotas ne tiesioginiu būdu, ne racionalinio ginčo, bet poetinio kūrinio pavidalu. „Didžiojo inkvizitoriaus legenda" Ivanas aiškiai nori pasakyti, kad savą įėjimo bilietą jis grąžina nepaisydamas nė Kristaus, nes šis taip pat eina Dievo pėdomis ir taip pat pratęsia absurdišką Dievo tvarką. Dievą teisė pats Ivanas. Kristaus teisėju jis padaro inkvizitorių, kuris savo kalboje išnarplioja žmogiškosios prigimties gelmes, stengdamasis parodyti, kaip labai šitos gelmės skiriasi nuo to, ko Kristus savo moksle reikalauja. Kristus visą laiką tyli, tarsi matytų savo nebepataisomą klaidą ir norėtų ko pasakyti.

Šiuo atžvilgiu legenda iš tikro yra *Ivano atsakymas*. Joje Ivanas apreiškia ir savo charakterį, ir savo santykius su Dievu bei su pasauliu. Kad ji įsipina į visą Ivano dvasios sąrangą, negalima abejoti jau tik dėl to, kad ją Dostojevskis padaro Ivano kūrinium. Kaip kiekvienas kūrėjas, taip ir Ivanas apsireiškia savo veikale. Ivano lūpomis pasakojama „Didžiojo inkvizitoriaus legenda" virsta jo paties išpažintimi, jo giliausių pergyvenimų ir svarstymų apsireiškimu. Tai ir yra psichologinė jos prasmė. Ji yra tikra ir pagrįsta. Tačiau atrodo, kad legendos visumos ji neišsemia. Mūsų pažiūra, „Didžiojo inkvizitoriaus legenda" yra daugiau negu tik poetinis Ivano charakterio ir jo pažiūrų vaizdas.

Ivano lūpose inkvizitoriaus žodžiai skamba kaip nepermaldaujama Kristaus elgesio ir Jo mokslo kritika. Vis dėlto, šituos žodžius skaitant, negalima nusikratyti įspūdžiu, kad visa šita kritika galų gale virsta gražiausia Kristaus apologija. Tokį įspūdį gauname ne tik mes. Tokį įspūdį gavo ir pirmasis legendos „skaitytojas" Alioša. Ivanui baigus, jis sušuko: „Tavo poema yra Jėzaus pagarbinimas, bet ne paniekinimas, kaip tu norėjai!" Vadinasi, ir Alioša suprato, kad Ivanas norėjo čia pasiteisinti, norėjo kritikuoti Kristaus tvarką; kad inkvizitoriaus lūpomis kalbėjo jis pats, bet kad galų gale pro visus jo norus prasiveržė gilesnė prasmė, priešinga protiniams Ivano sumanymams. Užuoť Kristų paniekinęs, sukritikavęs, parodęs Jo darbo absurdiškumą, Ivanas Jį galop pripažino ir pagarbino. Sąmoningai jis norėjo Aliošai parodyti, kad išsivys-tydama Kristaus tvarka prieina savo priešginybę. Tačiau, pasirinkęs poetinio simbolio kelią, jis pats priėjo savo noro priešginybę: *jo kritika virto apologija*.

Šitoks legendos pasisukimas duoda pagrindo mums teigti, kad ji visa neišsisemia Ivano noru atsakyti Aliošai; kad Ivano pasiteisinimas ir savo pažiūrų pagrindimas sudaro tik *pirmąjį* planą, pro kurį prasiveržia gilesnės perspektyvos. Noras pasiteisinti yra ta konkretybė, iš kurios legenda gimė ir kuri davė jai dialektinę sąrangą. Tačiau supoetinta šita konkretybė įgijo aukštesnės prasmės, virto gilesnės tikrovės simboliu: jos dialektika praplatėjo, net suvisuotinėjo. Suvesti tad visą legendos prasmę tik į psichologinį Ivano reikalą apginti Aliošos akivaizdoje savo nusistatymą reikštų paneigti simbolinį šio veikalo pobūdį. Tokiu atveju mes suvoktume tik aną pirmąjį planą, tik psichologinius jos rėmus, tik psichologinį jos motyvą. Tuo tarpu antrasis jos planas, jos metafizinė simbolinė prasmė pasiliktų neatskleista. O be šitos prasmės ji būtų tik paprastas vaizdelis, net tam tikros rūšies pamfletas, klaidingai paties Dostojevskio ir kitų laikomas geriausiu jo veikalu. Mes anaipol neneigiame legendos ryšio — ir tai gana gilaus — su Ivano dvasia, su jo charakteriu ir su jo pažiūromis. Didžiojo Inkvizitoriaus legendą *galima* psichologiškai aiškinti. Ivano asmenybei suprasti ji duoda labai daug vertingos medžiagos. Mes tik norime pasakyti, kad ši legenda peržengia Ivano asmenybę ir veda mus į bendresnę bei gilesnę problematiką; kad psichologinė jos prasmė dar

nėra jai pati giliausia. Dostojevskio „Didysis inkvizitorius“ yra Ivano atsakymas. Tačiau jis yra ir *daugiau* negu *tik* atsakymas.

Čia mums darosi aiškus ir klausimas, ar galima šią legendą aiškinti skyrium nuo viso romano. Kai kas šią galimybę neigia. Guardini, pavyzdžiui, pastebi, kad „dažnai pasitaikanti praktika imti legendą kaip užbaigtą visumą suklautoja ir autoriaus norą ir suardo meninį ryšį“². Guardini pažiūra, Dostojevskio „Didysis inkvizitorius“ gali būti suprastas tik toje visumoje, kurioje jis stovi. Iš tikro, jeigu legendą suprasime *tiktai* kaip Ivano atsakymą, vadinasi, jeigu teiksime jai tiktai *psichologinės* prasmės, tuomet nebus galima jos atskirti nuo romano visumos. Išsisemdama Ivano charakterio ir jo pažiūrų apsireiškimu, ji pasiliks suaugusi su jo asmenybės išsivystymu ir turės tokios pat prasmės, kaip ir visi kiti jo vidaus gyvenimo ženklai: jo istorijos apie vaikus, jo pokalbis su velniu haliucinacijos metu, jo kalba teisme. Kaip šių dalykų negalima išimti iš romano ir teikti jiems savarankiškos prasmės, taip nebus galima išimti nė „Didžiojo inkvizitoriaus“.

Tačiau jeigu ši legenda yra *daugiau* negu tik Ivano atsakymas, vadinasi, daugiau negu tik jo asmenybės apraška, tuomet šitas „daugiau“ kaip tik leis ją atsieti nuo viso romano.

Turėdama, mūsų pažiūra, gilesnę metafizinę prasmę, ji savaime nuo Ivano asmenybės atsipalaiduoja ir virsta savarankiška visuma: ne išviršine savo sąranga, ne psichologine savo medžiaga, bet ana gilesne tikrove, kurią ji savo simbolika reiškia. Neišsisemdama psichologine prasme, ji tuo pačiu neišsitenka Ivano asmenybėje ir pasidaro galima nagrinėti skyrium. Todėl atsiejant šitą legendą nuo viso „Brolių Karamazovų“ romano, ji suvokiama *kitu* atžvilgiu negu tada, kai ji pasilieka kaip organiška šio veikalo dalis. Paliekant ją romane, yra teigiama psichologinė jos prasmė kaip Ivano dvasios apraška. Atskiriant ją nuo romano, yra mėginama atskleisti metafizinę simbolinę jos prasmę, jau nebeturinti ryšio su Ivano charakteriu ir su jo pažiūromis. Legenda nėra Dostojevskio poetinės laisvės šuolis į šalį psichologiniu požiūriu. Tačiau gilia savo simbolika ji vis dėlto pralaužia romano sienas ir idėjiniu savo turiniu neišsitenka romano užbraižoje. Todėl nagrinėjant ją psichologiškai ir estetiškai, literatūriškai, ji turi būti imama „Brolių Karamazovų“ visumoje, nes šiais atžvilgiais ji yra tikra romano dalis. Bet nagrinėjant ją filosofškai, ieškant metafizinės simbolinės jos prasmės ir norint atskleisti jos antrąjį planą, ne tik galima, bet ir *reikia* ją imti skyrium nuo romano kaip savarankišką visumą. Šiuo atveju nenukenčia nei autoriaus dvasinis noras apreikšti Ivano nusistatymą (psichologinė pusė), nei meninis ryšys pavaizduoti Ivano asmenybės išsivystymą (estetinė pusė). Tuo tarpu legendos simboliškai reiškia aukštesnė tikrovė atsiskleidžia mums visu savo grožiu ir nuostabumu.

.....

Tęsinį rasite čia: <https://www.maceina.lt/pdf/didysisinkvizitorius.pdf>

***Katarai, albigiečiai** – apie juos istorikai rašo:

Katarai (lot. *catharus*, iš gr. *katharos* 'švarus')

arba **albigiečiai** (pagal Albi miestą) – krikščionybės atmainos XI–XIV amžiuje pietų Prancūzijoje, šiaurės Italijoje, katalikų bažnyčios pripažintos erezija, išpažinėjai.

Katarai ragino grįžti prie ankstyvųjų krikščionybės principų, skelbė neturto, asketizmo idėjas. Nepripažino sakramentų. Teigė, kad Dievas (Parakletas) (*skaityti žemiau*) sukūręs tik dvasinį pasaulį, o **žemiškąjį** – **Šėtonas (Demiurgas)**. Katarai, skirtingai nei katalikiška viduramžių Europa, **tikėjo dvasinio žmogaus išgelbėjimo svarba**. Anot jų, **pasaulyje viešpatauja prievarta, mirtis ir kančios, nes jis pavergtas piktojo**.

Albigiečiai reikalavo **naikinti bažnyčios žemėvaldą, dešimtinę, indulgencijas**. Siekė **turtinės lygybės**. Albigiečiai **tikėjo žmogaus reinkarnacija**.

Popiežius Inocentas III (vadinamas antipopiežiumi) prieš juos paskelbė kryžiaus žygį (1209–1229), kuriuo prasidėjo Albigiečių karai, trukę nuo 1209 iki 1229 m. Per šiuos žygius buvo sunaikinta apie 500 000 vyrų, moterų ir vaikų, kurie nesutiko būti pakrikštyti ir tarnauti Romos katalikų bažnyčiai. Šimtai katarų mažesniuose miestuose buvo sudeginti. Kiekviena mergaitė nuo 12 m. ir kiekvienas berniukas nuo 14 m. amžiaus buvo apklausiami dėl šio tikėjimo. Teisėjai jiems palikdavo tik vieną pasirinkimą: išsižadėti savo tikėjimo arba mirti. Didesnioji jų dalis pasirinkdavo baisią mirtį liepsnose. Katarai inkvizicijos galutinai užgniaužti XIV amžiaus pabaigoje.

.....

****Parakletas** - (gr. *parakletos* - prisišauktasis, gynėjas, globėjas) - **krikščionybės sąvoka, reiškianti Dievo Tėvo į žemę atsiųstus dieviškuosius žmonių užtarėjus - Jėzų Kristų ir šv. Dvasią**; terminą Naujajame Testamente vartoja tik evangelistas Jonas.

Parakletas - (gr. *parakletos* - prisišauktasis, gynėjas, globėjas) - krikščionybės sąvoka, reiškianti Dievo Tėvo į žemę atsiųstus dieviškuosius žmonių užtarėjus - Jėzų Kristų ir šv. Dvasią; terminą Naujajame Testamente vartoja tik evangelistas Jonas.

Paraklėtas (gr. *paraklētos* – užtarėjas, guodėjas), Biblijoje (Naujajame Testamente) evangelisto Jono pateikiamose Jėzaus atsisveikinimo kalbose **Šventoji Dvasia**. Parakletas dar vadinamas **Tiesos Dvasia**, kuri kaip išganingų tiesų mokytoja, tikinčiųjų užtarėja ir apaštalų įkvėpėja Dievo Tėvo atsiųsta per Jėzų, šiam iškeliavus iš mūsų regimojo pasaulio, išmokys mokinius Jėzaus Kristaus tiesos ir padarys mokinius jos liudytojais pasauliui (Jn 14, 16–26; 15, 26; 16, 7–15). 1 Jn 2, 1 **pats Jėzus yra nusidėjėlius užtariantis Parakletas**.

<https://lt.wikipedia.org/wiki/Katarai>